

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

*Mange mulige bidrag
Deres Ib Kjer-Ørn.*

ARBEJDER HØJSKOLEN

JUNI 1942

ARBEJDERHØJSKOLEN

ELEVSKRIFT

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE OG
ROSKILDE HØJSKOLE

NR. 22

JUNI 1942

UDGIVET AF
ELEVFORENINGERNE I SAMARBEJDE MED
ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

Statens pædagogiske Studiesamling
København

DANSK ANDELS TRYKKERI . KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Th. Stauning	5
Radioen og den dramatiske Kunst. Af <i>Jul. Bomholt</i>	7
Kunstbog — Arbejdsbog. Af <i>Møller Nielsen</i>	15
Kommentarer til den nye Højskolelov. Af Forstander <i>Poul Hansen</i>	21
Vilhelm Moberg. Af <i>Selma Kristensen</i>	26
Praktiske Studiekredse. Af <i>Erik Hauerlev</i>	35
Friheden og den fagre Fremtid. Af <i>Ib Koch-Olsen</i>	41
Social Skalpejagt paa Ungdommen? Af <i>Wm. Villumsen</i>	50
Lærlingeloven. Af <i>Kaj Bundvad</i>	55
Fra Indoeuropæisk til Nytidspank. Af <i>Karl Jensen</i>	64
Oscar Levinsen. Af <i>Oluf Bertolt</i>	72
Esbjerg Arbejderhøjskole. Beretning	76
Roskilde Højskole. Beretning	83
Esbjerg Arbejderhøjskoles Elevforening	92
Roskilde Højskoles Elevforening	94

REDAKTION:

Oluf Bertolt, Chr. Christiansen, Hj. Gammelgaard,
Poul Hansen, Hans Holm, M. P. Jensen, Vald. Jensen, Ib Kolbjørn og
Svend Anker Larsen.

TH. STAUNING
1873—1942.

»... Megen Glæde vindes ved Oplysningen, og megen Kraft hentes deraf. Og det maa engang komme dertil, at alle, der fødes, faar lige Adgang til Kulturværdierne, saaledes at det kun er Evner og Interesser, der er afgørende for, hvor langt den aandelige Udvikling skal føres frem.

Men det er ikke blot den personlige Trang, der skal tilfredsstilles, thi det gælder ikke alene om at skabe Glæde og Sans for Skønheden. Arbejderklassen har store Maal, høje Idealer. Trældommen skal udryddes. Fællesskabets Idé skal afløse Privatkapitalismens, Egoismens usle Moral. Arbejdet skal være Livets vigtigste Indhold, men ikke Kilden til Berigelse for dem, der ikke udfører nyttigt Arbejde.

For at naa frem til Maalene, for at kunne virkeliggøre Idealerne kræves ikke blot Vilje og Sammenhold, men ogsaa Kundskaber, det ved vi, som nu har arbejdet saa længe, og det vil nye Slægter erfare.«

Af Th. Staunings Tale ved Indvielsen af
Roskilde Højskole, 9. Juni 1930.

STAUNING

En Ørn er styrtet i sin Flugt,
dens Vingeflag er brudt.
Den store Tavshed, Mørkets Slugt,
blev Ørnens Vej til Slut.
Den kæmped til det sidste
mod Dødens haarde Tag,
selv om den sikkert vidste,
den skulde bort en Dag.

Med Smerte under Sorgens Ro
vi hørte om dit Fald.
Du styrted trods din stærke Tro
midt i dit svære Kald.
Og for de mange Tusind
var du et stout Symbol,
dengang i Livets Brusen
du fløj mod Lys og Sol.

Du skærmed med dit Vingefang
de fattige og smaa —
du bød dem juble ud i Sang,
at elske, hade, slaa.
Det spirede og gro'de
i Stormvejr og i Læ,
det skønne, som du tro'de,
skød op til Livets Træ.

De gamle, som du værnede om
og skabte Lykkekaar,
i Dag, hvor Sorgens Budskab kom,
med blottet Hoved staa.
Og Børn, som sorgløst leger,
din Storhed nu kan fatte,
i Livet selv de ejer
dit Væsens dyre Skatte.

Paa denne tunge Smertens Dag
skal Sorgen gøre stærk.
Nu flammer i de tusind Flag
din Vilje og dit Værk.
Vi hører i den karske Vind
et Sus som fra en Ørn,
et Frihedskrav i vore Sind —
din Arv til Danmarks Børn.

Knud Damgaard.

RADIOEN OG DEN DRAMATISKE KUNST

AF JUL. BOMHOLT

Foredrag holdt for Hørspilforfatterne ved et Møde i Radiohuset den 25. Marts 1942:

I November 1941 blev der opnaaet Enighed mellem Statsradiofonien og Dansk Forfatterforening om en Række Forhold af Interesse for Hørspilforfatterne. Jeg nævner enkelte Punkter:

Honorarsatserne forhøjes for de mellemlange Hørspil, som vi er mest interesseret i. Den tidligere Minutbetaling afløses af en Betaling, der følger en bestemt Skala: 500 Kr. for et Hørspil paa 20—29 Minutter, 1250 Kr. for et paa 60—75 Minutter. Betalingen beregnes straks ved Antagelsen og udbetales pr. omgaaende. Man kunde tænke sig, at der vilde indsnige sig Vilkaarligheder i Beregningen; men de hidtidige Erfaringer viser, at den dramatiske Afdeling har været heldig med sine Beregninger: den faktiske Spilletid og Betalingen svarer nøje til hinanden . . . Med de nu fikserede Honorarer ligger vi i Spidsen for de nordiske Radiofonier; de er gennemsnitligt dobbelt saa høje som de svenske. Hvorledes Honorarerne ligger i den øvrige Verden, er det under de nuværende Forhold vanskeligt at skønne om; men vi har Grund til at tro, at Danmark indtager en særdeles smuk Stilling . . . Alligevel er Honoraret beskedent i Forhold til de Indtægter, som en Forfatter kan faa ud af et Skuespil, der bliver Succes paa Scenen. Hvis en Idé kan udnyttes baade til Skuespil og til Hørspil (hvilket nu ikke er sikkert), vil han eller hun formentligt føle sig fristet af Skuespillet, — ogsaa af den Grund, at Skuespillet indtil videre har en bedre Presseservice end Hørspillet. Kan et Stof derimod udnyttes til Novelle eller Hørspil (og jeg har set adskillige Noveller genopstaa som Hørspil!), vil Hørspillet have en ekstra Chance.

De økonomiske Motiver spiller en Rolle og ikke mindst i en Tid som den nuværende, og dog er jeg tilbøjelig til at tro, at adskillige Skribenter beskæftiger sig med den radiofoniske Form con amore. Det er en ny og spændende Opgave, der kræver sin Løsning, og selv den mest udbredte Presse (for slet ikke at tale om Bøgerne) har kun en Brøkdel af Radiofoniens Publikum.

For Genopførelse af Hørspil betales dobbelt Honorar, og derved skulde der komme bedre Mening i Tingene. Det er Nyordningens Knudepunkt. Det er vort Ønske at udbygge et Hørspil-Repertoire. Vi skylder den Forfatter, der magter sin Opgave, at hans Hørspil ikke sendes ud i Æteren en enkelt Gang for derefter at gaa ind til den evige Glemsel.

Det er mit Haab, at det skal lykkes at faa de bedste Hørespil udsendt i Bogform. Hørespillene kan ganske vist laanes i Dramatisk Bibliotek; men det vilde være et Plus, synes jeg, om de kunde gaa ud i Boghandelen og bl. a. blive tilgængelige paa Folkebibliotekernes Hylde. Det vil nok koste forskellige Vanskeligheder, og der vil i Forholdet til Forfatterne være mange Muligheder for Misforstaaelser. Jeg vil bede Dem være overbevist om, at vi ikke har anden Hensigt end den ene: at give Hørespillet den størst mulige Aktionsradius.

Enhver Forfatter, der skulde faa sit Hørespil kasseret, kan efter Anmodning faa en Samtale med Chefen for den dramatiske Afdeling. En saadan Samtale kan have sin Betydning, naar det gælder en Fortsættelse af Forfatterskabet, og Statsradiofonien er interesseret i et godt og fornuftigt Samarbejde. For indeværende Aar har vi ansat to Dramaturger, d'Herrer Axel Breidahl og Christen Møller, bl. a. med det Formaal at kunne yde Forfatterne en hjælpende Haand i Tilfælde af Omarbejdelse af et Hørespil.

Spørgsmaalet om et Hørespils Antagelse skal afgøres senest i Løbet af tre Maaneder, og hvis det antages, skal det opføres senest et Aar efter Antagelsesdatoen. Montagearbejder overlades i videst muligt Omfang til Forfattere. Og Forfatteren til et Hørespil faar Lejlighed til at aflytte en Prøve forud for Generalprøven og eventuelt at fremkomme med instruktive Raad.

Om Hørespillets Æstetik har jeg talt og skrevet ved tidligere Lejligheder, og hertil kommer, at Magister Werner har udsendt en Bog om Hørespillet paa Nyt Nordisk Forlag (1941). De principielle Betragtninger i Indledningskapitlet i Werners Bog kan jeg helt og fuldt tilslutte mig.

Jeg har tænkt at fremsætte nogle Betragtninger vedrørende Hørespillets store tidsmæssige Opgave.

Hørespil-Teatret er vort største Folketeater og samtidigt vort mest intime Teater.

Fredagens Hørespil har rimeligvis adskillige Hundredetusinde Lyttere, unge og gamle, smaa Familier, Vennekredse, ensomme og syge, Folk af alle Fag og Grupper. Fiskerne ude paa Havet sidder og lytter. Der er Husmødre, der skyder deres Opvask til Side og tysser paa Børnene . . . Hvis et Hørespil har haft Bud til Folket, drøftes det i Tobaksfabrikken tværs over Arbejdsbordene, af Grøftegraverne under en Pavse i Arbejdet og af Gymnasieeleverne i Frikvarteret. Selv et Skuespil, der bliver Succes, har et ganske ringe Antal Tilhørere i Sammenligning med Hørespillet. Gennem Hørespillet taler De hen over Rang og Stand og Stilling, hen over Kløfter i Dannelse og Økonomi til hele Folket.

Det er rigtigt nok, svarer Hørespilforfatteren, men hvis jeg paa samme Tid skal tale til saa mange, bliver mit Hørespil farveløst og idéfattigt. Jeg kan ikke angribe

en Præst, thi saa kommer de kristelige Lyttere i Harnisk. Jeg kan hverken angribe en Kapitalist eller en socialistisk Tillidsmand uden at vække Forargelse i store Lyttergrupper. Kort sagt: jeg har ikke Lov til at forarge til nogen Side og skal altsaa være tam som en Søndagsnovelle.

Hertil svarer jeg: Hvis De har Ret, er Slaget tabt, allerede inden det er begyndt. I saa Fald maa Radioen være og forblive et pænt friseret Ugeblad og kan ikke blive et Element i en skabende dansk Kultur. Men Sandheden er ogsaa en anden, selv om det maa indrømmes, at den nuværende Tid sætter særlige Begrænsninger for vore Udsendelser. Den folkelige Samling og Forholdet til Besættelsesmyndigheden kræver særlige Hensyn.

Den Alsidighed, som er Radioens Kendemærke, skal ikke naas ved, at alle Kanter slibes af til Fordel for det samme skikkelige Mønster. Enhver maa tale ud af *sin* Overbevisning, uden Omsvøb, rent og klart, og Alsidigheden er da Summen af de vidt forskellige Anskuelser. Radioen kan ikke udelukke den realistiske Detalje eller den oppositionelle Idé, enten denne Idé gør sig gældende fra højre eller venstre. Spørgsmaalet er, om Fremstillingen vidner om Personlighed og ægte Kunst, i det mindste om Talent, og at der er Alvor og Idé i Bunden.

Vi kender det fra Folkemøderne. Det betydelige Menneske, der har noget paa Hjerte, bliver altid hørt. Der er i hans Ord en Magt, der skaber Respekt, og han er i Stand til at tale til sine Modstandere uden at forarge dem med Biomstændigheder. Det er min Overbevisning, at den tilstrækkeligt store Kunstner i fuldeste Udtryksfrihed kan tale ind i de Hundredtusinder af Stuer og kalde paa Vilje, Tvivl og Eftertanke, alt eftersom nu hans Formaal er, eller give Menneskene den Dobbelttone af Liv og Død, der er Kunstens højste Virkning.

Det er mit Indtryk, at alt for megen Litteratur og derunder Hørespil produceres inden for en for snæver Cirkel. Det er de samme Temaer, der gaar igen og igen, saa at man engang imellem maa tænke paa Præsten, der vender Prækenbunken, — selv om det naturligvis ogsaa hænder, Gudskelov, at Solen bryder igennem og belyser helt nye og friske Erfaringsomraader. Otto Rung har et Par Gange analyseret Hørespillenes Temaer og paavist Traditionalismen. Vi er allesammen omgivet af en Atmosfære af Traditionalisme, og det skulde være en af Hørespilletts (Kunstens) fornemste Opgaver at bryde igennem den og vise os, at Verden endnu er ung.

Hvis et Spil skal sejre i vort største Folketeater og erobre maaske en halv Million Lyttere, maa det foruden de formelle Egenskaber, der viser, at en Kunstner har arbejdet med Materialet, have en Kærne af haandgribeligt Indhold. Der maa i Handling, Menneskeskikkelse og Idé være noget, der taler til det umiddelbare Menneske og fastholder dets Interesse. Vurderet indenfor en lukket æstetisk Verden kan

et Hørespil være nydeligt, charmerende. Men i Forhold til det store Lytter-Teater er det maaske — som Luft.

Det er særligt vanskeligt med det muntre Spil, hvordan det nu kan være. Vi trænger til muntre og drilske Hørebilleder, og fra Ledelsens Side er vi paa Jagt efter Smilet; men nægtes kan det jo ikke, at vi, der lever i Smilets Land, har svært ved at forme et Stof, der kan bevare Smilet, ogsaa efter at det har passeret Mikrofonen. Hvordan kan det være? Der gives en dialektpræget Form for Vid, der ikke er højt estimeret her i Staden, og der gives her i Staden et Københavnervid, der overhovedet ikke kan begaa sig paa den anden Side af Valby. Paa den tredie Side: der gives et Humør, der bider igennem alle Lag og Skaller, og det skulde gerne have Luft i den Tid, der kommer. Humør er Underholdning og mere end Underholdning: hvor det er bedst, er det som Sonden, der rammer Saaret.

Idé, Idé! Mine Damer og Herrer.

Det er mit Indtryk, at den danske Litteratur den 9. April drejede omkring et Hjørne. Mellemkrigstidens Litteratur tegner sig allerede for Synet som en afsluttet Epoke. Noget nyt er ved at spire. Jeg vilde ønske, at ogsaa Hørespillet kunde give Udtryk for de dybestliggende Kræfter i vor Nation, for Viljen til Frihed og Selvstændighed. Jeg tænker paa et Tema som det, Vilh. Moberg har udløst i Romanen »Rid i Nat«. Det maa være muligt gennem Hørespillet at løfte en Fakkell saa højt, at den ses af hele Folket, at fortælle om det utæmmelige Vaarbrud. Et Hørespil, der har den rigtige Rejsning, kan bevæge et Folk og betyde Skæbne. I Almindelighed menes det jo, at det er Foredragene, der er de farlige. Efter min Mening ligger de skarpeste Vaaben gemt i Kunsten.

Jeg vilde ønske, at vi kunde skrive over Døren til vort Arbejdsværse: Det egentlige, — altid det egentlige! Set i Lyset af vor Tids Tilskikkelser tager meget sig ud som Tidsfordriv, som lidt anstrengte Forsøg paa at snakke om noget andet. Meget er kun Foreløbighed og tilfældigt Pusleri, en Mand har fundet en gammel Novelle og skriver den om i Dialogform, tidligere bearbejdet Stof fikses op til en sidste Opvisning o. s. v. Og dog er Hørespillet en kunstnerisk Form, der nøje svarer til det 20. Aarhundrede og dets Mennesker. Det har sprængt de sidste Begrænsninger, der sad som Skorper paa det gamle Skuespil. Der er ikke mere noget, der hedder Akter, og næppe nok noget, der hedder Scener. Hørespil har en filmisk Bevægelighed, der tillader det at vandre med Syvmileskridt gennem Tid og Rum. Det er egnet til at forplante vor Tids Tempo og at gengive dets mægtige kollektive Rørelser. Jeg tænker ikke blot paa Reportagespillet, der gør Fortidens Begivenheder til en levende Verden lige udenfor vore Døre, eller det idébetonede Fantasispil, der leger Himmelspjæt med vore Forestillinger, jeg tænker ogsaa paa det stilfærdige

Hverdagsdrama, der afspejler the stream of society eller the stream of life. Jeg for-
forstaar, at Journalisten drages af Hørespillet, thi det har i sig en Tendens til at
give *Tiden*, den heftige Tid, hvad der tilkommer den. Det er som skabt til at for-
tælle — hurtigt og koncentreret — om Livet i Kontorer og Fabrikker, i Karréer og
Værksteder, Livet i den industrielle Myretue . .

Og saa er Hørespil-Teatret, som jeg sagde, det intime Teater, det intimeste vi
har. Der sidder et Par Mennesker i en Stue og vender sig ludende hen imod Højt-
taleren, ivrige efter at fatte enhver Betoning, selv den flygtigste. Hørespillet kommer
fra en broget og vildsom Verden, men det henvender sig til et Par Mennesker i en
Stue. Det er et Par Mennesker, der kommer fra Arbejde og har beholdt Arbejdstøjet
paa, og de sidder i en Stue, hvor Lyset er tændt, saa at hele den vante Hverdags-
verden omgiver dem. Der er ikke noget, der hedder Teaterstemning. Der er ingen
Forberedelse, der spænder til Fest. En Mand trykker ind paa en Knap, og saa
kommer Spillet, — og har det saa noget at fortælle? Har det Styrke og Trøst til
den Hverdag, der kommer? Er det fyldt med en Menneskelighed, der gør Til-
værelsen rigere? Det er denne intime Situation, der ikke maa glemmes. Der kan ikke
sjæles som i Skuespillet. Der er ingen ydre Effekter, — Projektører og Teaterkulører,
— der kan skjule de naadeløse Ord, der forraader Sandheden. Svulst og Pral maa
give fortabt. Hvis et Spil skal overbevise, maa Ordene i sig selv være ægte.

Hørespillet kan betjene sig af et Lydregister, der løfter sig fra sagte Mygge-
summen helt op til Slagsmaal og Torden, Flyvemaskiner, der knuses i splintrende
Fald mod Hustagene, og brændende Byer. Men sin ægteste Virkning naar det i
Monologen og Dialogen, de enkle Røster, der taler hverdagsagtigt til os, nikodemus-
fortroligt. Personligt sætter jeg megen Pris paa det Hørespil, der saa at sige indpasser
sig organisk i Stuens Atmosfære og giver Stilheden Liv. Vi trænger til saadanne
Hørespil, der viser Perspektiverne bagom vort Vaneliv og peger paa de menneskelige
Maal, der endnu kan naas. Og det er meget vel muligt at forene Tidens Tempo,
dens hurtigt hvirvlende Omskiftelser, med denne Røst, der er nær og kendt og
betror os noget.

Det har været Skik, og det er det delvist endnu, at skelne mellem Folkeskuespil
og litterære Skuespil. De første kunde henvises til Forstadsteatrene eller de mere
primitivt indrettede Teatre, medens de sidste maaske kom op paa Det kgl. Teater.
Denne Adskillelse mellem Folkeskuespil for plebs og litterære Skuespil for Akade-
mikere og Dannede er forældet, og det maa være en af Radioens vigtigste Opgaver
at bringe den ud af Verden. Det er vort Ønske, at det folkelige Skuespil, der
henvender sig til de mange, og den højeste artistiske Kvalitet falder sammen. Jeg vil
bede Dem tænke paa Aakjærs Digte, disse anskuelige Digte, der henvender sig til

alle Kredse i Folket, til Bønder og Arbejdere som til de kræsneste Kendere, og dog toner af den rene Kunst. En saadan Folkekunst viser Vej . . . Hvis De har forstaaet Tidens hemmelige Signaler, ved De, at der nu kaldes paa en Folkedigtning, der er rodgroet og stærk og samtidigt af et saadant kunstnerisk Format, at den syner i Landskabet. Der er ved at ske noget. En stor Del af Litteraturen fra Aarhundredskiftet og fremefter fulgte Mottoet: »Fra Folket vi kommer«. Nu fortsætter Litteraturen med det mere stilfærdige: »Til Folket vi gaar. Dets Lykke skal være vor Lov«.

Det kan ikke nytte noget at slæbe videre med overfladeartistiske Værker, der er uden Marv og Kraft, uden virkelig Idé, uden virkelig Alvor eller virkelig Humør, og her kommer jeg til Aftenens ubehagelige Punkt: det er nødvendigt for os i Radiofonien i den kommende Tid at gennemføre en udpræget Kvalitets-Censur.

Vi er naaet dertil, at $\frac{2}{3}$ af de dramatiske Værker, vi opfører i Radiofonien, er Hørespil og kun $\frac{1}{3}$ Skuespil. Denne Udvikling er gennemført bevidst, men den er trods alt gennemført saa hastigt, at det gaar ud over Lødheden. Vi kan ikke og skal ikke udelukke det klassiske Skuespil-Repertoire; paa den anden Side ønsker vi naturligvis at fremme den Kunstform, der er affødt af selve Radiofonien og sammenpasset med de radiofoniske Virkemidler, men det maa ske med vaagen Kritik, thi ellers faar baade De og vi Lov at rende rundt med Plakaten: »Hørespil-Misere«, og det er en daarlig Trøst, at vi midt under Miseren kan skælde hinanden ud.

I Sveriges Radiofoni opføres relativt faa Hørespil. Tyngdepunktet hviler endnu dér paa Skuespil-Repertoiret, og saa vidt jeg har forstaaet, er man derovre fra alle Sider tilfredse dermed. Vi har bragt enkelte svenske Spil i Oversættelse, men ellers gælder det om Hørespillene i den svenske som i de fleste andre Radiofonier, at de sjældent er af saa høj Kvalitet, at de kan overføres. Der er ingen internationalt kendt Hørespilforfatter, hvis Værker afventes af Verdens Radiofonier. Det første store Navn er endnu ikke fremme. Stort set befinder Hørespillet sig endnu paa Eksperimenternes Stadium, og hvis vi paa dette Stadium lægger Minimumskravene for Antagelse for lavt, bliver Befolkningen (der i business-Sproget kaldes Publikum) utilfreds, Recensenterne bliver utilfredse og Hørespilforfatteren kan med Rette sige: »Naar Radioen kan opføre saadan noget Skidt, kan den pinedød ogsaa opføre *mit* Arbejde«. Det er vor Pligt at bevare den størst mulige Prestige omkring Hørespillet, og derfor maa vi skære det halvfærdige bort.

Selve Censuren har været Genstand for Debat. Et Hørespil læses først af Dramaturgen, der vedfølger sit Responsum, dernæst af Hørespilchefen, der skriver en Indstilling, hvorefter det gaar videre til Programudvalget. Hvis Hørespillet er skrevet af et Medlem af Forfatterforeningen eller Dramatisk Forbund eller i det hele taget af en kendt Forfatter, skal det under alle Omstændigheder sendes videre

til Programudvalget, enten Chefens Indstilling er positiv eller negativ. Alle, der her er til Stede, skal altsaa have deres Arbejder til Bedømmelse i Programudvalget. I Programudvalget læses Hørespillet af en af de dramatiske sagkyndige (saaledes at det ialt er læst af *tre* sagkyndige) og desuden af et af de »læge Medlemmer« (hvortil jeg henregner mig selv). Der har været Tanker fremme om, at Lægmands-Elementet skulde udskilles; men det kan jeg for mit Vedkommende ikke gaa med til, og de, der har forstaaet bare en lille Smule af min Tale i Aften, ved ogsaa *hvorfor*. Selv om vore sagkyndige er Mennesker af stor Erfaring og menneskelig Spændvidde, og det er de, kan de dog overse Værdier, som de læge Medlemmer i Kraft af deres særlige Indstilling faar Kig paa. Maaske er der i et ufuldkomment Hørespil en Idé, der fortjener at reddes, en Figur, der trods visse Fortegninger er levende og stærk, et Stof, der vil interessere den store Kreds. Det er i Kraft af hele Ordningen den kritiske Sagkundskab, der siger det vægtigste Ord; men Lægmands-Meningen kan give et værdifuldt Supplement, og er navnlig en yderligere Garanti for den folkelige Kunst, der nødtigt skulde komme til kort, fordi den endnu maa kæmpe med Formen. Med Hensyn til det pædagogiske Spil (Biografi og Historie) har Lægmands-Elementet sin særlige Berettigelse.

Det er altsaa nødvendigt, at vi er kritiske, hvis vi vil skabe en Respekt om det endnu unge Hørespil; men paa den anden Side har vi et Ansvar og en Forpligtelse, som vi ikke ønsker at svigte. For kun ganske faa Aar siden var det en udbredt Opfattelse (der vel kan findes her og der endnu), at Radiofonien bare skulde være en Formidler, der ventede paa Tilbudene og lod det bedste gaa videre, men nu er det vistnok almindelig erkendt, at Statsradiofonien er en saa betydningsfuld Institution i vort nationale Kulturliv, at den maa drive en aktiv Kulturpolitik, — ikke i enkelte Grupper, men i hele Folkets Interesse. I Foredragsafdelingen kan man ikke sidde og vente paa, at de gode Foredragsholdere med de rigtige Temaer skal melde sig i rette Tid; nej, man maa i Forstaaelse med Tidens Opgave *selv* stille Forslag. Og paa samme Maade maa det være i den dramatiske Afdeling; det er nødvendigt, at vi bestiller Hørespil og Montager til at illustrere den Linje, vi i Fællesskab ønsker fremmet. I Anledning af Stavnsbaands-Jubilæet bestilte vi en Række Hørespil, og noget lignende kan ske ved andre Lejligheder. Paa dette Omraade vil Afdelingschefens Initiativ faa sin store Betydning; ogsaa til Opmuntring for Hørespilskribenterne.

Jeg vil takke Dem for det Arbejde, De har udført, og jeg vil haabe, at De fortsat har Mod til at slaas med Vanskelighederne. Samværet i Aften er fra Statsradiofoniens Side Udtryk for Taknemmelighed over for den Kreds af Forfattere, der har ydet en Indsats af Værdi.

ISTID

Klædedragt

Figur

Redskab af rensdyrtak

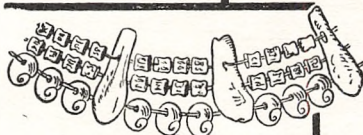
Harpuner

Knivskæft af rensdyrtak med flintblad

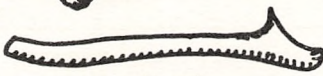
Flintredskaber

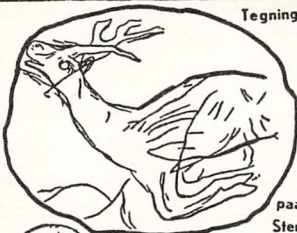
Smykke af Sneglehuse og knogler

Naal

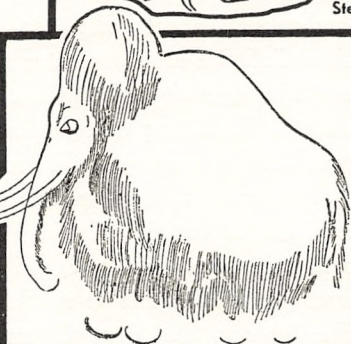
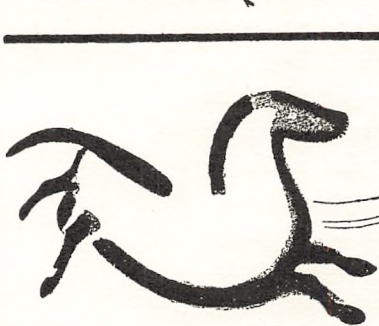

Slagstok

Tegning

paa Sten

Malerier

Loftmaleri

KUNSTBOG — ARBEJDSBOG

AF MØLLER NIELSEN

»**K**ig engang paa en 25-Øre! En 10-Øre kan ogsaa gøre det, hvis da ellers Øjnene er gode. Paa dens Platside er der omkring Hullet i Midten et Par Spiraler. Det er gammelt saadan et Spiralornament, og det er halvfjerdetusind Aar siden, det var sidste Skrig her i Landet. Da var det til Gengæld ogsaa et Modemønster. Bronzealdersagerne paa vore Musæer er oversaaede med det.«

Saadan indledes et Kapitel i Broby Johansens nye Bog om Stilarternes Historie, kaldet »Hverdagskunst — Verdenskunst«. Ideen er den, at Læseren stadig fra Betragtning af Nutidsgenstande, Stole, Benzintanke, Ligkister, Kaffekander skal sparkes ud i Verdenshistorien og se, hvordan disse Ting blev til, og hvorfor de kom til at se saadan ud.

Det er en Bog, der er sprængfuld af Meddelsomhed, den strutter af Fortællelyst. Alle, der første Gang faar den mellem Hænder, udbryder: »Jamen, det er da morsom Bog.« Dens Oplagthed gør den morsom. Højtidelig Tilbageholdenhed kender den ikke til, tværtimod er den visse Steder ved at koge over med Stof. Det er daarligt, det kan være paa Papiret.

Men trods denne overvældende Rigdom og Fylde er der System bag det hele. Kapitlerne er velordnede med talrige praktiske Mellemovekskrifter og iøvrigt afgrænset med hver sit Omslag, saa de næsten udgør smaa selvstændige Bøger. Heller ikke Billedmyldelet er uden Orden, selv om det vrimler overalt, hvor der er Chance for at knibe sig en Plads til. De er klattet op i Marginen, skyder sig ind i Teksten, snart i Streg, snart i Fotografi og undertiden endogsaa i Farve, men altid anbragt netop dér, hvor der er Brug for dem i Teksten — altid et Eksempel ved Haanden. Det er god Praksis. Undertiden er der hele Tegneserier, der i Grunden siger mere end lange Forklaringer, eller Tegningerne er strøet over hele Sider som Musæumsgenstande i en Montre, hver Periode sin Montre, Stilpræget saaledes fastslaaet tydeligt og med det samme, ogsaa det er god Praksis. Stadigvæk modstilles tillige moderne og gamle Ting for at paavise Familjeskab trods Aartusinder f. Eks. mellem en Lotusøjle i et ægyptisk Tempel og en københavnsk Lygtepæl, mellem en Moske og en Telefonbox og mellem assyriske Relieffer og Korsstingsbroderier paa Amager. Det er morsom Praksis.

*

Dette er imidlertid det overfladiske System, som enhver Stilhistorie benytter mere eller mindre talentfuldt uden dog at faa stort andet ud af det hele end Tillægsord. Naar denne Stilhistorie er blevet saa overordentlig levende, skyldes det, at der ligger

en Idé inderst i hele Værket, som besjæler Stoffet med stor Energi, og denne Idé er naturligvis den materialistiske Historieopfattelse, og det skal siges, at den her for en Gangs Skyld er haandteret velsignet udogmatisk og derfor med mange Hensyn til race-mæssige og psykologiske Indslag i Udviklingen, som andre Forfattere med alt for megen Rubrik i Hjernen oversaa. Her er den formuleret saadan, at enhver Samfundsform vil skabe sin karakteristiske Stil. Enhver Økonomi har sin Formalisme. Tiggerens Hilsen og Landmandens, Borgerens og den Militæres Hilsen er ubevidst præget af hver enkelts Forretningsorden. De skiftende Tiders Forretningsorden har affødt Stilarterne. Man kan med et andet Billede sige, at Økonomien bevæger sig som en Haj i Historiens Bassin — Hvirvlerne i Vandfladen er Stilarternes Refleks af den økonomiske Bevægelse.

Saadan ser det ud i Broby Johansens Bog, og det er ham en Svir at paavise det. Navnlig i Begyndelsen af Bogen er Fremstillingen baaret af et næsten overgivent Humør, der undertiden faar ham til at lade en sproglig Skruptudse hoppe med ind i Teksten, som naar han siger om de romerske Haller, at de giver en Fornemmelse »der gefaller Viljesmennesker« — man behøver ikke at være Purist eller mangle Sans for Satire for alligevel at synes, at dette var en grimme Glose. Senere i Bogen bliver det vanskeligere at holde Systemets Traade i Orden, og det frejdige, populariserende Talesprog fra de første Kapitler bliver noget kunstfilosofisk abstrakt. Men Begejstringen er der alligevel, det er bare Fortolkerglæden, der er blevet til Diskussionshede, men begge Dele varmer Læseren.

Iøvrigt er der en nydelig dramatisk Linje gennem hele Værket, idet vi følger en spændende Kamp mellem to modsatte Stilprincipper: Jægerprincippet og Organisationsprincippet.

Jægerfolk vil afbilde Ting, saa de ligner. De er vant til at bruge Øjnene, og deres Kunst taler til Øjnene — Fysioplastik kaldes det.

Organisatorer og Agerbrugere har Trang til at systematisere Tingene efter en bestemt Idé og vil i Kunsten mere og mere fjerne sig fra Lighed med Naturen og i Stedet give Udtryk for Ideer — der ikke taler saa meget til Øjnene som til Tanken — dette kaldes Ideoplastik.

Istidens Jægerfolk frembragte fysioplastisk Kunst — den første Realisme.

Alle Vegne, hvor der imidlertid opstaa organiserede Samfund, vil den ideoplastiske Kunst vise sig. Spiralen paa 25-Øren symboliserer oprindelig en Bølge og er skabt af det ægæiske Søfartsfolk, ligesom Spiralen ogsaa blev de nordiske Vikings kæreste Ornament.

»Men hele Samfund, som er fuldstændig undergivet enten Jæger- eller Agerbrugs-kultur, gives kun paa det primitive Stade. Alle mere udviklede Samfund blander Ty-

perne. Vi vil faa at se, at jo løsere en Tids Samfundsforhold er, jo mere vil dens Stil gaa i Retning af Realisme. Jo fastere Samfundsorganisationen er, jo mere vil den nærme sig Symbolikken.

Jæger- og Bondementalet, Ateisme og Religion er de to Poler, hvorimellem den skabende Formkunsts Gnister springer, hvor den Strøm bliver til, der giver Kulturen Spænding.«

Og denne Spænding er ogsaa Bogens Spænding, der til sidst befriende udløses i en lykkelig Slutning, idet de to Modprincipper gaar op i en højere Enhed i vor Tid. Der er *happy end* i den, Hovedpersonerne faar hinanden til Slut, og det antydes endog, at de vil faa Børn sammen.

*

Iøvrigt er det ganske interessant at se, hvad to saa forskellige Naturer som Johs. V. Jensen og Broby Johansen faar ud af samme Stof.

Johs. V. gaar gennem et Musæum, og ud af Kulturlevningernes Bunker af Stenøkser, Knogler, Redskaber, Klæder og Møbler skaber han en Myte, der aander af Liv, dufter af Kys og damper af Daad og Blod. Ved sit Sprogs Magi lukker han os ind i sin Fantasis Tryllekreds, saa vi som i Trance oplever svundne Tider i varm og svedig Nærhed.

Broby gaar gennem det samme Musæum, og ud fra de samme Ting tegner ogsaa han en Verden, men det er en Idéverden, et Verdenskort med Kurver, Systemer og Strømlinjer indtegnet, de økonomiske Isothermer, Klimalinjer, der bestemmer Stilarternes Plantevækst.

Johs. V. Jensen er Fysioplastiker, Broby Johansen Ideoplastiker — den første Ekspansionsdigter, videnskabelig Mytejæger, den sidste Systematiker, Samfundsmenneske, socialt Individ.

*

Det er en Arbejdsbog som sagt, nemlig baade en Bog, der arbejder med Tingene, og en Bog, der kan arbejdes med. Den vil være en glimrende Grundbog for en Studiekreds, fordi den allevegne har Portene aabnet ud til den supplerende Litteratur, og denne sidste forekommer mig at være den vigtigste i Studiekredsarbejdet, fordi den repræsenterer det selvstændige Arbejde, Selvvirksomheden, Slævet, det, der giver Bonus.

Fra Kapitlet om Istidskunst er der Udfaldsporte til Johs. V. Jensens »Bræen« og visse Afsnit i »Aandens Stadier«. Fra Kapitlet om Ægypterne kan man strejfe ind i »Sælernes Ø«, hvor ogsaa Johs. V. har nogen Kapitler om Ægyptere, ligesom Frederik Poulsen har skrevet forelsket fine Bøger baade om ægyptisk og græsk Kunst. Des-

uden bør man op gennem Bogen jævnlig holde sig à jour med Hartvig Frisch's Kulturhistorie. Man kan egentlig sige, at disse to Værker supplerer hinanden fortræffeligt, for skal man indvende noget mod Frisch, maa det være, at hans Kulturhistorie vælter noget uformeligt af Sted og mangler System, mens Broby næsten er for stramt rubricerende. Men tilsammen er de ideelle.

Der findes f. Eks. Side 97 hos Broby Johansen en Passus om, at Middelalderfyrsterne, »selv om de nu og da rebellerede, saa vendte de, om ikke før, saa i hvert Fald paa Dødslejet, tilbage til Kirkens store Skød«. Og det er ikke bare en løs Antagelse. Slaa op hos Frisch Side 519 og læs om, hvordan Esbern Snares Afkom holder Kirken for Nar Gang paa Gang, men paa Dødslejet tilkalder de alle Prioren og testamenterer Kirken Gods og Guld.

Morsomt nok: Skal man have Fornøjelse af at læse Historie, maa man enten ud af Begivenhedernes Rækkefølge danne sig en Idé, en Logik mellem Aarsag og Virkning, om man skal blive klog paa det hele. Eller man maa gaa den anden Vej og søge at iklæde de historiske Teorier, som gives os, Kød, Blod og Psykologi for ligesom at fastholde Teoriens Sandsynlighed. Det er dette sidste, Broby Johansens Bog giver saa rig Anledning til, og da det altid er spændende at famle sig fra Bogstaven frem til det varme blodrige Liv, saa er det en glimrende Grundbog og Studieleder.

I det hele taget vil en Studiekreds i dette Emne have alle Betingelser for at kunne blive levende, fordi Kombinationsmulighederne er saa rige. Foruden til andre Fagbøger som de ovenfor nævnte, og foruden dem, Broby selv nævner i sin Bogliste, vil hvert Kapitel kunne kombineres med en eller anden historisk Fortælling eller Roman. Antikken kan illustreres ved Strindbergs »Historiske Miniaturer«, Romertiden ved Nis Petersen »Sandalmagernes Gade«, Thit Jensens »Valdemar Atterdag« og Anatole Frances »Thais« kan benyttes til Middelalderen, Sophus Michaëlis' »Giovanna« til Ungrenaissancen, og Tiden derfra og indtil Paryktiden kan udfyldes med Thit Jensens »Jørgen Lykke«, I. P. Jacobsens »Marie Grubbe«, Klitgaards »Ballade paa Nytorv« og Mobergs »Rid i Nat« — derefter Jørgen Frantz Jacobsens »Barbara« og Holbergs Komedier, og som Akkompagnement til Empiretiden »De røde Fjer« af Klitgaard osv.

Selvfølgelig vil der indtræde Konflikter mellem historiske Fakta og digterisk Fantasi, der vil afføde lærerige Diskussioner. Yderligere kan Studiet frugtbargøres ved at tage Tegneundervisning med i Arbejdet ved at tegne og farvelægge hver Stilperiodes Ornamente og derigennem komme Linjens og Farvens Psykologi paa nærmeste Hold. Det er godt at se Ting, det er bedre at have dem mellem Fingre selv, *forme* dem og derigennem medopleve deres Bevægelse og Form.

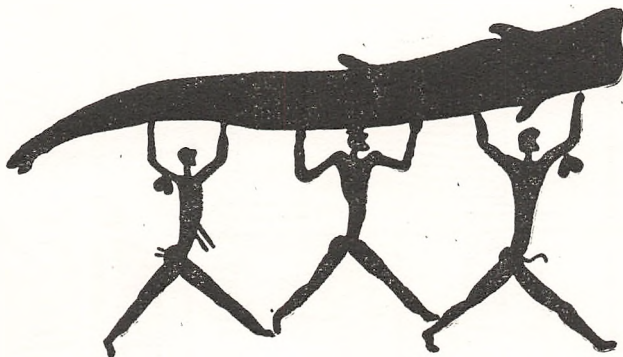
Sluttelig det allermest nærliggende: at kombinere Studiekredsens Arbejde med Musæumsbesøg. I København naturligvis paa Nationalmusæet og Kunstindustrimusæet,

i Provinsen er Bymusæerne fortrinlige til Stilstudier. Endelig har vi jo vore egne Brugsgenstande og Hverdagsting, hvis Fortid vi gennem deres Form kan lugte os til. Det vil være et morsomt Detektivarbejde og vil skærpe den historiske Sans meget stærkt.

At Bogen indeholder alle mulige Registre og Henvisninger, og at den ikke mindst indeholder en hel lille Ordbog over kunsthistoriske Fagudtryk gør den endnu mere til en Arbejds- og Brugsbog.

*

Der blev nogle Dage før Udgivelsen skrevet nogle Linjer om, at det vilde blive dette Aars bedste Publikation udstyrmæssigt set, og man troede at skulle se en bibliofil Lækkerbidsken for kræsne Munde og fandt i første Omgang mange Forsyndelser mod selv elementære æstetiske Regler. Men i anden Omgang fandt man, at dens Skønhed og Udstyr helt bestemtes af arbejdsmæssige, funktionelle Grunde, og for saa vidt havde Forhaandsreklamen sikkert Ret. Det er en Udgivelse, Bogkredsen har Ære af — det er Brugsbøger, vi trænger til.

Illustrationerne paa Siderne 14, 19, 20, 49 og 54 er laant fra Broby Johansens nye Bog: »Hverdagskunst—Verdenskunst«, som A. O. F.s Bogkreds har udsendt.

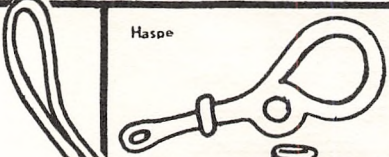
JUGENDSTIL FUNKTIONAL-STRØMLINJE LISME

Beboelseshus

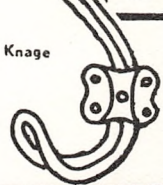

Dekorativt mønster

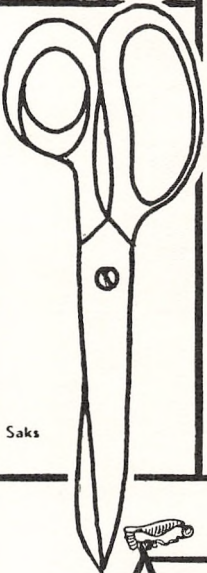
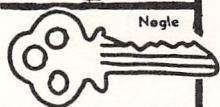
Haspe

Knage

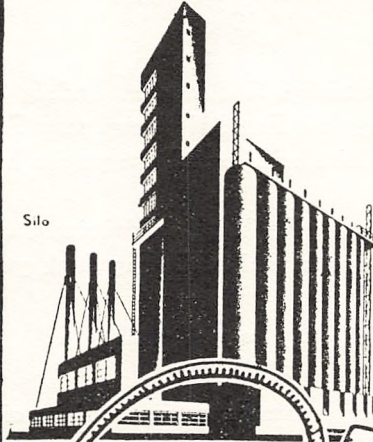

Nøgle

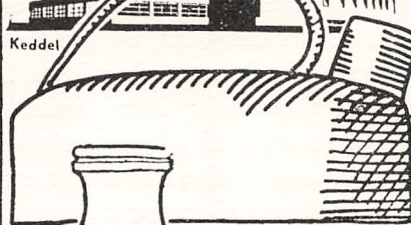

Saks

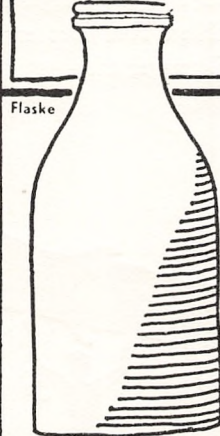
Silo

Keddel

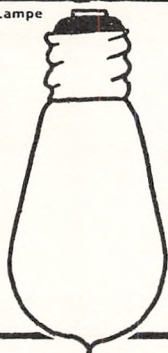
Flaske

Tube

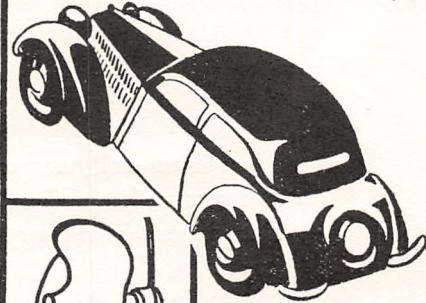
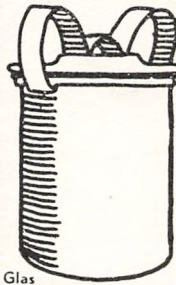
Lampe

Lampe

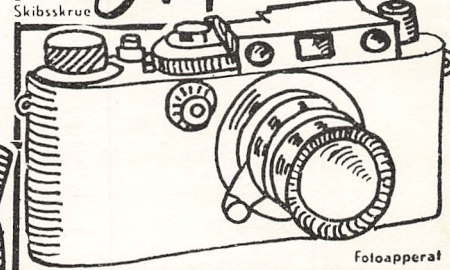

Glas

Bil

Skibsskrue

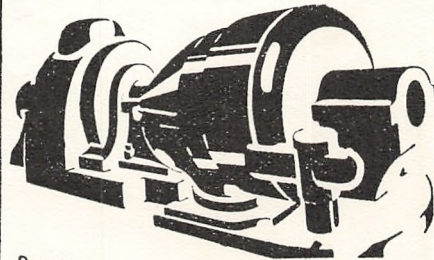
Fotoapparat

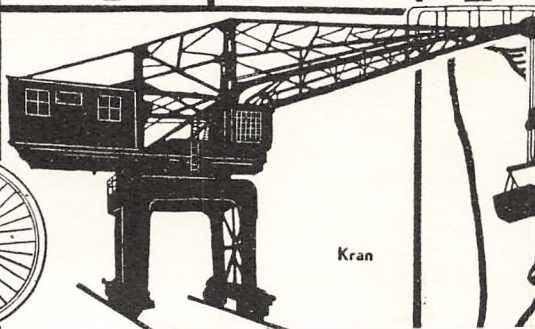
Radiator

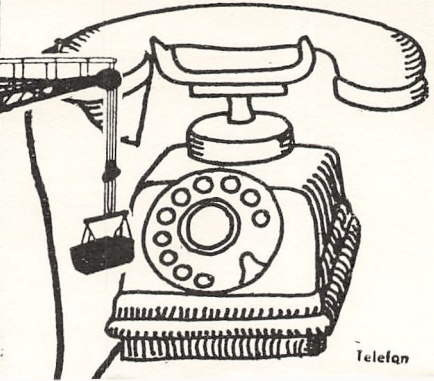
Stol

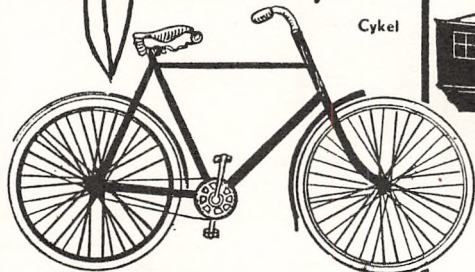
Dynamo

Kran

Telefon

Cykel

KOMMENTARER TIL DEN NYE HØJSKOLELOV AF FORSTANDER POUL HANSEN

Ganske kort sagt bør en Understøttelsesordning sikre os, at ikke en eneste normal ung Pige eller ung Mand, der ønsker at komme paa Højskole, hindres deri af økonomiske Vanskeligheder, og at enhver Højskoleelev paa den anden Side selv kommer til at lægge sig i Selen i rimeligt Omfang for at faa sit Ønske opfyldt. Om dette Standpunkt har alle kunnet samles i Udformningen af den nye Højskolelov, og dermed er det navnlig opdragelsesmæssigt set kloge Princip om Hjælp til Selvhjælp fastslaaet.

Et er imidlertid et Princip's Udformning, et andet dets praktiske Anvendelse. Den nye Lov vil formentlig uden videre komme til at virke tilfredsstillende i den gamle Højskolekreds, hvor den stort set vil føles som en Udbygning af en længe eksisterende Tilstand. Derimod er der endnu nogle ganske utvivlsomme Vanskeligheder at overvinde, før Lovens Anvendelighed kan betragtes som blot nogenlunde sikret for Byungdommens Vedkommende — Vanskeligheder, der først og fremmest ligger i økonomiske, sociale og administrative Forhold.

Det er helt rigtigt, at der intet er saa opdragende og udviklende som at overvinde Vanskeligheder, og at Fremskaffelsen af et passende Beløb til Dækning af Højskoleopholdets Udgifter vil kvalificere den Ungdom, der skal paa Højskole og medvirke til at udforme den enkeltes Karakter i fastere og mere selvdisciplinerede Linier. Naar Ønsket om at komme paa Højskole faar en ung Pige eller ung Mand til at lægge det ene lille Beløb til det andet, indtil den nødvendige Sum er naaet, føjes der hver Gang noget stærkt og maalbevidst ind i Karakterudviklingens Forløb. Det vil kendes paa Landets Ungdom for hvert nyt Tusinde, man faar med til det. I sit Hovedprincip er Loven saaledes helt rigtig paa dette Punkt; men meget kommer til at afhænge af dens praktiske Anvendelse og af Faktorer, der ligger udenfor dens Rammer.

For Arbejderhøjskolerne, der vel stadig maa komme til at staa i første Række i Forsøget paa at faa Byungdommen paa Højskole, er der navnlig to Spørgsmaal, som Ungdomsudvalget ganske vist har beskæftiget sig indgaaende med, men hvis Løsning senere har stødt paa alvorlige Vanskeligheder — formentlig fra Folk, der ikke har Udvalgsmedlemmernes indgaaende Kendskab til Sagen.

1. Spørgsmaalet om at vinde Arbejdsgivernes Forstaelse af Højskolens Betydning for Land og Folk, saa Arbejdspladsen saa vidt muligt staa aaben for Eleven efter endt Højskoleophold.
2. Spørgsmaalet om at formaa det overvejende Flertal af Byungdommen, der ikke kan vente nævneværdig Hjælp fra Hjemmet, til at paabegynde og gennemføre den Opsparing, Loven forudsætter.

Begge Spørgsmaals Løsning maa for Byungdommens Vedkommende føles som noget aldeles afgørende. For Landbougdommen har det første overhovedet ingen Betydning. Landboerne forstaa Højskolens Værdi, Beskæftigelsen er kun i ringe Grad konjunkturbestemt, og Skolernes Aabningstider er netop lagt ved Fæstemaalenes Udløb, saa den aftalte og paa Forhaand let overskuelige Arbejdsperiode ikke forstyrres. Naar 3000 Karle til November tager paa Højskole, falder det tværtimod helt i Traad med Vinterens færre Beskæftigelsesmuligheder, som igen afløses af Travlhed, netop som Vinterskolen slutter. I Spørgsmaalet om Opsparingen kommer de to Grupper Forhold og Indstilling maaske efterhaanden til at ligge nærmere hinanden. Byungdommen ejer ikke i Almindelighed Sans for at spare Penge sammen, og Landbougdommen er vel ikke længere saa stærk, som den har været. Alligevel fastholdes den stadig nogenlunde stærkt af en gammel Højskoletradition og af Forhold, der navnlig har været ejendommelige for Landbruget: Patriarkalske Tilstande, hvor Børnene i vid Udstrækning beskæftiges hjemme hos Forældrene og faar et Højskoleophold som Vederlag, eller hvor Aftale kan træffes om, at Lønnen tilbageholdes over en længere Periode med samme Formaal for Øje. Det var disse Forhold i Forbindelse med mange Landbohjems Evne og Vilje til at hjælpe de unge, der kom til at danne Grundlaget for Ordningen af Elevbetalingen paa Højskolerne.

Det burde være mere end indlysende for alle, at det ikke uden videre lader sig gøre at overføre netop disse haandgribelige Sider af Højskolens Livsbetingelser paa Byerne, hvor helt andre Faktorer former Sind og Levesæt baade hos de unge selv, hos deres Forældre og hos deres Arbejdsgivere. Vi, der har staaet i Arbejderhøjskolens Tjeneste i mange Aar, kan ikke nære mindste Tvivl om Byungdommens Evne til at opleve Højskolen og lade sig belære og inspirere af dens Undervisning. Men vi maa vedholdende og indtrængende bede om at faa ryddet de Hindringer af anden Art bort, der erfaringsmæssigt lægger sig i Vejen for vore unge.

Forholdet til Arbejdspladsen og Arbejdsgiveren er ikke det mindst iøjnespringende Problem. Byernes Beskæftigelsesliv kender ikke de klare Skæringspunkter ved November og Maj, som er saa betydningsfulde for Landbostandens Forhold til Højskolen. Beskæftigelsen er tværtimod meget ujævn for de forskellige Fagomraader og lader sig ikke paa Forhaand overse ret langt ud i Fremtiden. Dette gør det langt vanskeligere at lægge og fastholde Planer om et Højskoleophold, navnlig naar Frygten for Arbejdsløshed i lange Perioder giver Ungdommen den helt naturlige og sunde Forestilling, at det først og fremmest gælder om at fastholde Arbejdet, fordi ingen ved, om det bliver muligt at faa noget igen, dersom Taget i Arbejdspladsen først er sluppet. Vi ved fra Samtaler med Byens Ungdom, at Tanken om et Højskoleophold ofte strejfer Sindene, men at den straks hos den enkelte møder uoverstigelige Hindrin-

ger, der ikke mindst gælder Tanken paa Arbejdet. Det er denne Kendsgerning, der i Hovedsagen henviser Arbejderhøjskoleme til at faa deres Elever fra de arbejdsløses Rækker; for først naar Arbejdsløsheden indtræffer, synes Tanken gennemførlig uden skæbnesvangre Konsekvenser. Det er jo ogsaa tilsyneladende helt hensigtsmæssigt, at de arbejdsløse bruger deres Tid paa denne Maade. Det uheldige ligger i, at Længselen efter Arbejde navnlig hos de bedste af dem er en stærkere dominerende Følelse end Længselen efter Højskolen, og at Understøttelsen nødvendigvis faar Karakter af social Forsorg.

Lovens Bestræbelser peger ogsaa først og fremmest i Retning af hele den arbejdende Ungdom — altsaa ogsaa Byungdommen. Men ønsker man, at de skal komme, maa man ogsaa ville Midlerne, som ikke mindst ligger i et ydre Apparat, der lader sig anvende. For et dansk Sammenhold omkring fælles Historie, Kultur- og Samfundsværdier vil det betyde noget meget afgørende, om hele denne store Gruppe kommer med, — noget positivt løftende i Stedet for de mange negative Prækener, der advarer mod Ungdommens Udskejelser.

Skal det blive til noget, er der ingen Vej uden om Arbejdsgiverne. Det er muligvis hverken ønskeligt eller gennemførligt at lovgive om Højskoleelevers Genantagelse i deres gamle Pladser efter endt Højskoleophold; men danske Arbejdsgivere skulde være nogle mærkelige Mennesker, dersom ikke et Flertal lod sig paavirke til at se med Forstaaelse og Anerkendelse paa Ungdom, der ønsker Orlov for at tage paa Højskole. I mange Tilfælde vil det nok være umuligt at yde absolute Garantier for Genantagelse. Men en klar Følelse af, at Arbejdsgiveren ser med umiskendelig Sympati paa Sagen og et alvorligt ment Løfte om, at han vil gøre sit bedste, vil sikkert slaa til i de fleste Tilfælde. Et Udvalg paa to-tre forstaaende og betydende Arbejdsgivere udpeget af Arbejdsgiverforeningen og et lignende Antal af Højskolens Folk skulde, ved at skrive og tale ihærdigt derom, kunne frembringe den nødvendige Omstilling i den Samfundssindets og Fædrelandsfølelsens Aand, der nu er stærkere til Stede end tidligere. Det maa være muligt paa kort Tid at møde med en lang Liste af Arbejdsgivere, der har sluttet sig til Tanken.

Demæst er der Spørgsmaalet om Elevernes Opsparing, der er en nødvendig Forudsætning i alle de Tilfælde, hvor Forældrene enten ikke kan eller ikke mener sig forpligtet til at hjælpe. Under Landboforhold stammer Elevernes Bidrag snart fra Forældrene og snart fra egen Opsparing — og vel ofte fra begge Kilder. Kunde noget lignende fremkaldes i Byernes Arbejderhjem, vilde meget være vundet; men uoverstigelige Hindringer vil i de fleste Tilfælde lægge sig i Vejen paa Grund af den anstrengte Økonomi og den meget ringe Opsparingsevne, der kendetegner de fleste Arbejderhjem. Det nytter ikke at stille sig bebrejdende eller hoveddrystende til denne

Kendsgerning. Saadan er Byernes Vilkaar og Sind, og det er meget faa Hjem, der kan præstere det Kunststykke at optræde som Undtagelser. Som Regel vil Forældrenes Bidrag indskrænke sig til Vask af Linned, naar det sendes hjem, og til en Lomme-skillling nu og da.

I Spørgsmaalet om at hjælpe til selv er Byungdommen saaledes betydelig vanskeligere stillet end Landbougdommen, — og alligevel er det hos Ungdommen, Mulighederne ligger. Deres Tilværelse er endnu ikke gaaet i Leje, og det er dem selv, det gælder. Men hvordan komme i Gang? Her findes hverken rodfæstede Opsparings- eller Højskoletraditioner i vide Kredse som paa Landet. I December 1938 fremsatte jeg her i »Arbejderhøjskolen« Forslag om at organisere de unges Opsparing, saa den blev tydeligt formaalspræget og lettere at holde vedlige end de almindelige og dog ikke meget brugte Indbetalinger paa en Sparekassebog. En ung Pige eller ung Mand, der er indcirklet i Byens mange Magneter paa Pengepungen, skal have Rygrad i usædvanlig Grad for helt paa egen Haand at samle de to-tre-fire Hundrede Kroner sammen, som er nødvendig foruden Amsunderstøttelsen. Forslaget gik derfor ud paa, at vordende Elever ved at indsende opsparede Beløb, f. Eks. gennem Postgiroen, straks skulde have godskrevet et lignende eller et noget større Beløb af Staten til Formaålet, hvorved Spareren vilde opleve det stimulerende at se sin Skoleformue vokse hurtigt og ved egne Anstrengelser. Ungdomsudvalget tog Tanken op og udformede Forslaget nærmere, men det er desværre igen forsvundet inden Forelæggelsen paa Rigsdagen. Det er beklageligt, at et eller andet i den Retning ikke voves, for en ganske særlig Indsats er uden al Tvivl nødvendig, saafremt man vil have Princippet om Hjælp til Selvhjælp til at virke i Byerne. Chr. Christiansen gav Udtryk for dette i sin Ordførertale paa Rigsdagen, men blev imødegaaet af en anden Ordfører, der viste sig at være Modstander af en særlig Spareordning, fordi der findes Sparekasser o. l. nok i Forvejen, hvor saadanne Smaabeløb kan indbetales. Den gode Præstemand ved aabenbart slet ikke, hvor Skoen trykker. Ved kraftig Agitation, f. Eks. gennem Ungdomsorganisationerne og ved anden Medvirken fra deres Side skulde der ellers her have været en enlig Chance for at naa et Resultat. Ifølge Sagens Natur vil det jo desværre ikke være muligt at gøre Forsøget fra mere privat Side.

Naar ikke særlige Foranstaltninger, der fremmer Opsparingen, kan gennemføres, bliver det endnu mere nødvendigt, at Understøttelserne gøres betydeligt højere, end de er nu, saafremt de mange unge fra smaa Hjem skal have mindste Mulighed for at komme med. Naar en ung Husassistent fra et ubemidlet Hjem, som selv tjener 50—60 Kr. om Maaneden, ønsker at komme paa Højskole i tre Maaneder, maa det kaldes prisværdigt, dersom hun paa egen Tilskyndelse og Energi kan skaffe et Beløb paa omkring 100 Kr., som det nok skal tage hende et Aar at sammenspare. Da et

saadant Beløb let vil medgaa til Rejser, Skolematerialer og Lommepege, behøver hun faktisk en Støtte fra Staten, der svarer til selve Skolepengene. For Tiden vil hun faa 45 Kr. om Maanedn. Da Skolepengene er 90 Kr., og Opholdet varer i tre Maaneder, skal hun altsaa selv skaffe ialt 135 Kr. foruden de ovenfor nævnte 100 Kr. Det er for meget og klares kun af yderst faa.

Selvfølgelig er der andre Grupper af unge Byarbejdere, der vil kunne præstere betydeligt mere; men selv hvor Evnen er større, skal det nok vise sig at blive endog meget vanskeligt at faa Opsparingen i Gang, naar intet særligt forsøges. I Virkeligheden er det aldrig til Dato lykkedes i betydende Grad at praktisere Selvhjælpens og Understøttelsens kombinerede Princip paa Byungdommens Forhold. Naar Arbejderhøjskolerne har haft fulde Vinterskoler, skyldes det formentlig udelukkende Arbejdsløshedsfondens rundelige Understøttelser. Om Sommeren, naar disse er ude af Kraft, har det ikke været til at tænke paa at afholde Sommerskole i Roskilde, og i Esbjerg har det kun været muligt at samle en meget lille Sommerskole, hvor et ret stort Antal af de daarligst stillede maatte have ekstra Hjælp fra et lille Fond, dannet af gamle Elever.

De efter Landboforhold indrettede lange Ansøgningsfrister, naar det gælder Amtsunderstøttelse, er et andet Omraade, hvor Byens særlige Indstilling nødvendiggør visse Ændringer, — navnlig saafremt en særlig Spareordning, der i længere Tid i Forvejen afklarer Planen om at tage paa Højskole, ikke før eller senere indføres. I de fleste Tilfælde vil det være en maaske ret uventet Ændring i Arbejdsforholdene for den enkelte, der faar vedkommende til at bestemme sig til et Højskoleophold. Det behøver ikke just at være Arbejdsløshed, men en Nedgang i Beskæftigelsesmulighederne i Virksomheden, som gør det let for Arbejder og Arbejdsgiver at enes om, at det hensigtsmæssige Tidspunkt nu er kommet. Det bør da være saaledes, at en Ansøgning om Understøttelse kan gennemføres med kortest muligt Varsel. Arbejdsløshedsfondens Maade at føre Tingene igennem paa er her ganske ideel og helt afpasset efter Byens og Byerhvervenes fra Landbruget stærkt forskellige Forhold.

Hele Højskolens Indretning er bygget paa Landboforhold, og den er ikke mindst derfor i Hovedsagen blevet en Landboskole. Skal der nu gøres et sidste alvorligt Forsøg paa at gøre den til hele den danske Ungdoms Skole, bør overhovedet ingen Anstrengelser spares for at ændre det ydre Apparat, saa det ogsaa passer paa Byungdommens Vilkaar.

VILHELM MOBERG

AF SELMA KRISTENSEN

Vilhelm Mobergs namn har under de senaste åren allt mer kommit i förgrunden inom den svenska romanlitteraturen. Frågar man varför, då är svaret först och främst, att det är hans visionära kraft och hans skapande fantasi, som fört honom fram till denna första rangs ställning; men också det att Moberg i sin diktning sysselsatt sig med problem, som varit synnerligen brännande i våra dagars Sverige, har bidragit till att föra honom fram i första planet. Och Moberg har icke förskansat sig i någon gåtfull hållning och blott uppställt problemen; han har levt helt och starkt med i det liv han velat avspegla i sin litterära produktion, och han har försökt svara på frågorna, icke blott ställa dem. Att man kanske inte är tillfredsställd med hans svar förringar ingalunda hans redliga vilja att söka efter en lösning.

Vem är denne Moberg? Ja, litteraturhistorikerna vill ju gärna anbringa författarna i grupper; det underlättar arbetet. Moberg blev en gång anbragt bland proletärförfattarna — en benämning som skapades en gång strax efter århundradeskiftet, då det litterära Sverige ännu icke hade försonat sig med att en obildad person, det ville säga en person utan studentexamen, framträdde med litterära anspråk. Det är för längesedan ett passerat stadium att akademisk stämpel skulle vara nödvändig för litterärt framträdande, icke minst tack vare proletärförfattarnas — eller skall vi inte hellre säga autodidakterna — styrka och uthållighet.

Förutom sin rent litterära produktion har några ur denna författargrupp rest sig och sina kamrater ett äreminne i en bok, som förtjänar långt större uppmärksamhet än den fått. Det är »Ansikten» (Bonnier 1932); i denna bok ha sjutton av dessa autodidakter berättat drag ur deras liv och kamp innan de nådde fram till att kunna ge litterär form åt sina upplevelser.

I denna bok finnes också ett ytterst värdefullt bidrag av Vilhelm Moberg. Det ger nyckeln till hans författarskap. Han berättar här om sin fattiga barndom i ett litet soldattorp i Småland — minnen och upplevelser som senare fingo litterär form i den stora romanen »Raskens». Han betonar att han är djupt tacksam mot ödet, som inte lät honom födas i staden i motsvarande förhållanden. — Landsbyns skola var usel, läraren gammal och liknöjd. I skolan mötte Moberg för första gången den sociala olikheten. »En första aning om att alla människor icke levde som vi där hemma väcktes hos mig. Med häpnad fann jag, att somliga av mina kamrater som matsäck

---

Frågar, spörger; obildad, udannet; anspråk, krav; drag, træk; soldattorp, lille husmandssted; ödet, skæbnen; liknöjd, ligeglad; häpnad, forbavselse.

medförde mera mjölk än de förmådde förtära. Och en pojke, som varje dag i sin skolkorg hade ett stekt ägg, väckte ännu mer min undran. Det var ofattbart för mig, att det kunde finnas folk, som fick äta ägg varenda dag utan att vara på minsta sätt sjuka.«

Fattigdom och hårt arbete var utmärkande för Mobergs barndom och ungdom, men det var inte något som avskilde honom från andra unga i hembygden. Det gjorde däremot hans stora läslust. »En förhärskande känsla från barnaåren lever starkt i mitt minne — en aldrig stillad hunger: läshungern. Den lever som minnet av något ständigt värkande, ständigt pinande.« Så länge hans läslust kunde tilfredsställas av bibel och predikosamlingar — hemmets enda lektyr — hade den föräldrarnas fulla gillande; men när han girigt kastade sig över allt, som kunde läsas, betraktades det närmast som abnormt. För allmogebarn gällde det att läsa sina läxor i skolan och bibeln i hemmet. Därutöver behövdes intet. Det var föräldrarnas och omgivningens inställning till saken. Moberg är inte ensam om att ha haft denna mur omkring sig.

Den unge Moberg måste läsa. Han läste allt — en tidning om ett paket, en följetong i en bunt tidningar som hans mor tapetserat köket med; han skar ned dem en dag han var ensam hemma och gömde sig på loftet med sin skatt ...

I »Sänkt sedebetyg« berättar Moberg om en strålande upplevelse från skoltiden: Den gamle oduglige läraren hade äntligen avgått, en lärarinna hade kommit i hans ställe. Hon hade böcker. Ellva år gammal ser gossen för första gången böcker på hyllor, många böcker, då han i ett ärende kommer in i lärarinnans rum. Han tror inte det är allvar, när den unga lärarinnan erbjuder honom ett par böcker som lån. »Överrumplad, skamfull och djupt lycklig kom han ut med fröken Hjärtkvists böcker under armen. Vad som hänt var alldeles obegripligt. Varför lånade lärarinnan ut sina böcker? Åt honom, en ellvaåring som ingenting hade att sätta i pant? En bok kostade en hel krona eller mera, och han kände ingen människa som skulle våga låna ut för en kronas värde åt honom. Misstron ville inte fly undan — han undrade om lärarinnan kunde ha någon uträkning med att låna ut böckerna. Men han förmådde inte utfundera på vad sätt hon skulle ha nytta av det. Lärarinnan lånade honom helt enkelt sina böcker, det var inte mer med det. Det var det största förtroende, som han fått av en annan människa och det grep honom djupt.«

I »Ansikten« berättar han om hur han ett par gånger genom bedrägeri skaffade sig böcker. Han hade fått veta att det i Stockholm fanns något som kallades Folk-

---

Matsäck, madpakke; pojke, dreng; sjuka, syge; känsla, følelse; gillande, samtykke; girigt, begærligt; gumma, kone; åkomman, sygdommen; emedan, fordi; sänkt sedebetyg, daarligt vidnesbyrd; gossen, drengen; uträkning, beregning; förtroende, tillid.

bildningsförbundet. Därifrån skulle man för en ringa avgift kunna få låna ett vandringsbibliotek. Själva julafton 1912 fick han ett sådant vandringsbibliotek. »Jag tror att denna julafton var min lyckigaste dag hittills i livet,« skriver han. Men ett för honom obehagligt villkor var förbundet med lånet: han skulle låna ut av de tillsända böckerna! Moberg kände ingen som hade den minsta lust att låna böcker; för att rädda situationen skrev han in fingerade lån i den medsända journalen. »Med en viss tvekan har jag erkänt detta bedrägeri,« skriver han, »men jag försvarar mig med, att det utfördes av en minderårig, desperat person.«

*

Sådana erfarenheter gav något att arbeta med, när Moberg senare fremträdde som författare. — Det sker först på allvar med romanen »Raskens« (1927). Fattigt var det i soldattorpet*) och barnen voro många. Med inlevelsens styrka har Moberg skildrat livet i glädje och sorg, i med- och motgång för soldaten och hans familj. En bok som också har stort kulturhistoriskt värde.

Med romanen »De knutna händerna« (1930) har Moberg ett fast grepp om bondemiljön och de styvsinnade bönderna i Småland, en miljö vari han var starkt förankrad och gång på gång söker tillbaka till. I denna roman reser han det huvudproblem, som han sedan ihärdigt arbetet med: problemet landet — staden; vandrigen från land till stad, orsakerna därtill och eventuella botemedel däremot.

Man kommer strax in till det centrala i boken: den gamle bondens rotfasthet i sin egen värld. Moberg vet att denna rotfasthet är en styrka, men han vet också att den kan bli förvandlad till en svaghet; ja, när den urartat — vilket nog ej sällan skett — varit en bidragande orsak till ungdommens flykt från landet, från det allt för traditionsbundna till städernas och industriens friare liv och större utkomst-möjligheter.

Adolf i Ulvaskog, huvudpersonen i »De knutna händerna«, är så rotfast i sitt eget att gård och familj blivit hele hans värld. Han bryr sig inte om världen därute; ja, mer än det: han säger *nej* till den. Han har blivit en jordträl. Egendomen är

---

Upplåtet, stillet til rådighed.

*) För dansk läsekrets är det kanske på sin plats att förklara, vad begreppet *soldattorp* betyder. Soldattorp hör samman med *indelningsverket*, som stammar från Gustav Vasas tid, omkring 1550. Gustav Vasa ville frigöra den svenska hären från adelns inflytande och samtidigt skaffa en mera stabil härstyrka än den adeln, värvade bondehärar eller lejda landsknektar kunde ge. För att uppnå denna stabilitet i den svenska hären ville den store riksbyggaren förankra den i bondeståndet — det var bönderna som hjälpt Gustav Vasa till makten — varför han lät indela landet i *rotar* bestående av ett visst antal bönder i varje. Dessa rotar skulle vardera utrusta och underhålla en soldat. Denne bodde i av roten upplåtet soldattorp — på danska närmast ett litet husmandssted — och skulle ha sin avlöning in natura från rotens bönder. Systemet bestod till 1901, då det avlöstes av allmän värnpligt.

hans gud. Denna negativa inställning för honom in i ett spänt förhållande både till de egna barnen och till bygdens folk. Han vill binda barnen så hårt till jorden, till gården, att allt det där ute skall bli dem så likgiltigt som det varit honom själv. Det misslyckas. Barnen bryta sig ut efterhand och lämna föräldrahemmet. Adolf blir en ensam man på sin ålders dagar. Gården förfaller och boken slutar med en tragedi: Adolf fruktar att också hans yngsta dotter, som ännu är hos honom på gården, skall lämna hemmet. En natt går han in i hendes kammare och tar hennes liv. Världen därute skall inte ha henne också.

Här har självbevarelse blivit till självförstörelse; att vara sig själv har blivit till att vara sig själv nog. Kärlek till jorden och till bondens gärning har blivit till ett trälförhållande till jorden, ringakt för allt annat arbete och totalt oförstånd för andra synpunkter än de egna. En asocial inställning, ett trälsinne som är av ondo; det driver de unga bort, det för till stagnation och efterblivenhet för bönderna själva. Det är den yttre sidan av saken. Den inre är, att det hem, som borde varit en harmonisk enhet i fruktbar samverkan med omgivningen, blir till en tummelplats för hårda viljor, ett ofridens hem där sinnena förbittras och själarna förkrampa.

Moberg har borrar sig djupt in till denne självmedvetne, styvsinnade bondes själsliv. Skonsam har han inte varit. En med dansk litteratur förtrogen läsare kommer säkerligen att tänka på Jacob Knudsen. Det är något av samma hårdhet och ödesbundna konsekvens över Mobergs bondeskildring. Och samma kärlek till ämnet. Han tuktar emedan han älskar. Moberg har emellertid en större social spännvidd än Jacob Knudsen. Han har sina rottrådar djupt i den smäländska hembygden, men han har icke blott varit i intim kontakt med de socialt missgynnade på landet, han har också lärt känna den kroppsarbetandes villkor i storstaden; detta för honom ut över den begränsning som kännetecknar Jacob Knudsen.

Hur väl Moberg känner båda dessa samhällslag visar han kanske bäst i ett litet avsnitt i »De knutna händerna«. Adolf i Ulvaskog har fått besök av sin äldsta dotter och hennes man, en stationskarl nede från industrisamhället. Denne är en solid man, goodtemplare, medlem av flera organisationer, en av dem som byggde det nya Sverige. Men Adolf är misstrogen och reserverad. Signes man var egendomslös, han ägde inte jord, gård och grund, intet kapital. Han hade bara sin plats vid järnvägen och sin lön. Därmed är han i svärfaderns ögon stämplad som en mindrevärdig person, närmast inrangerad bland »löst folk«. Det var två världar som möttes, två världar som icke förstodo varandra.

Självförstörelse, selvødelæggelse; ödesbundna, skæbnebestemte; missgynnade, dårligt stillede; samhällslag, samfundslag; stationskarl, portør; industrisamhället, fabriksbyen.

Med romanen »Mans kvinna« (1933) gör Moberg en avstickare bort från sitt huvudproblem. Han var en tid starkt påverkad av D. H. Lawrence; »Mans kvinna« bär prägeln därav. Den torde kunna sägas vara Mobergs bidrag till den svenska primitivistlitteraturen. Det är driftens rätt, sexualitetens nästan magiska makt över människorna, som är bokens huvudproblem. Den är anmärkningsvärt svag efter ett så fullödigt verk som »De knutna händerna«.

*

Två år senare kommer emellertid en bok som åter placerar Moberg bland de främsta. Det är »Sänkt sedebetyg«, som utgör första delen av en roman i tre band om Knut Toring. Andra delen »Sömlös« och tredje delen »Giv oss jorden« kommo 1937 och 1939.

Som motto har Moberg valt ett ord ur Psaltaren: »Därföre säger jag eder, att intet är bättre än att en människa är glad i sitt arbete, ty det är hennes del.« Därmed är också romanens huvudtema givet: nödvändigheten att trivas med sitt arbete. Bokens huvudperson, Knut Toring, trivs inte med sitt arbete.

Knut Toring är född på landet. Kulturhunger har drivit honom från den småländska hembygden upp till Stockholm. Nu är han redaktör för veckotidningen Fristunden, anställd i ett stort bolag, vars enda uppgift det är att förse svenska folket med fritidsläsning. Arbetet ger god lön, och Knut Toring har hustru och två barn att försörja. Men han vantrives med arbetet, hatar det. Och han är en främling i den storstad, där han tjänar sitt uppehälle. Hans fel eller stadens, han har i varje fall inte kommit i kontakt med livet och människorna där. Han är som en immigrant i främmande omgivning bland främmande människor. Han börjar längta tillbaka till hembygden, till Lidalycke by i Småland, där han fiskade gäddor i bäcken om sommaren, där livet var rikt och skönt och harmoniskt och där människorna levde i intim gemenskap med varandra ... Knut Toring vantrivs och han längtar, och i detta sinnestillstånd bygger han upp en idealbild av sin barndoms Lidalycke. Han har kommit till Stockholm för att få läsa, få intellektuell utbildning, få den kulturgemenskap han inte kunde få hemma. Han har arbetat hårt om dagarna med sin kropp för att förtjäna till livets uppehälle, studerat om nätterna. Han hade satt sig ett mål och nått det. Men han har inte grott fast i den nya miljön. Han är kluven. I nyktra stunder ser han det klart: staden har tagit en del av honom, men en stor del har blivit kvar i hembygden.

Psaltaren, Davids salmer; bolag, aktieselskab; uppgift, opgave; förse, forsyne; gemenskap, fællesskab; utbildning, uddannelse; kluven, spaltet.

Det är en personlig själskris; av första generationens invandrare ha nog många genomlevt något liknande. Det kan vara något individuellt; det kan bero på bristande anpassningsförmåga, brist på kontaktmöjligheter i storstadens liv, hård tillvarokamp som inte ger tid eller kraft över för deltagande i föreningsliv, kommunalt liv eller liknande.

Knut Toring är som väl de flesta av oss: en romantiker och en realist. Innerst inne är han klar över att han under inflytande av sin längtan idealiserar sin barndom och sin hembygd. Så tar han sig resolut för att analysera sina uppväxtår. »De obarmhärtigt sanna minnena visade honom obevekligt, att hans barndom varit en skrämmande bur, byggd av de tusen förbudens galler. De sade honom utan prut, att ungdomen varit en förbittrad kamp, ett enda segt och inbitet trots, en enda tung kamp för självhävdelse, ett under flera år misslyckat uppror. Och vad som skett under barndom och ungdom hade fört till mannen i staden och skapat honom.«

Bokens andra halvdel är en tillbakablickande skildring av Knut Torings barna- och ungdomsår i Lidalycke by i Småland. Detta avsnitt är något av det allra bästa Moberg skrivit. En del av det känner man igen från uppsatsen i »Ansikten«; det självupplevdas styrka och konstnärens skaparkraft har här förenats och frambragt stor konst av bestående värde. Med denna skildring av ett barns läshunger och av en ung mans bildningskamp har Vilhelm Moberg nått upp bland de största på området.

Det är emellertid en bildningskamp som nutidens ungdom har svårt att förstå; den har så ojämförligt mycket lättare tillgång till läsning och utbildning, även om de direkta studiemöjligheterna ännu är ytterst begränsade. Om åtskilligt av vad Moberg skrivit skulle bli glömt, första delen av boken om Knut Toring kommer inte att falla i glömska. Dess skildring är tagen så direkt ur den breda befolkningens kamp för andlig frigörelse, för bildningsmöjligheter åt fattiga begåvningar. Alla dem från folkdjupet, som nu i mogen ålder intaga ledande poster i samhälle och i organisationer eller med pennan i hand tolka folkets liv, alla ha de i en eller annan form haft att kämpa samma kamp som Knut Toring. Och gått samma väg för att söka en lösning av problemet.

Detta tillbakablickande avsnitt i boken slutar med att Knut Toring äntligen bryter sig ut ur sin hemmamiljö och far till Stockholm, där han får arbete och samtidigt de kulturmöjligheter, läsning och studier han så starkt saknat i hembygden. Och därmed är vi tillbaka där boken började: Knut Toring som en högst otillfreds redaktör i storstaden Stockholm.

Kvar, tilbage; anpassningsförmåga, tilpasningsevne; tillvarokamp, kampen for tilværelsen; galler, gitterværk.

För andra gången bryter han ut ur sin miljö. Han säger upp sin plats, lämnar hustru och barn och reser tillbaka till sina gamla föräldrar i Lidalycke by.

Vägen tillbaka är betydligt svårare än vägen ut. I Lidalycke har det stått en viss glans om Knut Toring. Han hörde till dem av bygdens barn som rest ut och haft lyckan med sig. Nu går det efterhand upp för folk, att han vänt åter så fattig som han reste ut; att han alls inte är något »stort« som man en tid trodde.

Den hårdaste kampen har han att kämpa med sig själv. Han har drömt om sin ungdoms Lidalycke och vänt tillbaka därtill. Men detta Lidalycke finnes ej mer. Om det någonsin funnits annat än i hans drömmar. Den harmoni han drömt om, den gemenskap han tänkt sig, var finns den? Bönderna ha blivit moderna, de ha bil och radio och intresse för konjunkturer; de unga ha dansbana och biograf.

Ungdommens Lidalycke, drömt eller verkligt, finns ej mer. Men det finns ett annat Lidalycke som lever och verkar. Kan han komma i kontakt med det? Och kan han i det förverkliga något av sina tankar och drömmar? Kan han få Lidalyckes ungdom att se landsbygdens problem så som han själv ser dem? Kan han få dem att intressera sig för annat än dansbana och biograf?

Han arrenderar ett litet torpställe för att skaffa sig till livets uppehälle. Det blir fiasko. Det hårda slitet ger knappt bröd för dagen; det gör honom ytterst ofri och hindrar all andlig verksamhet. Så flyttar han hem till sina gamla föräldrar och går som daglönare hos bönderna.

Under tiden söker han ta del i socknens arbete, komma in i dess liv; samman med ett par likasinnade tar han upp arbetet för att skaffa socknen ett bibliotek och en ungdomsgård. Slutet på de tre böckerna är symboliskt: samma dag Chamberlain flyger tillbaka från Godesberg och ett nytt världskrig synes oundgängligt, börjar Knut Toring samman med några av bygdens ungdom gräva grund till socknens ungdomsgård. Det är fredens uppbyggande arbete, som måste göras för att människorna ska kunna trivas och verka.

Moberg har alltså i sitt stora romanverk om Knut Toring icke blott uppställt problemen, han har också försökt anvisa en lösning. Han går in för att *vända* strömmen, som hittills gått från land till stad. Han inser att det är nödvändigt att *göra landet bättre*, ge de unga större möjlighet att trivas där, ge dem de kulturmöjligheter som åtminstone den bästa delen av landsbygdens ungdom saknat.

Primitivismen tycks han ha blivit färdig med. Då han låter Knut återvända till landet är denne närmast fientlig mot vad vi kalla moderna bekvämligheter. Hans inställning var romantisk: gamla seder, tungt arbete som skulle vara så sunt. Erfaren-

heten med det lilla torpstället lärde honom en läxa. Att all en människas tid gick till hårt arbete för att skaffa det allra nödvändigaste till livets uppehälle, det bidrog ingalunda til trevnaden och verkade allt annat än befriande. Maskiner, bekvämlighet, måste till för att befria en viss del av människans kraft för annat arbete, andra intressen.

Den svaga punkten i Mobergs försök till problemlösning, det är möjligheten för utkomst på landet. Den är så begränsad. Han har varit medveten om svårigheterna, det visar Knut Torings tillfälle bäst. Varken som torpare eller som daglönare kan han förtjäna tillräckligt till en familjs uppehälle. Och han saknar kapital för att starta som självständig bonde. Där har vi problemet i ett nötskal. Och det är olöst. Både av Moberg och andra.

Rent litterärt är de båda sista banden i romanverket betydligt svagare än det första. Det är inte samma intensitet som i den tillbakablickande skildringen i första bandet, inte samma övertygande kraft. Men det är ett av tidens allra viktigaste problem Moberg tagit upp, och han har gjort det med ett allvar och en styrka som placerar hans roman bland det bästa i de senaste årens svenska litteratur.

*

En viss avmattning kunde spåras i slutförandet av den stora romanen om Knut Toring; med nästa roman »Rid i natt« har Moberg emellertid åter nått en höjdpunkt i sin litterära produktion.

Denna gång har han hämtat sitt motiv ur Sveriges historia, från sextonhundratalet; Varend, hans småländska hembygd, har blivit händelsernas centrum.

Det var nödår i Sverige efter trettioåriga kriget. Missväxt 1649 gjorde ont värre. Folk blandede bark, agnar och knoppar i mjölet till bröd. Drottning Kristina, Gustav Adolfs dotter, var landets regent, men hon hade ringa intresse för land och folk. Hon ville ha fest och glans omkring sig, omgiva sig med lärda män och med rika herremän. Därför adlade hon svenska män och lät också utländska adelsmän bosätta sig i landet. Drottningen slösade pengar till väldiga hovfester medan landets folk led nöd. När hon skänkte en adelsman ett gods gav hon honom samtidigt »rätt« at råda över bönderna i en mils omkrets så att de villkorligt skulle kunna beskattas av herremannen och utskrivs till arbete på dennes gods. Det var mot gammal lag och rätt; det kränkte på det grövsta svensk rättskänsla och svenska frihetstraditioner. En tung och mörk tid då Sveriges allmoge var i fara att nedsjunka i livegenskap.

Godset Ubbetorp i Småland hade drottningen givit bort till den tyskfödde hr.

Trevnad, trivsel; medveten om, klar over; torpare, husmand; allmoge, almue.

Klewen, som därigenom, enligt drottningens mening, också fått »rådighetsrätt« över flera byar, däribland Brändebol. Herr Klewen på Ubbetorp känner intet till och bryr sig inte om svenska rätts- och frihetstraditioner: han sänder strax bud till bönderna om att möta till dagsverkarbete på godset. Fria bönder gå icke till hoveritjänst. Bönderna i Brändebols by hålla möte och besluta enstämmigt att neka utföra det arbete godsherren kräver av dem. Och de besluta att gemensamt värja sin rätt. Men herremannen överraskar dem med väpnad makt en efter en på deras gårdar en tidig morgonstund; ställda ensamma och inför hotet om våld ge de efter. Blott en av dem, Svedjebonden, trotsar övermakten och värjer sig och sitt. Han drives emellertid av övermakten bort från hus och hem och tvingas leva som fredlös i skogen, där herremannens väpnade män till sist finna honom och taga hans liv.

Dag efter dag vandra de övriga till slavarbete på godset. De ha böjt sig för övermakten för en tid. Ty trots nöd och elände är deras frihetsvilja levande; deras kroppar kunde tvingas till arbete för en övermäktig herreman, deras själar kunde inte kuvas.

Mannen i skogen, den fredlöse Svedjebonden, ger dem heller ingen fred i sinnet. De känna att det var han som handlade rätt, de själva hade svikit. Och inom dem mognar beslutet: vi måste göra oss fria. Vi måste sända budkavle runt till bönderna i andra byar; budkavlen som nattetid sändes från man till man, från by till by, det hemliga tecknet som kallar till kamp för frihet och rätt, budkavlen som icke får gömmas undan, icke fördröjas. »Budkavle går! Rid i natt, i natt!«

Med denna bok har Moberg gjort sin hittills största insats i svensk litteratur. Konstnärligt ligger den också högre än hans föregående. Han har använt en del gamla ord, som ge språket en kärvare ton. Flere av kapitlen är mästerverk, kort, kärvt och dramatiskt formade. Men tyngre än det konstnärliga väger nog bokens frihetspatos. Man känner att Moberg är en frände till Svedjebonden, mannen som värjer sig och sitt, värjer frihet och rätt mot våld och övermakt. Moberg har lånat dräkten i Sveriges historia, problemen är gamla — och nya. »Så går en budkavle genom nätter och dagar, genom år och århundraden, löpande i sitt angelägna ärende, framförande från tid till tid det brådskande budet, det yppersta och det främsta.

Budkavle går! Rid i natt, i natt!«

Gemensamt, i fællesskab; hotet, truslen; budkavle, budstikke; kärvare, stærkere; angelägna, vigtige.

Av Mobergs produktion har här blott omtalats det viktigaste. Samtliga dessa böcker är översatta till danska.

PRAKTISKE STUDIEKREDSE

AF ERIK HAUERSLEV

Undervisningens Tilknytning til det praktiske Liv er betinget af en vis Opfattelse af pædagogisk Metodik, nemlig den, at i jo større Omfang man kan gøre Tilægnelsen af Stof direkte lystbetonet, des bedre vil Resultatet blive. Kundskaber og Færdigheder læres hurtigere og lettere, naar de fra Begyndelsen sættes i Forbindelse med Livets virkelige Forhold, og derfor er det uhyre vigtigt, at saa megen Kundskabs-tilegnelse som muligt erhverves gennem den enkeltes aktive Medvirken ved Problemer-nes Løsning. Det er nogle af de Resultater, den moderne pædagogiske Forskning er naaet til, og som Højskolen ogsaa i videst muligt Omfang bør anvende.

Højskolen byggede i mange Aar næsten udelukkende paa det levende — det talte Ord. Eleverne sad rundt omkring Talerstolene og lyttede, blot lyttede. Det var »Skolen for Livet« — i Modsætning til »Skolen for Døden«, Latinskolen, med al dens Lektie-terperi, og det var en sund Reaktion mod en Undervisningsform, der afgjort ikke skabte levende Mennesker. Men i Ønsket om at staa i skarp Modsætning til denne Undervisningsform kom Højskolen ogsaa ud i en Ensidighed. Det levende Ord alene magtede ikke at give en højskolesøgende Ungdom baade en aandelig Oplevelse og en solid kulturel og kundskabsmæssig Ballast. Og naar Højskolen i en Række Aar ikke formaaede at drage og fængsle en saa stor Del af dansk Ungdom, som man maa synes rimeligt var, kan man som en af Aarsagerne pege paa den manglende Evne til at finde frem til de rigtige Arbejdsformer.

Med Hensyn til det, man sammenfatter under Begrebet »Højskoleoplevelsen« — den folkelige Vækkelse — er det talte Ord stadig absolut suverænt og vil utvivlsomt fortsat være det, men hvor det gælder den kundskabsmæssige Tilegnelse, der er et ganske væsentligt Indslag i Højskolearbejdet, har man erkendt, at der findes andre Arbejdsformer, hvorigennem man kan naa frem til større Resultater end ved Meddelelse i Foredrag. En af de vigtigste af disse er Studiekredsformen, der kom til os udefra via Sverige og omplantedes paa dansk Grund af Danmarks Studiekredsforening, men først slog rigtig Rod i denne Grund ved Oplysningsforbundets Indsats. Vi kender den bedst i den Form, hvor en Gruppe samler sig om et bestemt Emne, eventuelt har en Grundbog, som man i Fællesskab gennemgaar, eller hvor hver Deltager faar sit bestemte Omraade at behandle. For Studiekredsarbejde af denne Art gælder, at man i altovervejende Grad støtter sig paa Bøgers Brug og Summen af den Viden og Erfaring, Studiekredsens Deltagere har. Imidlertid er det muligt at bringe denne Arbejdsform i betydelig større Samklang med de af den moderne Pædagogik gjorte Erfaringer, som indledningsvis anførtes, nemlig ved at lade Studiekredsene faa et udpræget

praktisk Tilsnit. Mange Emner egner sig fortræffeligt til en saadan praktisk Studiekreds, men Valget af dem maa selvsagt rette sig noget efter de Omgivelser, man har paa Stedet. Bor man i eller ved en større By, er det naturligt at rette Søgelyset mod Erhvervslivet, mod sociale og kulturelle Institutioner m. v., og bor man ved Skov og Mark, omgivet af arbejdende Landbrug, er Mulighederne ikke færre. Det sidste havde vi paa »Kraglund« Lejlighed til at konstatere, hvor vi i April Maaned havde lagt alt sædvanligt Studiekredsarbejde paa Hylden for at hellige os nogle praktiske Studiekredse i Landbrug og Skovbrug.

Det kan ikke nægtes, at man gik til Arbejdet med en vis spændt Forventning om Forløbet. Hvordan vilde Eleverne stille sig til dette nye? Vilde en Skrædder og en Maler kunne løse en Opgave som »Redskaberne og deres Historie«? Kunde et Par Maskinarbejdere finde til Bunds i et Emne som »Smør, Flæsk og Æg«, naar de — i bogstavelig Forstand — var henvist til at gøre deres Studier i Marken? Men i Grunden er det jo blot, hvad moderne Børn bedriver, naar de ligger paa »Lejrskole«. Og lad det være sagt straks: Resultatet var langt over Forventning. Skønt Eleverne paa det Tidspunkt havde været paa Højskole i 5 Maaneder, og man derfor naturligt kunde formode, at der vilde være nogen Træthed til Stede af en lang Vinters Syslen med uvante Ting, var det sandelig ikke at spore, da de blev stillet overfor disse nye Opgaver. Tværtimod kunde man fastslaa en Arbejdslyst og et Gaa-paa-Mod, der ingenlunde formindskedes, efterhaanden som Arbejdet skred frem.

Studiekredsen i Landbrug blev tilrettelagt paa den Maade, at vi delte Emnet op i følgende Afsnit:

1. Landboreformerne.
2. Landbruget i det nittende Aarhundrede.
3. Landbrugets Bygninger.
4. Redskabernes Historie.
5. Moderne Vekseldrift.
6. Planteavl og dens Anvendelse.
7. Danske Industriplanter.
8. De danske Husdyr.
9. Flæsk, Smør og Æg.
10. Landbrugets Finansieringsforhold.
11. Andelsbevægelsen.
12. Arbejdskraften i Landbruget.

Indledningsvis holdt Kredsen et Par Møder, hvor disse Opgaver blev fordelt paa de forskellige Deltagere, saaledes at de i de fleste Tilfælde var to om en Opgave. Derpaa drøftede man, paa hvilke Punkter der især skulde sættes ind, ligesom ogsaa nogle Forstudier i den for Haanden værende Litteratur gjordes. Til det næste Møde stillede saa hver Gruppe med en Redegørelse for, hvad de selv havde kunnet samle om deres Emne, med en Disposition for de Opgaver, der forelaa, og for den Frem-

gangsmetode, de agtede at anvende indenfor det afstukne Omraade. Dette blev saa behandlet i Kredsen; der blev kritiseret og vejledet, og nu først begyndte det egentlige Arbejde. Paa smaa Ekskursioner drog man ud for at samle Stof, eller forsynet med Blyant og Notesblok interviewede man de Folk paa Egnen, som man kunde formode havde Viden og Indsigt i de paagældende Spørgsmaal. Medens dette stod paa, holdt Kredsen med et Par Dages Mellemlum Møder, hvor der blev redegjort for det fremadskridende Arbejdes Resultater, som gennemdiskuteredes og derved blev æltet ind i Bevidstheden. Saadan fortsatte man et Par Uger igennem med skiftevis Møder i Kredsen og Studier i Marken, og Stykke for Stykke kom 12 Afhandlinger til Verden, hver paa fra 4—12 tætskrevne Foliosider, og som samlet til et Hele gav et godt og fyldigt Billede af Landbrugets Historie, Tilstande og Problemer. Det samlede Resultat fik alle Skolens Elever Lejlighed til at stifte Bekendtskab med, ved at Studiekredsens Leder i en Foredragstime trak Hovedlinierne op for, hvad der var præsteret.

Her skal i det følgende blot omtales en Smule af dette. Indledningsvis kom en historisk Oversigt, der tog sit Udgangspunkt i de Forhold, der betingede Ændringen i Landbrugets Struktur, omkalfatrede Bøndernes Liv og dermed hele det danske Samfund. Det var Oplysningstidens Strømninger i de centraleuropæiske Lande, Strømninger, der — grundet paa Danmarks periferiske Beliggenhed i denne Kulturkreds — først senere naaede hertil end f. Eks. til Frankrig. Men til Trods for den revolutionære Karakter, Omdannelsen i dette Land antog, blev den alligevel langt fra saa dybt-gaaende som den evolutionære Udvikling, Retningen viste sig at tage i Danmark, hvor det bemærkelsesværdigt nok var Herremændene og det højere Borgerskab, der var de initiativtagende Instanser. — Efter en Gennemgang af Ulemperne ved Tre-vangsskiftet og den bymæssige Sammenklumpning af Bøndergaardene forstaaer man den Fart, hvormed Udskiftningen efter Landboreformernes Gennemførelse i 1788 kom til at foregaa, naar man faar at vide, at der i 1837 kun var 1 pCt. af Jordfælleskabet tilbage. — I det nittende Aarhundrede kendte man ogsaa store Landbrugs-kriser. Saaledes var Prisen paa en Tønde Rug i 1818 15 Kr., 10 Aar senere kun 8. Prisfaldet var saa katastrofalt, at Bønderne lod Kornet raadne paa Marken og Kartoflerne sidde i Jorden. Dengang fik Landbruget ingen Hjælp i Form af Smør-, Kartoffel- og andre Ordninger, men klarede sig endda, og snart kom atter gode Tider med opadgaaende Konjunkturer. Trafikvæsenet bragte Danmark i Forbindelse med andre Lande og Markeder, ligesom Byernes Vækst skabte nye Afsætningsmuligheder.

Om Redskaberne og deres Historie hedder det bl. a.: Maaske er det Kvinderne, Æren for Landbrugets allerførste Oprindelse tilkommer, idet de — medens Mændene var ude for at fælde Vildtet — havde Lejlighed til at gøre den Iagttagelse, at paa Steder, hvor de havde kastet eller spildt Kerner, Frø eller Korn, dér fremvoksede

Planter af samme Slags. Denne Iagttagelse gjorde, at de begyndte at interessere sig for at gøre Jorden saaledes beskaffen, at den afgav de bedst mulige Vækstbetingelser; man begyndte at dyrke Jorden. Herefter følger en Redegørelse for Udviklingen fra »Grenhakke« og »Krog« over Hjulplov til de moderne Plovtyper, fra almindelige Knive til sindrigt konstruerede Selvbindere o. s. v. I Kredsen fik vi saaledes oprullet alt af Interesse omkring Landbrugsredskaberne.

Af andre tekniske Problemer, som ikke er saa lige at gaa til, er et Spørgsmaal som Vekseldrift. Indtil Midten af det sidste Aarhundrede laa ca. en Trediedel af det til Dyrkning anvendelige Areal til Stadighed brak. Hvis man ikke vilde udpine Jorden, var det nødvendigt at lade den hvile hvert tredie Aar. Det vilde med andre Ord sige, at saafremt man kunde anvende en anden Driftsmetode, hvorved Brakken kunde undgaas, øgede man Danmarks Landbrugsareal med $33\frac{1}{3}$ pCt. Det skete, da man indførte Vekseldriften, der gaar ud paa, at man opdeler Jorden i en Række Skifter, ofte 8, og paa dem avler forskellige Afgrøder, saaledes at der gaar det størst mulige Antal Aar mellem Dyrkningen af en bestemt Plante paa samme Areal. Ved Undersøgelser er det konstateret, at selv om de forskellige Planter benytter de samme Næringsstoffer, sker Forbruget i et højst ulige Mængdeforhold, ligesom de forskellige Plantearter henter Næringen i forskellige Jordlag. Korn og Græs tager saaledes deres Næring fra de øverste, Rod- og Bælfrugter fortrinsvis fra de dybereliggende Jordlag. Ogsaa til Forhindring af Plantesygdommes Udbredelse er Vekseldriften fortrinlig.

I de næste Par Afhandlinger gøres der Rede for Planteavlens og dens Anvendelse. Vi faar at vide, hvor og i hvor stort Omfang de forskellige Planter dyrkes, hvilke Vækstbetingelser de har, og hvilket Udbytte der faas. Der peges i den Forbindelse meget interessant paa, at man, ved at anvende een bestemt — af Forsøgsstationer udeksperimenteret og forædlet — Kornsort, i Løbet af en ganske kort Aarrække har været i Stand til paa samme Arealer at forøge Foldudbyttet saa meget, at det i Kvantum svarer til den samlede Saasæd for alle Kornsorterne! Ligeledes har man beregnet, at det gennemsnitlige Foldudbytte der paa Egnen i en Række Aar var 19, men at det i de to sidste Aar med daarlig Høst kun var 11. — I de ellers meget saglige Afhandlinger kan Smilet ogsaa glimtvis komme frem. I Forbindelse med en Omtale af Havren siges der f. Eks.: Da man forelagde en Skotte det gamle engelske Fyndord: Havre er Menneskeføde i Skotland, men Hesteføde i England, svarede han giftigt: »England er ogsaa berømt for sine Heste, Skotland for sine Mennesker!«

I et særligt Afsnit redegjordes for de Planter, der finder Anvendelse i Industrien: Korn, Kartofler, Sukkerroer, Sennep, Hør, Hamp o. s. v. I Klarlæggelsen af Spørgsmaal om Smør, Æg og Flæsk, der førte Kredsenes Deltagere paa Besøg i Mejeri, Hønseri og Slakteri, kom ogsaa adskillige interessante Oplysninger for Dagen. Hvem

af os Byfolk vidste før, at der til 1 kg Smør medgaar 21 l Mælk, og at Smørret normalt indeholder 15,8 pCt. Vand? At en rationel Ægekспорт først kom i Gang omkring Aarhundredskiftet, og at en Skinke i Dag koster lige saa meget som en hel Gris for 10 Aar siden.

Og saadan kunde man blive ved med at tage frem Eksempler paa de mange Arbejdsresultater, Kredsen i Løbet af de faa Uger, den havde til Disposition, naede; men selv paa Grundlag af disse baade noget spredte og korte Udpluk er det forhaabentlig ikke vanskeligt at faa Øje for, hvor dybtgaaende og grundigt det er muligt at arbejde under denne Studiekredsform. Den synes i lige høj Grad at virke fremmende paa Iagttagelsesevnen, som — ved at forudsætte en selvstændig Vurdering — at være meningsdannende. Den personlige Tilegnelse og egen Medvirken, som Studiekredsformen i Almindelighed lægger Vægten paa, og som udmærker denne Undervisningsmetode fremfor andre, er i den praktiske Studiekreds en uomgængelig Nødvendighed. Derfor bør den fremtidig have en stor Plads i vort Oplysningsarbejde.

Marlie Brande.

Gaardtrappen.

FRIHEDEN OG DEN FAGRE FREMTID

AF IB KOCH-OLSEN

Vi er snart blevet enige om, at den megen tale om fortiden og vor tusindaarige kultur ikke er os nok i dagens arbejde og strid. Historie uden perspektiv eller forhold til nutiden og fremtiden bliver kun til dagdrømmeri. Lige saa sund historien kan være til at give linjer og forstaaelse af menneskenes vilkaar idag og igaar, lige saa falsk er den, naar den bliver benyttet til glemselsdrik. Man kunde ønske sig, at man hellere fik besked om, hvad der vil ske i fremtiden, selvom de fleste vel vil betakke sig. Lad os tage dagen og vejen som de nu engang er, siger man.

Men paa visse omraader kan det nu alligevel være af stor betydning at vide en smule om fremtiden eller i hvert fald anstille gisninger om, hvordan »udviklingen« vil blive. Det er ingeniøremes og vejbyggernes og teknikernes opgave. Hos dem kan der undertiden være muligheder for at faa en lille smule at vide. Men selvom vi ved, at det ikke kan lade sig gøre saadan at vide noget med bestemthed, saa griber vi alligevel ofte med begærlighed udtalelser og varsler og syner, som ser ud til at have sandsynlighedens skær over sig. Hvor har menneskene ikke lyttet til profeterne, da de prædikede om Palæstinas befrielse fra det fremmede aag.

Og menneskene har ofte i fortvivlelse gennem taarer jublet sig ind i en skønnere fremtid — med skønne slotte, tækkede med guld i aftenens rosenkyer. Navnlig i ulvtid og sværdtid er tankerne gaaet mod fremtiden. »Naar det engang er forbi,« siger man — og tankerne gaar paa flugt ud over kolonihaven eller altankassen. Saadan har tænkerne og digterne drømt om tusindaarsriget — lige fra Vølvens Spaadom og Johannes' aabenbaring. Og vi kan ikke slippe disse tanker, de fleste af os. Det maa dog blive bedre engang.

Men blandt digterne og filosoferne findes ogsaa en hel del, der føler langt stærkere det, der sker rundt omkring, end gennemsnitsmennesket. De møder op med deres kritik og advarsler imod den store masse, der jubler udviklingen og teknikkens lovsang og synger om nyordninger, der skal skabe en bedre verden. Navnlig er mange begejstrede for teknikken, den vældige hjælper og ødelægger. Hvem har ikke med begejstring læst Percy Westermann, Jules Verne og det store teknikglade barn H. C. Andersen, naar de oprullede for os den skønne fremtid. Men netop imod teknikken har en mængde filosoffer i nutiden rejst sig. De hævder, det er den, der til syvende og sidst har ødelagt verdens mennesker.

Fremtidens problem er imidlertid ikke alene et problem om teknikkens udvikling. Det er ogsaa et problem om menneskets sjæl og menneskets frihed. Der er tre bøger,

der behandler fremtiden og som supplerer hinanden saa glimrende. De handler om teknikken, om den imperialistiske kamp og om menneskets sjæl.

Baggrunden for disse tre digtere er mellemkrigstiden og den nye krigstid. I England efter den forrige verdenskrig fulgte skuffelse over freden, og i krigens kølvand kom ogsaa megen aandelig depression. Mange unge vendte sig imod de gamle misbrugte idealer. Enkelte har betegnet tiden som fyldt med nydelsessyge og katastrofeforventning — nervekrisen med eet ord. Man vilde finde vejen ud af tidens virvar gennem dyrkelse af drifterne, saadan som D. H. Lawrence prædikede det i sine bøger. Mod denne livsretning var det, at *Aldous Huxley* protesterede. Særlig i sin fremtidsroman *Fagre nye verden* (1931. Ny udg. paa dansk 1941). I Versaillesfredens nye stat, Tjekkoslavakiet, opstod i trediveerne en anden fremtidsroman, skrevet af Karel Capek. Det er *Krigen mod Salamandrene*, der kom i 1936. Den er et udtryk for de smaa staters angst for soldatermentaliteten, for den ensartede opdragelse. Men samtidig er den, og jeg tror, det er en af dens væsentligste opgaver, en haanende satirisk fremstilling af imperialismen. Og endelig kom i 1940 Karin Boyes bog *Kallocain*, som ogsaa er en fremtidsroman, der først og fremmest beskæftiger sig med det sjælelige i dybeste forstand. Og nu er det storkrigen, der har stormet sig ind paa digteren. Rædslen for de smaa staters skæbne, for individets og sjælens skæbne under en udvikling, der tenderer henimod en større og større magtanvendelse.

Lad os ikke, som visse haardhjertede kritikere har for skik, afsløre handlingen i bøgerne. Der er sikkert adskillige af jer, der har læst i hvert fald Huxley og Capek. Ellers læs dem! Karin Boyes bog forhandles ikke her i landet, men der staar en recension af den i Bonniers litterära Magasin 1940, s. 711—13 (november). Det, der interesserer os i denne forbindelse, er den verden og den mennesketype, som disse tre fremragende europæiske forfattere hver for sig ridser op. Og saa den idé, der gennemrisler deres værk.

*

Huxleys verden er i aaret 632 efter Henry Ford delt i ti verdensrepublikker, der er bygget op engang efter en ødelæggende krig i det tyvende aarhundrede. Maskinerne summer i denne verden, bygningerne er smukke, ensartede huse. Helikopterne svirrer under himlen. Verden er af metal og gummi. Og menneskenes muligheder for fornøjelser er fantastisk mange. De kan fornøje sig ved sportskampe eller ved at gaa til følefilm, d. v. s. film, hvor man ikke alene ser, hvad der sker, men saagar føler alt, deltager i sorger og glæder paa det hvide lærred, blot man lægger hænderne paa biografstolens metalarme. Man kan nyde musik fra parfymeorglet. der udsender glimrende kompositioner af dufte, saa sanserne pirres stærkt. Og endelig

er der i dette samfund ubegrænset adgang til kønslig tilfredsstillelse, idet menneskene ikke fødes, men kommer til verden ad syntetisk vej paa udklæknings- og karakterformningsanstalterne.

Ved en særlig proces kan man paa laboratoriet faa æggene til at skyde knopper, saaledes at de individer, man faar frem efter befrugtningen og knopdelingen, er ensartede tvillinger i snesevis. I fosterflaskerne paavirkes organismene, saaledes at deres tilværelser er forudbestemt og formet paa forhaand. Hvadenten de skal være flyvere, kloakarbejdere, direktører for udklækningsanstalter, førere eller alt muligt andet. Børn, der bestemmes for fabrikslivet, vænner man ved elektriske stød af med at glæde sig over blomster og farver. Fostrene bliver paa gælletrinnet gjort immune overfor det vordende menneskes sygdomme.

Men det vigtigste middel i opdragelsen er den saakaldte hypnopædi, d. v. s. opdragelse ved hjælp af en art hypnose, der iværksættes gennem højttalere, der stadig kører de samme sætninger ind i hovederne paa de smaa organismer, der skal vænnes til tilfredshed med verdensordenen.

Verdensstatens motto er: Fællesskab, ensartethed og uforanderlighed. En mand, der kommer fra en mere »primitiv« verden, en »vild« indianer, der elsker manddom og frihed, har læst og læser Shakespeare. Men ham har man paa musæum. Den nye verden har ikke brug for gamle ting. Navnlig ikke, naar de er smukke. »Skønhed er tiltrækkende, og vi ønsker ikke, at folk skal lade sig tiltrække af gamle ting. Vi ønsker, de skal holde af de nye ting.«

Og verdenspræsidenten Mustapha siger til den vilde mand, der elsker Shakespeare: »— vor verden er ikke den samme som Othellos. Man kan ikke lave flyvemaskiner uden staal, og man kan ikke lave tragedier uden social utryghed. Verden er stabiliseret nu. Folk er lykkelige. De faar, hvad de ønsker, og de ønsker aldrig, hvad de ikke kan faa.«

Kunst og videnskab er den pris, der er betalt for lykken — og religion. Religiøse bøger er en art pomografi i denne verden, godt gemt i skabe i regeringshuset. »Gud sidder i pengeskabet. Ford breder sig paa hylderne.« Her bringer den primitive sit syn ind: »Hvis I gav jer selv lov at tænke paa Gud, saa vilde I ikke give jer selv lov til at blive nedværdiget af behagelige laster. Saa vilde I have en grund til at bære livets tilskikkelser taalmodigt, overhovedet en grund til at vise mod: Det er den erfaring, jeg har fra indianerne.«

Verdenspræsidenten fremhæver, at man har formaaet at fjerne alle ulemperne fra menneskelivet. Hertil svarer den vilde, at han holder af ulemperne. »Jeg vil have Gud, jeg vil have poesi, jeg vil have rigtig fare, jeg vil have frihed, jeg vil have kærlighed. Jeg vil have synd.«

— »Men, min kære unge mand,« sagde Mustapha, »De kræver jo i virkeligheden ret til at være ulykkelig.«

»Nuvel,« sagde den vilde trodsigt, »jeg kræver ret til at være ulykkelig.«

»Ikke at tale om, at De kræver ret til at blive gammel og hæslig og impotent — ret til at faa syfilis og kræft. Ret til at sulte; ret til at faa lus; ret til at leve i en bestandig frygt for, hvad morgendagen vil bringe. Ret til at faa tyfus. Ret til at blive pint og plaget ubeskriveligt og paa enhver maade.«

Der herskede længe tavshed.

»Jeg kræver alt dette,« sagde den vilde til sidst. — — —

*

Huxley har med denne bog villet skrive et advarslens ord paa væggen for mellemkrigstidens generation. Det kan ikke have mindre gyldighed for krigstidens. Huxley har paa sin sære, forfinede undertiden dekadente maade villet hævde midt i teknikens triumfer en anden verden, en verden af sandhed og aand, saadan som han ser det. Han har i en anden af sine bøger udtalt nogle advarende ord til vor generation, ord som rager enhver af os, hvadenten vi er højskoleelever eller juridiske studerende eller sportsidioter: »— til hvad nytte er fritid, naar fritiden er optaget af at høre paa radio og gaa til fodboldkamp? Frihed, naar menneskene frivilligt gør sig til slaver af politikere som dem, der nu behersker verden? Uddannelse, naar de uddannede kun læser aftenaviser og romanmagasiner? Og fremtiden — den straalende fremtid — sæt den ikke var forskellig fra fortiden ved andet end en udbredt materiel velstand og aandelig ensartethed — — —?« Han har vist os sin fremtidsverden — den »fagre« nye verden. Og den er blevet et opgør med kropsidekelsen og materialismen, for saa vidt denne »materialisme« kun beskæftiger sig med det kropslige og det tekniske. I sit elfenbenstaarn har Huxley ikke anstillet betragtninger over den aktuelle kamp for materielt bedre levevilkår, som den er ført gennem de sidste aartier. Men han har skarpt og vittigt tegnet op et fremtidsperspektiv, som vi skal vare os for. Ikke mindst paa det pædagogiske omraade.

*

Karel Capek, der døde 2. juledag 1938, var en af den europæiske digtnings fineste repræsentanter, en godhedens og tankeklarhedens talsmand. I hans fremtidsverden, saadan som han tegner den i Krigen mod Salamandrene, er salamandrene de herskende. Hans bog handler om deres kamp mod menneskene. Salamandrenes udbredelse er sket planmæssigt og i store træk. Menneskene har oprindelig udnyttet disse slimede væsener i deres erobring af havets verden. Der er blevet bygget tunge

betonfastlande og lyksalighedsøer. Da deres tal er steget til 7 milliarder og de har besat 60 pct. af alle verdens kyster, faar de kulturens velsignelser: tvungen skolegang og undersøiske aviser i millionoplag. Salamandrene bygger deres verden op sikkert og energisk. Under havets overflade er vældige byer vokset frem med fabrikskvarterer, trafiklinjer og teknik, der altsammen drives ved hjælp af kraften fra havets ebbe og flod, dets bundstrømme og temperaturforskelligheder.

De væsener, der lever her, er slimede, øgleagtige væsener. De kan tale, paa en mærkelig kvækkende maade. En salamander, som er hjemført til Londons zoologiske have, kan læse — men kun bladenes aftenudgaver! Den interesserer sig for de samme ting som et gennemsnitsmenneske og reagerer paa samme maade i retning af faste, almene anskuelser og meninger.

En filosof i bogen skriver sit store værk om den menneskelige histories sidste epoke og beskriver her salamandrene som de ideale arvtagere. Salamandrene udgør nemlig en ensartet og vældig enhed. Der er nok forskelle, der er betinget af arbejdsdelingen, men i sig selv er det en ensartet, helstøbt, saa at sige enkærnet masse. Salamandrene lider ikke under at savne mange af de ting og fænomener, som menneskene maa klynge sig til — »de klarer sig uden filosofi, uden et liv efter døden og uden kunst. De ved ikke hvad fantasi, humor, mystik, leg eller drøm er, de er fuldkommen typiske livsrealister; de staar os mennesker lige saa fjernt som myrerne eller sildene; de adskiller sig kun fra dem ved at have tilpasset sig et andet livsmiljø, nemlig den menneskelige civilisation.« »For dem er det nok at leve og formere sig. De kan endogsaa være lykkelige, for de forstyrres ikke af nogen følelse af ulighed indbyrdes. De er simpelthen homogene, derfor kan de en skønne dag, *ja den dag i dag om det skal være*, uden besvær virkeliggøre det, der ikke er lykkedes for menneskene, virkeliggøre en artsenhed over hele verden, et verdensfællesskab, med eet ord det universale salamanderskab.« »Der er ikke tvivl om, at salamanderverdenen bliver lykkeligere end menneskenes verden har været; den vil blive samlet, homogen og behersket af den samme aand. Den ene salamander vil ikke adskille sig fra den anden i sprog, anskuelse, tro eller livsfordringer. Der vil ikke findes kultur- eller klasseforskelle mellem dem, kun den forskelligartede arbejdsdeling. Ingen vil være hersker og ingen slave, thi alle vil alene tjene Den Store Salamanderenhed, som bliver deres gud, hersker, arbejdsgiver og aandelige fører. Der vil kun være een nation og eet niveau. Det bliver en bedre og mere fuldkommen verden end vor. Det bliver den eneste mulige form for den Lykkelige Nye Verden.«

Og mens salamandrene udbreder sig over hele jorden, faar deres ideologi et fastere præg. Der er ganske vist en fløj af ungsalamandre, der er stemt for fremskridt uden det mindste forbehold, og som mener, at ogsaa de i vandet levende væsener bør

tilegne sig den kultur, der findes paa landjorden, den menneskelige kultur i alle dens forskellige former, »heri indbefattet fodbold, flirt, fascisme og seksuel perversitet.« Men den stærke fløj af gammelsalamandre holder paa det naturlige salamanderskab, og her maa man ikke glemme endsige opgive »de gamle gode dyriske vaner og instinkter« — det vilde være et forræderi mod de gamle salamanderidealer. Og gammel-salamandrene har ivret mod fremmed indflydelse, »som nutidens forførte ungdom blindt laa under for, og de har spurgt, om denne efteraben af menneskene var stolte og selvbevidste salamandre værdig. Vi kan forestille os, at der er formet slagord som: Tilbage til miocentiden! Bort med alt det, der vil gøre os til mennesker! Op til kamp for det ufordærvede salamanderskab.« Det er verdenssalamandrismen, der er paa vej mod sin sejr — — —

Capek har villet sige sin samtid noget af det samme som Huxley, men paa en anden maade. Hans verden er maaske mindre raffineret i sine tekniske »fremskridt«, til gengæld mere rædselsvækkende paa grund af det dyriske perspektiv, han trækker op for os, en hæslighedens kavalkade af ensartethed og universalitet. Hos Capek er det ikke saa meget det tekniske og litterære, men selve menneskets tragiske fremtid i en verden af enshed. Baggrund og mennesketype er forskellig hos Huxley og Capek, men de har villet sige det samme. Capek naar dog videre endnu, idet hans bog ogsaa er blevet til en forrygende satire over imperialismen: Havets beboere, der har været udsat for erobring og tilfangetagelse fra menneskene, begynder nu selv en expansion, der bliver til et verdenshistorisk skred, hvor fastlandene synker i havene og de undersøiske explosioner drøner i menneskehedens døds kamp.

Capek var kun 49 aar gammel, da han døde. Han havde set ind i den frygtelige fremtid, og nærede ikke illusioner i nogen retning. Et sted har han sagt: »Et kort liv er det bedste for mennesket. Et langt tjener kun til at berøve os vor optimisme og vore illusioner.« Han kunde sige, at verden var den bedste af alle verdener — for den skænkede ham døden. Men alligevel kommer flere steder hans lyse tro paa menneskeheden frem. I stilheden før stormen og salamander-katastrofen lader Capek et ukendt menneske, X, advare menneskeheden i et flyveskrift: »Menneskene mod salamandrene! Det er paa tide, at det endelig engang bliver formuleret saadan. Det normale menneske hader jo dog — naar vi skal være ærlige — salamandrene, de værger sig imod dem — og er bange for dem. Det er som om en iskold skygge af rædsel lægger sig over hele menneskeheden. Hvad andet er vel denne frenetiske nydelsesyge, den umættelige jagt efter fornøjelser og luksus, den orgiastiske løssluppethed, som har bemægtiget sig vor tids mennesker? »Og X'et udstøder klagesuk over den umaadelige middelmådighed, som salamandrene giver udtryk for. De har udelukket det menneskelige og kun overtaget den rent praktiske, tekniske og nyttige side

af kulturen. »Enten vil menneskeheden støde sammen med salamandrene i en historisk konflikt paa liv og død eller den vil uvægerligt blive salamandriseret.« X ser helst det første. Og han raaber til menneskene om at holde op med at arbejde for salamandrene, holde op med at levere dem føde, holde op med at levere dem vaaben, metaller og sprængstoffer. »I vil dog ikke levere tænder til tigrene og gift til slangerne; I vil dog ikke lægge ild under en vulkan eller undergrave dæmningerne ved en oversvømmelse. Og han vil have dannet en nationernes liga mod salamandrene. Hvad verdenskrigen med sine uendelige ofre ikke var i stand til, det kan maaske lykkes under det frygtelige tryk af salamanderfaren, af menneskenes store ansvar: Oprettelsen af verdens forenede stater. Hvis det skulde lykkes, var salamandrene ikke kommet forgæves, da har de været guds redskab!

Og Capek siger i sin bog, at det er os alle, der er skyld i det. Menneskene selv vilde have det. Alle vilde have salamandre: handelen, teknikken, industrien, statsmændene, hærføremændene — alle vilde de have salamandre — — — det er os alle, der er skyld i det. De brusende vande oversvømmer hele verden — — efter salamanderkrigene vil menneskene maaske engang komme ned fra enkelte tilbagestaende bjerge, ned til kysterne, hvor oceanerne sender en tyk stank af raadnende salamanderlig ind. Og verden skal genopbygges. — — —

Det er først og fremmest almene tendenser i tiden, Capek har villet tegne. Enhver kan naturligvis fortolke som han vil. Men *Svend Borberg*, der var Capeks gode ven, fortæller, at for den tjekkiske kulturkæmper var det positive arbejde det afgørende. Han sagde saaledes aldrig eet ondt ord om Tyskland. Capeks salamanderbog er vendt mod alle imperialister. Men først og sidst er det menneskets skæbne — det er hans raab om kamp imod den aandelige uniformering og ensartethed, der stiller ham paa linje med Huxley.

*

For den unge Karin Boye var mennesket og aanden ogsaa det centrale livsproblem idag. Hun døde kun 41 aar gammel i april 1941 efter at have indtaget store doser af narkotiske midler. Hun var et menneske, der var stærkt medlevende i verdens skæbne. Ikke mindst i den moderne konflikt mellem sjælen og staten, mellem det kolde eneherskerdømme og det levende, varme demokrati.

Den verden, Karin Boye skildrer i *Kallosain*, er den store fremtidsstat, der ligger under jordens overflade af hensyn til bombninger fra fjendeside. Beboelseskvarterer og fabrikker, ja hele verden ligger under jorden. For at komme op paa overfladen skal man have særlig licens. Der er standardboliger, et værelse for ugifte og to for gifte. I de store komplekser er der køkken for alle beboerne. Metroerne

suser i massevis gennem byerne, der har numre og betegnelse efter den beskæftigelse, der drives dær, fx. Kemistaden nr. 4. Det er i det hele taget en verden i teknik og kemi.

Menneskene har ensartede særlige arbejdsuniformer og særlige fritidsuniformer; de er ganske vist ens for alle, men et par streger paa ærmet angiver dog, hvilken rolle, vedkommende spiller. Saa aandeliggjort er verdensstaden, at det som hver eneste medsoldat (det hedder ikke medborger, men *medsoldat*) anser for livets højdepunkt knap nok kan laves konkret i tre sorte streger paa ærmet. Perioden er militært præget i alle livets forhold. Det hedder ligefrem, at man lever i perioden efter den civilistiske epoke. Over det hele liv raader staten, magten, der i hver eneste hjem har anbragt automatisk politiøje og politiøre, der kan se alt og høre alt i hjemmene. Og husassistenterne skal afgive rapport om de hjem, hvor de gør rent. Af frygt for sabotage mod staten er hele dette vældige sikkerhedssystem oprettet. Ogsaa børnene skal fortælle om familien, naar de har været paa besøg i hjemmet; til daglig lever de i særlige børnelejre, hvor de bl. a. ogsaa lærer at skyde med børnepistoler og kaste haandgranater. Man taler ikke i elevatoren for at andre ikke skal tro, at det er noget som børnene eller husassistenten ikke maa høre.

Staten ønsker at have menneskene, individerne, ja hele privatlivet knyttet til sig. Der er ikke noget, der hedder private følelser. Det hele personlighedsliv er og skal være indstillet paa staten og det fælles. Alle mennesker er glødende kollektivister og ivrige statstjenere. En typisk udtalelse om den enkeltes forhold til staten falder saaledes: »Hvis vi en dag skulde komme til den erkendelse, at alle fritidssysler maatte indskrænkes til fordel for den nødvendige militære øvelse, at de utallige luksus-kundskaber og luksusfærdigheder, som tidligere er gaaet ind i vor opdragelse, nu maatte tilsidesættes, for at man uomgængeligt kunde sætte alt ind paa hver enkelts specialuddannelse til arbejder i den absolut nødvendige industris tjeneste — har vi da ret til at klage? Nej, nej, og nej. Vi indser og godkender, at staten er alt, den enkelte intet. Vi indser og bøjer os for, at den saakaldte »kultur« — jeg fraregner her de tekniske kundskaber — er og bliver en luksus bestemt til tider, da ingen fare truer (tider som maaske aldrig kommer igen). Hvad der saa er tilbage er den nøgne opretholdelse af livet og det stadig mere veludviklede militær- og politikvæsen. Det er statslivets kerne. Alt andet er udenværker.«

Men det viser sig, at menneskene inderst inde længes efter frihed. Den evindelige mistænkeliggørelse og spionage og forræderi er ødelæggende. Og man kan ikke rigtig bringe sit indre i overensstemmelse med de ydre udtalelser om staten som det ene afgørende.

Gennem Karin Boyes bog gaar alligevel — trods dens pessimistiske anslag —

en glødende tro paa friheden og individet. Livet selv rummer saa utrolige kræfter til væxt, til forvandling og fornyelse. Hvad nytter mekanikken til syvende og sidst stillet overfor dette? Jordens evne til at grønnes og spire og bære frugt kan ikke dræbes.

*

Og her mødes Karin Boye med de to andre fremtidsmalere, Capek og Huxley. Hendes roman faar en ganske særlig betydning, fordi dens problem er dybere til syvende og sidst. Det er særlig det enkelte menneske, den tager sigte paa. Den giver kun i streger fremtidssamfundets teknik. Til gengæld faar man et overvældende indtryk af det tryk og det evige pres, som aand og frihed lægges under. Bogens konflikt er af sjælelig art.

Alle tre har de noget at sige os idag. Meget mere end de gamle fremtidsskildrere fra Platon over Thomas Moore, Holberg, Jonathan Swift til H. G. Wells. Fremtidens problem er i meget højere, flammende aktuel grad et *indre personlighedsproblem*.

SOCIAL SKALPEJAGT PAA UNGDOMMEN?

AF WM. VILLUMSEN

Saa fremt man stillede vor Sociallovgivnings Kritikere det Spørgsmaal: Er det Meningen at foretage en social Klapjagt paa Ungdommen? vilde de stakaandet skynde sig at forsikre, at sligt saa sandelig ikke er Meningen!

Og dog — naar man mærker sig de Krav, hvormed man fra den Side startede, føler man sig langt fra sikker. Thi hvad var vel Kravet om, at de unge Arbejdere først kunde arbejdsløshedsforsikres fra deres fyldte 25. Aar, andet end et velment Forsøg paa at gøre de syv yngste Aldersklasser — dem mellem 18 og 25 Aar — socialt retsløse?

Med det ene sikre Resultat, at de unge Arbejdere i Landkommunerne — og forøvrigt ogsaa adskillige Tusinde i Bykommuneme — vilde blive henvist til at falbyde deres Arbejdskraft for, hvad »Herren« vilde give, eventuelt blive udsat for Vilkaarligheder fra Socialudvalgets Side.

. . . . Vi skal forøvrigt ikke opholde os yderligere herved. Heldigvis sejrede Fornuften indenfor det af Socialministeren nedsatte Udvalg: det ovennævnte hasarderede Krav frafaldtes!

Dog, dets blotte Nævnelse danner en god Baggrund for en Redegørelse for de Ændringer i Loven om Arbejdsløshedsforsikring og Loven om de kommunale Beskæftigelsesudvalg, som maaske er en Kendsgerning, naar Læseren gennemløber denne lille Opsats.

Den næste Skanse bestod i et Krav om, at Understøttelsen til de unge arbejdsløse ikke maatte udgøre over Halvdelen af, hvad den andrager for Forsørgere indenfor samme Aldersklasse. Ogsaa et meget uretfærdigt Krav i Betragtning af, at de unge dog ikke, hvad Kontingentet angaar, slipper med at betale »Børnebillet«.

Naa, ogsaa dette blev kun til en »Passage« i Indledningen til Udvalgets Betænkning, men det siger sig selv, at en saa voldsomt indledet Offensiv maa og skal give i det mindste et lille Resultat. Saaledes ogsaa i dette Tilfælde: der paatænkes gennemført en Bestemmelse om, at det offentliges Tilskud til Understøttelse pr. Understøttelsesdag til Ikke-Forsørgere under 25 Aar ikke kan udgøre over $\frac{2}{3}$ af det tilsvarende Beløb til Forsørgere i samme Aldersklasse.

En saadan Bestemmelse behøver ikke naturnødvendigt at betyde, at Understøttelsen for Ikke-Forsørgere under 25 Aar skal nedsættes. I visse Fag — og inden for Arbejds mændene — er der en Mulighed for, at man ved at hæve Understøttelsen for de unge Forsørgere kan undgaa en saadan Nedsættelse. Det betyder et højere Kontingent! vil man muligvis indvende. Javel, — men er denne Udvej ikke bedre

end eventuelt at løbe en Risiko for, at Interessen for Arbejdsløshedsforsikringen svækkes blandt de unge?

Enhver, som har Interesse for Arbejderungdommen, vil sikkert give os Tilslutning til en saadan Betragtning.

Men dette er desværre ikke den eneste Hurdle, man søger at opstille for Ungdommens Ret til at nyde godt af Arbejdsløshedsforsikringens Goder.

Medens Loven hidtil har krævet 26 Uger Arbejde indenfor 3 Aar for at opnaa Ret til Understøttelse, søges for Ikke-Forsørgere under 22 Aar skabt en ny Regel, som gaar ud paa, at naar de paagældende ikke har haft Arbejde som Lønarbejdere i 26 Uger indenfor de sidste paa hinanden følgende 18 Maaneder, bortfalder Retten til Understøttelse. Og naar denne Understøttelsesret er bortfaldet, genindtræder den først, naar Medlemmet har haft Arbejde i 26 Uger indenfor 12 paa hinanden følgende Maaneder.

Ganske vist søger man at mildne dette strenge Krav ved en Bestemmelse om, at Arbejde udført uden for Kassens Omraade ogsaa skal medregnes — herunder Ophold i en af Statens Ungdomslejre. Hvorfor medtages ikke de af Beskæftigelsescentralen i Samarbejde med de paagældende Fag og Teknologisk Institut arrangerede Kursus? Ogsaa den Arbejderungdom, som deltager i disse Kursus, har dog vist, at de vil noget andet og mere end at daske rundt paa Gaden med Hænderne i Lommerne op til Albueme!

Skal vi endelig have en saadan Bestemmelse, bør den *kun* ramme dem, som overhovedet ikke har vist Interesse i nogen Retning!

Skal vi imidlertid bedømme Ændringernes Virkning med Hensyn til de unge ugiftes fremtidige Vilkaar som arbejdsløshedsforsikrede, maa der ogsaa peges paa den Ændring, som bestemmer, at ingen — altsaa heller ikke de unge — kan opnaa Understøttelse, medmindre de har haft Arbejde i 52 Uger.

Ganske vist, denne Bestemmelse vil ikke virke ens overfor *alle* unge Arbejdere, idet Fagenes unge vil blive *betydelig bedre stillet* end de ufaglærte, idet de som bekendt har Adgang til at være Medlem af Arbejdsløsheds-kassen i det sidste Læreaar — forudsat, at de er fyldt 18 Aar.

Ulige vanskeligere vil dette Forhold stille sig for de unge Arbejdsmænd paa Land og i By. For de uheldigst stillede blandt disse kan der gaa flere Aar, før de overhovedet opnaar Ret til Understøttelse, — om det overhovedet vil ske!

Under saadanne Vilkaar maa og skal det blive saa som saa med Interessen for at blive Medlem af en Arbejdsløsheds-kasse.

Sligt kan ikke være i Samfundets Interesse! Igennem over en Menneskealder er danske Arbejdere indlevet i det Princip, at hvad Arbejdsløshedsforsikring angaar,

skal Princippet Hjælp til Selvhjælp altid sættes i Højsædet! Hvorfor nu svække Virkningerne af denne gode Leveregel ved at vanskeliggøre det for de unge at nyde godt af denne Forsikring.

Hvad er nu Aarsagen til, at man sætter saa haardt ind for at begrænse de unges Ret til at opnaa Understøttelse af den Forsikring, hvortil de selv udreder Bidrag fuldt og helt paa Linie med, hvad der ydes af de ældre Arbejdere, som — ikke mindst efter at der er indført Børmetillæg inden for Arbejdsløshedsforsikringen — har betydeligt større økonomisk Fordel af Forsikringen end de unge?

Det er aabenbart den Opfattelse, at det først og fremmest er de unge, som gaar og »luner« sig paa Forsikringen, i Stedet for at tage det tilfældige Arbejde, som de lettere end de fast bosiddende Arbejdere er i Stand til at paatage sig!

Der er blot for d'Hrr. Kritikere det kedelige ved en saadan Paastand, at den intet som helst har paa sig. Af en Redegørelse, som Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse har tilstillet det om Loven nedsatte Folketingsudvalg, fremgaar det, at Gennemsnitsledigheden for de ugifte ligger omkring 20 pCt. under, hvad Tilfældet er for Forsørgerne.

Man vil heraf forstaa, at det ikke er saglige Betragtninger, der er Tale om, men desværre her — som ligeledes hvad angaar Ændringen til Forsorgsloven — er uheldigt politisk »Indslag«, som klæder ilde i en Tid, hvor man fra mange Sider tilstræber at gøre een stor Familie ud af det danske Folk.

Det er, som om man fra visse Sider ganske savner Forstaaelse af, at man nu engang ikke udrydder Arbejdsløsheden blandt de unge ved at fratage dem sociale Goder.

Naar hertil kommer, at de unge Arbejdere — ligesom de ældre — løber en Risiko for at faa deres Understøttelsesret betydeligt begrænset, saafremt de har været saa heldige at opnaa en Fortjeneste ud over Gennemsnittet inden for deres Fag eller Branche, samt at alle Ikke-Forsørgerne under 30 Aar i de Kommuner, hvor der findes 3-Mands-Udvalg, stilles under specielt Opsyn af dette og ikke uden dettes Velsignelse kan opnaa Understøttelse, forstaaer man, at de unge Arbejdere føler sig socialt deklasserede.

Dette gælder forøvrigt saavel de unge Arbejdere, som har vist Forstaaelse af Arbejdsløshedsforsikringens Betydning, som dem, der ikke har vist en saadan Forstaaelse — eller som ikke har haft Mulighed for at blive arbejdsløshedsforsikrede. Ikke mindst disse sidste løber gennem Forsorgslovens Bestemmelser en overvældende Risiko for allerede i den unge Alder at faa Fattighjælpsstemplet heftet paa sig. Med Hensyn til denne sidste Lov søges nemlig gennemført en Bestemmelse gaaende ud paa, at naar en arbejdsledig har modtaget Understøttelse i 12 Maaneder inden for

18 Maaneder, og denne Understøttelse har haft en Størrelse lig fuld Forsørgelse, — hvilket er udlagt Taksterne for Invaliderente, — skal Hjælpen have Fattighjælps Virkning.

Nu har vi ganske vist bemærket os, at den konservative Ordfører ved denne Sags Behandling i Folketinget flot udtalte, at selv »de værste Stympere« var i Stand til at skaffe sig 6 Maaneders Arbejde indenfor 18 Maaneder. Mon den Herre har tænkt over, at dette — i Betragtning af, at Ændringerne til Socialloven tænkes gennemført fra 1. Oktober 1942 — betyder, at den paagældende, for at undgaa de ovenfor omtalte triste Virkninger, skal have Arbejde hele Sommeren 1943?

I det hele taget: det maa inderligt haabes, at de, som i en vanskelig Tid som den, vi gennemlever, har Mod til at kræve saadanne Ændringer i vor sociale Lovgivning, ogsaa har Forstaaelse af, hvilket Ansvar de selv paatager sig!

Thi naar man forsikrer, — og det *har* man gjort i denne Forbindelse, — at der saa sandelig ikke skal være Tale om nogen egentlig Nedsækering af de sociale Ydelser, paalægger man samtidig sig selv Pligt til fra det offentliges Side at lægge Beskæftigelsesforholdene saaledes til Rette for de unge Arbejdere, at de ovennævnte Stramninger i Retten til at opnaa Understøttelse ikke kommer til at gaa ud over de uskyldige.

Vi kan nemlig ikke se rettere, end at de unge paa Baggrund af det her omtalte har Ret til at stille et Modkrav: *Krav om en bedre Placering inden for Beskæftigelsen!*

Hvor ofte har ikke vi, som sidder inde med de offentlige Tillidshverv, været med til at skubbe de unge til Side, naar Talen var om Iværksættelsen af Arbejde, — været enige om, at dette skulde forbeholdes Forsørgerne, først og fremmest dem med de mange Børn!

Saadanne Betragtninger maa vi nu lade fare! Nu er det Arbejderungdommen, som socialt set kommer i Skudlinien, der har Krav paa Hensyntagen.

Mon man fra anden Side har set Sagen fra denne Synsvinkel? Hvis ikke, skal man nok i Tiden, der kommer, blive nødsaget dertil. Og skulde dette ske, vil maaske — trods alt — en Del være vundet for Ungdommen.

Thi det kan vi forhaabentlig alle være enige om, at skal der hos Ungdommen skabes Tro og Tillid til vort Samfund, Tillid til, at vort Folkestyre hviler paa Lighed i sociale Kaar, da kan man vel lægge sig paa en positiv social Linie, hvad Ungdommen angaar, *kræve*, at der her *først og fremmest* skal være Tale om det, som er det sundeste og naturligste for de unge: *Arbejde!*

Men man kan ikke under nogen Form svigte Ungdommen! Formaar man ikke at skabe Arbejde, maa man understøttelsesmæssigt stille de unge lige med andre Arbejdere.

Sker dette ikke, faar de unges sociale Indstilling et Grundskud, som *ingen* i vort Samfund vil være i Stand til at bære Ansvaret for.

Skulde det imidlertid forme sig saadan, at de foreslaaede Ændringer vedrørende Ungdommen ikke er til at komme uden om, er det vort Haab, at ligesom man har maattet forlade de strenge Krav om at holde de unge uden for Forsikringen, eventuelt halvere Understøttelsen, vil man ogsaa, naar Skavankerne ved det gennemførte viser sig, være med til at rette de herved fremkomne Fejltagelser.

Skade blot, at de unge Arbejdere skal være Prøveklud for et saadant negativt socialt Eksperiment!

LÆRLINGELOVEN

AF KAJ BUNDVAD

Lige siden Lærlingeloven af 1937 blev vedtaget, er den blevet stærkt kritiseret i visse Arbejdsgiverkredse, og nogle Provinsblade har bragt voldsomme Angreb paa Loven. Man fik nærmest Indtryk af, at alle Mestrenes Besværigheder skyldtes Lærlingeloven, og at Lærlingene førte en Krøstiltværelse i Ly af Loven, hvis eneste Formaal det var at genere Arbejdsgiverne og Arbejdet det mest mulige.

Disse mange Angreb kunde man se bort fra af forskellige Grunde. Dels tjente de særlige politiske og ikke saglige Formaal, dels var de kun Udtryk for de snævraste Arbejdsgiverinteresser, idet mere besindige Arbejdsgivere tog Afstand fra Hetsen, og i Stedet gav de Udtryk for, at Loven var god nok, til at arbejde under og til Gavn for den faglige Standard. Men ogsaa fordi Loven var ret ny og slet ikke praktiseret med hele sin Virkning, tog man Afstand fra Kritikken. Det var at vente, skulde man mene, at Lovens Virkninger skulde vise sig, før man tog Spørgsmaalet om Revision op til Behandling.

Imidlertid er der nu sket en Vending, der giver Kravet om Revision af Loven større Vægt. Dels kender vi nu Tallene for Lærlingetilgangen, og dels har ansvarlige Arbejdsgiverorganisationer og Partiet Venstre, uafhængige af hinanden, fremsat Forslag til Ændringer. Der er saaledes nu god Grund til at se paa Problemet. Hvad Tallene angaar, er Sagen den, at vi ikke siden 1928 har haft nogen samlet Opførelse over Lærlingetilgangen. Imidlertid har Det statistiske Departement i 1941 begyndt Offentliggørelse af en Lærlingestatistik for samtlige Fag indenfor Haandværk og Industri under eet. Tallene kan godt give Anledning til Spekulationer. Her er de:

Antal indgaaede Læreforhold.

	Haandværk og Industri	Handels og Kontor	Ialt
1931	7.587	2.294	9.881
1932	7.045	2.294	9.455
1933	7.191	2.410	9.697
1934	8.785	3.096	11.881
1935	9.820	3.356	13.176
1936	9.487	3.622	13.109
1937	8.145	3.392	11.537
1938	7.272	3.770	11.042
1939	7.169	3.687	10.856
1940	5.021	2.587	7.608
1941	6.843	2.927	9.770

Som det ses, er der siden 1935 bortset fra 1941 Tale om en sikker Nedgang i Antal indgaaede Læreforhold. Der kan være flere Aarsager til denne Nedgang, men

foreløbig maa vi nøjes med at konstatere, at Arbejdsgiverne og Venstre fortolker Tallene saaledes, at Lærlingeloven bærer den største Skyld, og det er derfor vigtigt, at Loven revideres, saa unaturlige Hindringer for Indgaaelse af Lærlingeforhold fjernes.

*

Venstres Krav er endnu ikke i dets endelige Form kendt, men i Frederiksborg Amtsavis for den 21. September 1941 findes følgende, der giver et Fingerpeg om, hvor det bærer hen:

»Efter Loven er Læremesteren pligtig til at yde Erstatning, hvis Lærlingen ikke kan bestaa Svendepøven, naar Læretidens 4 Aar er omme. Denne Erstatningspligt foreslaas ophævet. Man lader de 4 Aar blive staaende, men ønsker i Fag, hvor yderligere Uddannelse tiltrænges, at den nybagte Svend skal arbejde et Aar som Forbundter. Hvis en Lærling, som ikke bor hos Mesteren, bliver syg, skal han nu have fuld Løn i 3 Maaneder og Kostpenge i 8 Uger. Venstre foreslaar, at Tiden i begge Tilfælde nedsættes til 4 Uger.

Forpligtelserne til Afholdelse af Udgifter til Sygeforsikring, til den Del af Ulykkesforsikringen udenfor Virksomheden, ligesom Tilsynet og Ansvaret for Lærlingens sædelige og moralske Vandel og med, at Lærlingen passer Undervisningen paa de fagiige Skoler, paalægges Forældre eller Værge i Forbindelse med Læremestrene.

I § 12 er der en Bestemmelse om, at Undervisningstiden i de faglige Skoler, Lærlingen skal besøge, ikke maa udstrækkes efter Kl. 20. Undervisningstiden maa efter Venstres Mening nok kunne udstrækkes til Kl. 21.

De i Henhold til §§ 14, 19 og 20 nedsatte Svendepøvekommissioner, Fællesudvalg og Lærlingeraad skal efter gældende Lov bestaa af lige mange Medlemmer af Arbejdsgivere og Arbejdere. Venstre mener, det vil være rimeligt, at der bliver et Flertal af Arbejdsgivere, da det jo er Mestrene, som har Ansvaret for Lærlingenes Uddannelse.

Endelig mener man fra Venstres Side, at der i § 16 bør tilføjes en Bestemmelse om, at Læremesteren kan hæve Kontraktforholdet, dersom Lærlingen efter 6 Maaneders Prøvetid viser sig uegnet eller viser daarlig Opførsel, eller dersom han mister Evnen til at opnaa en forsvarlig Uddannelse i Faget, ligesom Kontraktforholdet skal kunne hæves efter Overenskomst. Endelig mener man ikke, at Handelslærlinge skal forpligtes til at aflægge Svendepøve.«

De samvirkende Fagforbunds Blad »Arbejderen« Decemernummer 1941 kommenterer bl. a. saaledes: »De Ændringsforslag, som Venstre bebuder at ville gaa ind for, viser tydeligt, at dette Partis Folk, saa snart det drejer sig om Arbejdsmarkedets Forhold og den sociale Lovgivning, kun har en eneste Linje at arbejde efter, nemlig at sikre Erhvervslivet billig Arbejdskraft og Frihed til selv at bestemme, i hvilken Udstrækning man vil være forpligtete overfor Arbejderne.

Naar man sammenholder Forslaget om Indførelse af Forbunderaar for Lærlinge i de Fag, hvor saadant ønskes, med Forslaget om, at der i de faglige Udvalg og Svendepøvekommissionerne skal være Flertal af Mestre, er Hensigten jo temmelig tydelig.

Ophævelsen af Erstatningspligten, hvis en Lærling ikke bestaar Svendepøven,

turde være den værste Uhyrlighed, Partiet Venstre endnu har vovet at præstere, naar det gælder Erhvervslovgivningen i dette Land. Man synes at have haft saa travlt med Revisionen af Lærlingeloven af 1937, at man helt har overset, at Venstre selv har Ansvar for Loven af 1921, og at denne Lov ogsaa indeholder Ansvars- og Erstatningsbestemmelser — — —.

*

Med større Interesse vender man sig til Arbejdsgivernes Revisionskrav. Her er der nemlig Tale om Arbejdslivets ansvarlige Folk, idet Forslaget er fremsat i Fællesskab af de tre Hovedorganisationer: Fællesrepræsentationen for Haandværk og Industri, Dansk Arbejdsgiverforening og Industriraadet. Kravet til Ændringer er her fremsat i 10 Forslag, som vi skal se lidt nærmere paa.

1) ad § 1, Stk. 1, ændres til:

Enhver Haandværker, Industridrivende, Handlende, Beværter, Gartner eller anden Næringsdrivende (herunder næringsdrivende Selskaber samt Andels- og Forbrugsforeninger), der antager en Person under 18 Aar til faglig Uddannelse i sin Virksomhed, *saavel som den paagældendes Forældre eller Værge* skal — forsaavidt den paagældende ikke allerede er udlært i Faget eller velkommende Del af Faget — sørge for, at der, forinden vedkommende træder i Arbejde, oprettes skriftlig Lærekontrakt med tydelige — — —.

Det maa anses for rimeligt og fremmende for Lærlingelovens Formaal at paalægge Lærlingens Forældre eller Værge samme Pligt som Mesteren til at sørge for, at Lærekontrakt oprettes, hvorved ogsaa Forældrenes eller Værgens Interesse for et lovmæssigt Læreforhold skærpes. Der kan i denne Forbindelse endvidere henvises til Lovgivningens almindelige Tendens til at lægge Ansvar paa alle Parter i et Forpligtelsesforhold.

Det nye er her det, at ikke alene Mesteren, men ogsaa Forældrene eller Værge skal have Ansvar for Kontraktens Indgaaelse og dermed for dens Overholdelse. Kravet er mærkeligt; det synes at hentyde til, at Forældrene er uinteresserede i, at Læreforholdet opretholdes og gennemføres. Forholdet er vel nærmest det modsatte, nemlig at Forældrene, naar de endelig har været saa heldige at faa en Læreplads til deres Søn, vil gøre, hvad de evner for at skaffe Sønnen den tilsigtede Uddannelse. Anderledes vilde Forholdet sandsynligvis have været, om der havde været flere Lærepladser, end der var Unge, der ønskede Lære. Lysten til at skifte havde sikkert saa været større, men nu, hvor det er vanskeligt at opdrive Lærepladser paa Grund af stort Udbud af ung Arbejdskraft, Rationalisering, Omlægning til Arbejdsdreng, o. a., er der ingen Tvivl om, at Forældrene uden Lovbud vil løse deres Opgave.

2) ad § 3, Stk. 1 og 2 ændres til:

Læretidens Varighed indbefattet den i § 6 omtalte Prøvetid er 5 Aar. Socialministeren kan dog efter Indstilling fra vedkommende faglige Udvalg og/eller Lærlingeraadet og efter Samraad med Handelsministeren, hvor faglige Hensyn taler derfor, tillade, at Læretiden i et Fag nedsættes under fornævnte Grænse.

I langt de fleste Fag er erfaringsmæssigt en 5 Aars Læretid nødvendig for at give en forsvarlig Uddannelse, hvilket de talrige Dispensationer fra den nugældende Maksimumslæretid tilfulde viser. Hovedreglen bør være 5 Aars Læretid og kun undtagelsesvis og efter Indstilling en kortere i Henhold til Dispensation.

Som bekendt indeholder Loven af 1937 Bestemmelse om 4 Aars Læretid, dog saaledes, at Socialministeren efter indhentet Erklæring fra vedkommende faglige Udvalg og Lærlingeraadet kan sætte Læretiden op indtil 5 Aar. Mestrene ønsker nu Læretiden paa 5 Aar med evt. Nedsættelse til 4 Aar. I og for sig synes det at være det samme, om der i Loven staar 5 Aar med Fald til 4 Aar eller 4 Aar med Stigning til 5 Aar, men det er nu ikke det samme. Det vil altid blive et Fortolkningsspørgsmaal, om der skal afviges fra det fastsatte, hvorimod Normen, 4 eller 5 Aar, er der sikre.

Vigtigere er det at undersøge, om 1937-Lovens kortere Læretid har bevirket Lærlingeantallets Nedgang. Forholdet er her det, at der kun for et Par mindre betydelige Fag er tale om en Nedsættelse af Læretiden, hvorimod de betydelige Lærefag, Byggeindustrien og Metalindustrien, har bevaret samme Læretid som efter 1921-Loven eller har gradueret Læretiden saaledes, at den, der kommer senere i Lære — den mere modne — har en kortere Læretid afhængig af Lærlingens Alder. Arbejdere og Arbejdsgivere har her været enige om, at det vigtigste ikke var en kort Læretid, men en Læretid saa lang, at Faget kunde læres. Tallene fra Svendepøverne synes at vise, at man har funden den Læretid, der svarer til Fagets Behov. Eks.: Smedene. 4698 Svendepøver, kun 9, der ikke bestod. Den rette Læretid synes saaledes stort set at være fundet.

Noget andet er, at Mestrene kan have en økonomisk Interesse i at have Lærlingene et halvt eller helt Aar længere. Her tænker man saa ikke paa Oplæringen alene, men ogsaa paa, om der er Penge i Affæren. Venstres Forslag om et Aars Forbundertid synes at tyde paa noget i den Retning.

3) ad § 9, Stk. 5, ændres til:

Paadrager Lærlingen sig en Sygdom ved eget utilbørligt eller uforsvarligt Forhold eller kommer Lærlingen til Skade udenfor Arbejdstiden, er Læremesteren, saafremt Lærlingen af en saadan Grund ikke kan deltage i Arbejdet, ikke pligtig at betale en Løn for det paagældende Tidsrum.

Den gældende Lovs Begreb »utilbørligt Forhold« er altfor snævert og er ogsaa blevet meget indskrænkende fortolket i Praksis. Der kan forekomme en Række Tilfælde, hvor Læremesteren ligeledes bør være fri for at yde Løn under Sygdom, nemlig naar Lærlingen har paadraget sig denne ved et selvforskyldt Forhold ved manglende Agtpaagivende. Sygdom som Følge af Ulykkestilfælde udenfor Arbejdstiden maa udelukke, at Lærlingen oppebærer Løn.

Ændringen gaar ud paa ved Siden af Ordet *utilbørligt* at sætte *uforsvarligt*. Det er ikke saa let at se, hvad den dybere Mening med Tilføjelsen har været, for selv

om de to Ord ikke helt dækker hinanden, saa vil det dog som Regel være saaledes, at en Voldgift, der i alle Forhold skal træffe Afgørelsen, vil kalde et uforvarligt Forhold for en Utilbørlighed. Mere Hold er der i Ønsket om at blive fri for at betale Løn til en Lærling, der er kommen til Skade udenfor Arbejdstiden. Her skylder Mestrene kun at bevise, at de enkelte mindre heldige Eksempler, der har været draget frem for Offentligheden, ikke kun er isolerede Tilfælde.

4) ad § 11, Stk. 7, ændres til:

Har Læremesteren ladet det mangle paa tilbørlig Omhu for Lærlingens Uddannelse, og er dette *den væsentlige Grund* til, at Lærlingen ikke ved Læretidens Udløb er i Stand til at bestaa Svendeprøven eller kan erhverve Lærebrev med Bevidnelse om Duellighed i Henhold til Stk. 5, er Læremesteren forpligtet til at give Lærlingen Erstatning efter Voldgiftsrettens Skøn, jfr. § 22.

Det Ansvar, der er paalagt Læremesteren, har som bekendt vakt megen Modstand navnlig indenfor Haandværkerkredse, fordi man har haft en Følelse af, at der ofte er gaaet haardt frem overfor Mestrene. Det er dog klart, at Læremesteren maa have et Ansvar for Lærlingens forsvarlige Uddannelse, og det foreslaas derfor ikke at fjerne den gældende Ansvarsbestemmelse udover, at man kunde tænke sig, at Ordet »Grund« i 3. Linie ændres til »den væsentlige Grund«. Herigennem sker der ingen egentlig Ændring i Paragraffen, men alene en Understregning af, at ogsaa Lærlingen kan have Medskyld i, at han ikke bestaar Svendeprøven, og at der kan foreligge Momenter, som fritager Læremesteren for Ansvar.

Ganske særligt er det her, Mestrenes Kritik er sat ind. Ansvarer er stort, og da Læretiden er kortere(!), bliver Ansvarer endnu større, saa Mestrene paadrager sig let Erstatningspligt. Dette skulde være den væsentlige Aarsag til, at Mestrene viste Tilbageholdenhed med Hensyn til at antage Lærlinge. Lad os lige gentage Tallene fra Smedeforbundet. Af 4698 Lærlinge dumpede kun 9 til Svendeprøverne. Disse 9 stod derefter i Lære i 3 Maaneder ekstra, hvorefter de alle bestod. Her var altsaa i intet Tilfælde Tale om Erstatning.

Ekspeditionssekretær i Arbejds- og Socialministeriet, K. A. Hansen, udgav i 1941 en Samling Voldgiftskendelser i Lærlingesager. Undersøgelsen omfatter 19 Aar, altsaa ogsaa Tiden under 1921-Loven. 111 Kendelser vedrører Mestrenes Uddannelsesansvar. I 41 Tilfælde blev Mestrene frikendt, i 3 Tilfælde fik Mestrene Erstatning og i 55 Tilfælde blev Mestrene dømt til at betale Erstatning. Den ydede Erstatning er Kr. 698 i Gennemsnit pr. Lærling. Af de 111 Sager — herunder Frifindelsessagerne — er kun 23 opstaaet efter 1937-Loven. Som det ses, er Tallene smaa, særlig i Betragtning af, at der findes 30—40 Tusinde Lærlinge i vort Land. Alt i alt kan det siges, at den megen Tale om det store Ansvar ikke helt svarer til, hvad Praksis viser. Desværre er det saaledes, at den megen ansvarsløse Kritik paa dette Punkt efterhaanden har »smittet af«, saa at ogsaa Kredse, der tidligere fandt Bestemmelserne gode, nu synger med paa Klagesangen.

Imidlertid kan andre Momenter spille en Rolle. I de seneste Aar har der været

en Tendens til at skærpe Kravet til Uddannelse, og det har i nogle Fag ført med sig, at der er lukket for Tilgang af Lærlinge til Arbejdspladser, der skønnes uegnet til Oplæring. Denne Tendens er ikke ny, og den har intet med Lærningeloven at gøre, men den kan godt danne den psykologiske Baggrund for Utilfredsheden. I Metal-fagene har man — Arbejdere og Arbejdsgivere i Fællesskab — gennemført Under-søgelser af Arbejdspladsernes Uddannelsesforhold siden 1929. Ogsaa andre Fag arbejder med Problemet. I Social-Demokraten for 1. Maj 1942 findes følgende:

»Snedkerlaugets Formand, H. Niels Borén, bød Velkommen med at fortælle de unge Svende, at deres Svendestykker var daarligere udført end sædvanligt. I har ikke alle, sagde Formanden, faaet den Uddannelse, I har Krav paa, og det er ikke i alle Tilfælde jeres egen Skyld — nogle af jer har været hos en daarlig Mester, fordi I ikke i Tide søgte Underretning om, hvorvidt det var et ordentligt Sted, I kom i Lære. Dette har medført, at 4 Mand har faaet Svendestykket kasseret. I burde have søgt Underretning i Lauget eller i Fagforeningen, som kender Værkstederne. Alle I Unge har nu heller ikke været saa flittige, som I burde, men der er Tid endnu til at vinde Slaget og blive en dygtig Haandværker. Tak til dem, som har anstrengt sig for at blive dygtige Haandværkere. Vi vil gerne hjælpe jer med at fratage de daarlige Læremestre Retten til at uddanne Lærlinge, i en Del Tilfælde har vi benyttet os af Lærningelovens Bestemmelser paa dette Felt, og hvis der ikke sker nogen Ændring i Forholdet, vil vi fratage flere Retten til Lærningeuddannelse.«

Det kan ikke ses bort fra, at denne Klassificering af Mestrene og Arbejdspladserne kan have haft den uheldige Virkning, at Kritikken er vendt — ikke indad, hvor den hører hjemme —, men udad, mod Lærningelovens Uddannelsesbestemmelser. Ro om Spørgsmaalet, og Krav til de gode Mestrene om at tage de Lærlinge, som de daarlige Mestrene maa afgive, vilde uden Tvivl gavne og maaske døde Kritikken.

5) ad § 12, Stk. 3: »Kl. 20« ændres til »Kl. 21«. »10 Timer« ændres til »9 Timer«.

Den i Lærningeloven af 1937 foretagne Ændring med Hensyn til Tidspunktet for Undervisningens Ophør har mangfoldige Steder været til stor Gene, dels derved at Lærningene for at møde rettidigt paa Teknisk Skole har maattet forlade Arbejdspladsen forinden Arbejdstidens Ophør, dels derved at Undervisningen i flere Hold besværliggøres. Mange Steder vil det endvidere være praktisk at kunne undervise 3 Gange 3 Timer ugentlig i Stedet for 5 Gange 2 Timer.

Man kan nære Betænkelighed ved den tiltænkte Forlængelse af Skoletiden. Ikke fordi det at arbejde efter normal Fyraften er uheldigt, heller ikke naar det drejer sig om Ungdommens Uddannelse, men fordi Resultatet af Anstrengelserne bliver for ringe. I gamle Dage var Arbejdstiden længere og Skoletid til langt ud paa Aftenen, og dog blev vi gode Haandværkere, siger de gamle. Javel, men Tiden er nu en anden, Arbejdet ogsaa. Der er Tempo over Arbejdet, Koncentration og Tempo, og skal de Unge følge med her, er Fritid nødvendig. Man kan godt diktere sen Undervisning, men Resultatet kommer ikke til at staa i rimeligt Forhold til Anstren-gelsen. Bedre var det sikkert, om man evnede at gaa den anden Vej og lade den

teoretiske Del af Undervisningen indgaa som Del af den daglige Arbejdstid, men det er sikkert ikke gennemførligt i Øjeblikket.

Ændringsforslagets Punkter 6, 7, 8 og 10 ses ikke at have nogen Indflydelse paa Lærlingantallet, hvorfor de ikke skal omtales, derimod har Punkt 9 Interesse. Her foreslaar Mestrene, at ogsaa Personer over 18 Aar skal underkastes Lovens Bestemmelser om Løn, Læretidens Længde, Uddannelse samt Aflæggelse af Svendeprøver. Her er et Forslag, som man maa kunne forvente Enighed om. Efter 1937-Loven er Lærlinge antaget efter det fyldte 18. Aar ikke underkastet Kontrol eller skal skrive Kontrakt. Det vides ikke, i hvor stor Udstrækning Mestrene har benyttet sig af denne Lejlighed til at undgaa Lovens Kontrol. Skal man maale efter den Kritik, Loven har været ude for, maa Tallet være ret stort, og maaske findes en Del af de manglende Lærlinge i denne Aldersgruppe. I hvert Fald maa det være rigtigt, at alle Unge uanset Alder, der underkaster sig Lærlinguddannelse, maa være omfattet af Lærlingeloven.

*

Udover de nævnte Spørgsmaal er der Grund til at nævne lidt om Økonomien. Det hævdes ofte, at Mestrenes Udgifter i Anledning af 1937-Loven er saa store, at der næres Betæneligheder. Hvor store Mestrenes Merudgifter nøjagtig er, kendes ikke, men det kan lige nævnes, hvilke Udgifter der er Tale om. Mestrene skal nu ikke alene betale Lærlingens Sygekassekontingent, men ogsaa Invalideforsikringspræmien, ca. 70 Øre pr. Maaned. Dertil kommer Udgifter til Undervisningsmateriale og Rekvisitter til Teknisk Skole, beregnet til ca. 8 Kr. pr. Aar. Endvidere Udgifter i Anledning af Svendeprøve. Der kan ikke nævnes Størrelse paa disse Udgifter, der varierer stærkt fra Fag til Fag. Det skønnes, at disse Udgifter ikke er større, end at Mestrene vil kunne bære dem.

Heller ikke Lønnen er overvældende. Her er en Prøve, taget fra »Arbejderen« for December 1941:

	<i>Kroner pr. Uge:</i>				
	1 Aar	2. Aar	3. Aar	4. Aar	5. Aar
Malere	5	7	10	12	
Sadelmagere	8	12	16	18	
Smiede- og Maskinarbejdere	4,80	5,76	7,20	8,16	9,60
Møbelsnedkere	5	6	8	12	15
Tømrere	9	11	14	18	18

Alle Fag i Haandværk og Industri taget under eet giver i Gennemsnit Kr. 6,75, 8,76, 11,66, 14,50 og 14,72 for henholdsvis 1., 2., 3., 4. og 5. Læreaar. Gennemsnittet for hele Læretiden er Kr. 10,94 pr. Uge mod Kr. 9,05 før 1937-Loven. Det kan synes, som om Lønnen ikke kan være den afgørende Faktor.

Kunde der skaffes Ro om Lærlingeloven, saa den psykologiske Virkning af Kritiken kunde fortage sig, var det sikkert muligt at indhente noget af det forsømte, hvis noget da er forsømt. Ser man nøjere paa Tallene for Lærlingetilgangen, faar man nemlig en Tanke om, at Aarsagen til Nedgangen ligger andre Steder. Som bekendt er Lærlingetilgangen stærkt afhængig af Beskæftigelsesgraden. Kun de færreste Mestre arbejder paa langt Sigt med Hensyn til Lærlingeantagelser; de fleste tager kun Hensyn til et rent øjeblikkeligt Behov for Arbejdskraft. Derfor vil Lærlingeantallet svinge stærkt med de økonomiske Konjunkturer. Som det ses af Tabellen Side 15, faldt Lærlingeantallet for Haandværk og Industri fra 1931 med 7587 til 1932 med 7045 netop i en Tid, hvor den økonomiske Verdenskrise ramte vort Land og skabte en Arbejdsløshed af aldrig før kendte Højder. Derefter steg Lærlingeantallet igen jævnt for at naa sit Højdepunkt i 1935 med 9820, hvorefter Antallet igen jævnt aftager til Lavpunktet 1940 med 5021 Lærlinge i Haandværk og Industri.

Undersøger man Beskæftigelsesgraden for samme Tidsrum, i Fag med mange Lærlinge, Metalfagene og Bygningsfagene, der omfatter ca. $\frac{2}{3}$ af samtlige Lærlinge, finder man den samme Bevægelse. Fra 1932 jævnt stigende Beskæftigelse med Kulminationspunkt i 1935, derefter Fald til 1938—39 og saa en begyndende Opgang. Denne sidste Opgang kom imidlertid ikke Lærlingetilgangen til gode, fordi Krigen brød ud, og Besættelsen ramte Danmark. Besættelsen skabte en Usikkerhed i Erhvervene, der bevirkede, at kun de færreste turde disponere paa længere Sigt; derfor den store Lærlingenedgang. At dette er en rigtig Fortolkning, ses deraf, at Tallet allerede nu, da der igen er Ro, Orden og Beskæftigelse, er stærkt stigende. For 1941 er Tallet 6843 for Haandværk og Industri. Som det ses af ovenstaaende, er der den nydeligste Overensstemmelse mellem Beskæftigelsens Svingninger og Lærlingeantallets Svingninger, saa man kan gaa ud fra, at der bør lægges større Vægt paa Konjunkturernes Indflydelse paa Lærlingeantallet end paa Lærlingelovens Indflydelse.

Et Forhold mere skal omtales. Der regnes altid med, at der skal være et vist Antal Lærlinge, og Tallet skal helst vise Tendens til Stigning, for at der kan være Ro om Lærlingeproblemet. Det er nu ikke saa helt givet, at denne Opstilling er rigtig. Som det er sagt, er der en Tendens til at skærpe Uddannelsen og lukke daarlige Værksteder for Tilgang af Lærlinge. Samtidig finder Specialarbejdere og Arbejdsdrenge større Anvendelse, ligesom ogsaa større Virksomheder som Følge af Rationalisering m. m. begrænser Lærlingetilgangen, eller i hvert Fald ikke sætter den op i Forhold til Antal beskæftigede voksne Arbejdere. Dette maa føre med sig, at der før eller senere, maaske allerede paa nuværende Tidspunkt, vil blive for faa velegnede Læresteder, saaledes at man af den Aarsag maa regne med lavere Lærlingetal som det

normale. Dette er naturligvis uheldigt, fordi vi faar for faa Læringer, og Sorteringen af de velegnede Unge til Lærepladserne bliver unødigt haard. Problemet løses imidlertid ikke ved, at man misrekommanderer Læringeloven eller skælder ud paa Konjunkturerne, men ved at man tager Konsekvensen af Udviklingen og skaber de nødvendige Læremuligheder. Maaske kan en fornuftig Propaganda blandt Arbejdsgiverne nytte, saa alle Muligheder paa de egnede Arbejdspladser udnyttes fuldt ud. Maaske skal større Arbejdspladser inden for Industrien indrette særlige Læringsafdelinger, eller maaske bliver det nødvendigt at oprette særlige Læringskoler. I det sidste Tilfælde kan første Del af Uddannelsen gives paa »Secundaværksteder«, hvorefter »Afpudsning« kan finde Sted paa Læringskoler.

Der er Opgaver her, som maa løses, og som kan løses af Arbejdere, Arbejdsgivere og Stat i Forening. Danmark har sine egentlige Værdier i Jorden og i en højt kvalificeret Arbejdskraft. Det sidste skøtter vi bedst om ved at løse Læringsproblemet uden at skele til øjeblikkelige Fordele.

FRA INDOEUROPÆISK TIL NUTIDSDANSK

AF KARL JENSEN

I en Tid som den nuværende, hvor der tales saa meget om nordisk Sprogfællesskab, kan det sikkert have Interesse at se lidt paa det danske Sprogs Udvikling gennem Tiderne. Et Sprog er nemlig en meget vigtig Gren af et Folks Kultur, og Sproget danner ogsaa et vigtigt Grundlag for Inddelingen af Folkeslagene, fordi man ved Hjælp af det kan trække en klar og skarp Grænse, det gælder f. Eks. mellem Tysk og Dansk i Sønderjylland. Sprogernes Inddelingsgrundlag er øget, siden det lykkedes Sprogvidenskaben at paavise Slægtskab mellem en Mængde Sprog og paa Basis heraf at opstille Sprogætter.

Den videnskabelige Sammenligning af Sprogene daterer sig fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede og er først og fremmest knyttet til et dansk Navn: Rasmus Kristian Rask (1787—1832). — Dog bør Tyskerne Bopps og Grimms store Indsats heller ikke forglemmes.

Rasmus Rask blev født i et fattigt fynsk Husmandshus. Det var sikkert ikke blevet sunget for hans Vugge, at han skulde blive Grundlæggeren af den nordiske Filologi, men det blev han. Det blev ogsaa ham, der indledede det store Omslag, som betegnes ved den sammenlignende Sprogvidenskab. Ligeledes er han den første, der udtømmende har paapeget de betydningsfulde Lydforhold i de germanske Sprog. — Hans specielle Interesse var Islandsk, som han sammenlignede med en lang Række Sprog. Meget nøje studerede han ogsaa de gamle og samtidige Sprog i Indien under et fleraarigt Ophold der.

Herigennem fik Rask et klart Billede af den indoeuropæiske Sprogæt. Denne deles i Sprogfamilier og omfatter foruden en Del indiske Sprog, Persisk og Armenisk i Asien og den græske, albanesiske, slaviske, romanske, keltiske, baltiske og germanske Sprogfamilie i Europa. Ikke mindre end 93 Procent af Europas Befolkning hører til den indoeuropæiske Sprogæt. Af andre Sprogætter tales i Europa den finsk-ugriske, den baskiske, den tyrkiske og den semitiske. Den semitiske er repræsenteret ved Jøderne, der udgør ca. to Procent af Europas Befolkning. — I Forbindelse med Jøderne kan nævnes, at Race og Sprogæt er to grundforskellige Begreber, Ting, som man meget ofte sammenblander. Jøderne er saaledes sprogligt beslægtede med Araberne, medens de i racemæssig Henseende synes at staa nærmere Armenierne, der tilhører den indoeuropæiske Sprogæt. Lige modsat er det med Perserne. De tilhører den indoeuropæiske Sprogæt, men har større Lighed med Araberne end med Armenierne.

Sprogfamilierne deles saa igen i de enkelte Sprog. Germansk har allerede tidligt været delt i tre Grupper: Østgermansk, Vestgermansk og Nordgermansk. Østgermansk

er nu helt uddødt. Et af Sprogene var Gotisk. Den vestgermanske Gruppe omfatter Højtysk, Plattysk, Hollandsk, Flamsk, Frisisk og Engelsk, medens Nordgermansk omfatter Dansk, Svensk, Norsk, Islandsk og Færøsk. Foruden i de nordiske Lande tales Nordgermansk af Udvandrere navnlig i Nordamerika. I U. S. A. findes saaledes 190.000 Danskere, 370.000 Nordmænd og 650.000 Svenskere, medens der i Kanada lever ca. 20.000 Islændinge.

Det danske Sprogs Udbredelsesomraade har tidligere været større end nu. Dansk blev saaledes i Vikingetiden udbredt til Normandiet, hvor det holdt sig til ca. Aar 1100, og til Danelagen (det nordøstlige England), hvor det holdt sig til samme Tid. I Irland holdt det sig til 1250, paa Hebriderne og Øen Man til ca. 1400 og paa Orkneyøerne og Shetlandsøerne endog til omkring Aar 1700. Ogsaa Grønland havde gennem en 4—5 Aarhundreder en Koloni af Nordboer. De kom dertil i Aaret 986, anført af Erik den Røde. I nyere Tid har arkæologiske Udgravninger paa Grønland bragt en Del Nordbolevninger, som disses Efterkommere havde efterladt, for Dagen.

De germanske Sprog har i Tiden efter Kristi Fødsel udviklet sig af et germansk Fællessprog, Urgermansk. Det blev talt af de germanske Stammer, der befolkede det nordlige Mellemeuropa og Dele af Skandinavien. De var delt i en Masse Stammer, men dannede dog en Slags Enhed, idet de levede under samme Samfundstilstande og af Naboerne betragtedes som beslægtede. De havde ogsaa ens religiøse Skikke, Retssædvaner og Livsvilkaar, og de talte et indbyrdes forstaaeligt Sprog.

Dette Urgermansk har haft de indoeuropæiske Sprogtræk, det har f. Eks. haft et omfattende Kasussystem, og det har haft tre grammatiske Køn, ligesom Islandsk endnu har det, og som ogsaa en Del nordiske, bl. a. nogle danske Dialekter har det endnu i vore Dage.

Allerede i Urgermansk, altsaa ved vor Tidsregnings Begyndelse, kom der en Del Laaneord ind i Sproget. Det var især fra Romerne, med hvem de dels gennem Handel og dels gennem Krige kom i Forbindelse. Blandt andet er Frugt, Æble, Pære, Blomme, Vin, Most, Kaal, Mønt, Pund og Æsel saaledes gamle latinske Laaneord, der stammer fra det første Aarhundrede efter Kristi. Saadanne Laaneord kaldes Kulturord, fordi de vidner om et Folk, der staar paa et højere Kulturstade, og som derfor har været Læremester for deres primitive Naboer. Desuden har det gamle germanske Sprog selvfølgelig en Mængde Ord tilfælles med de andre indoeuropæiske Sprog. Saadanne Ord er f. Eks. Moder, Fader, Broder, Søster, Datter og Søn. Men desuden fik Sproget hurtigt et stort Antal specielt germanske Ord som Spyd, Sværd, Bue, Skjold, Baad, Skib, Mælk, Salt, Havre, Hvede, Brød, Øl og endnu mange andre.

Det var dog ikke alene Ordene der skilte Germansk fra de andre Sprog, saa Sydboerne maatte bruge Tolk ved Forhandlingerne. Det var ogsaa Ordenes særlige Form. En saadan Særudvikling har vi i den germanske Lydforskydning, hvor de indoeuropæiske Lukkelyde *p*, *t*, *k* i Germansk bliver til de aabne Lyde *f*, *b* og *h*. Nedenstaaende Eksempler viser Forskellen mellem Græsk og Latin paa den ene Side og nogle germanske Sprog paa den anden Side.

	<i>græsk</i>	<i>latinsk</i>	<i>engelsk</i>	<i>tysk</i>	<i>dansk</i>	<i>oldnordisk</i>
<i>p</i> > <i>f</i> :	<i>pus</i> <i>pater</i>	<i>pes</i> <i>pater</i> <i>pecu</i>	<i>foot</i> <i>father</i> <i>fee</i>	<i>Fuss</i> <i>Vater</i> <i>Vieh</i>	<i>Fod</i> <i>Fader</i> <i>Fæ</i>	<i>fótr</i> <i>faðir</i> <i>fé</i>
<i>t</i> > <i>þ</i> :	<i>treis</i>	<i>tres</i>	<i>three</i>	<i>drei</i>	<i>tre</i>	<i>þrir</i>
<i>k</i> > <i>h</i> :	<i>keras</i> <i>he-katon</i> <i>kyon</i>	<i>cornu</i> <i>centum</i> <i>canis</i> <i>cor</i>	<i>horn</i> <i>hundred</i> <i>hound</i> <i>heart</i>	<i>Horn</i> <i>hundert</i> <i>Hund</i> <i>Herz</i>	<i>Horn</i> <i>hundrede</i> <i>Hund</i> <i>Hjerte</i>	<i>horn</i> <i>hundreð</i> <i>hundr</i> <i>hjarta</i>

Lyden *þ* har vi endnu i Engelsk, f. Eks. i *three*, ligesom den naturligvis findes i Islandsk, da dette Sprog omtrent er det samme, som det Islændingene talte omkring Aar 1000.

En anden Særudvikling inden for Germansk er Ordenes Accentforhold. Medens det indoeuropæiske Ursprog kunde lægge Trykket frit, saa det snart blev lagt paa Rodstavelsen og snart paa Endelsen, kom Trykket i Urgermansk til at hvile paa Rodstavelsen. Tager vi det græske Ord for Fod, hedder det i Nævnefald *pus*, i Genstandsfald *póda*, men i Ejefald *podós*. Ord som *Student*, *General*, *Salon*, *Visit*, *Entré* og mange flere fortæller os derfor straks, at de er Fremmedord, da de har Trykket paa sidste Stavelse. En tredie Særudvikling var den svage Bøjning af Udsagnsordene, dansk *leve* — *levede*, tysk *leben* — *lebte*, engelsk *live* — *lived*, der er ukendt udenfor Germansk. En lignende Udvikling af en saakaldt svag Bøjning fandt Sted med Tillægsordene, dansk: en god Mand, den gode Mand, tysk: ein guter Mann, der gute Mann. Engelsk har tabt den igen: a good man, the good man.

Omkring vor Tidsregnings Begyndelse adskiller Nordgermanerne sig fra Goterne, idet Gotemes Vandrelyst fører dem til Sortehavet, hvor de boede omkring Aar 200. Saa drog de paa Erobring og grundlagde Riger i Sydeuropa og Nordafrika. Mest berømt var Østgotemes Konge Theodorik, der i Folkevisen kaldes Didrik af Bern. Men efterhaanden gik de gotiske Erobrere overalt op i de Folkeslag, de en Tid havde hersket over, og deres Sprog forsvandt. Det vigtigste Sprogminde, der findes

om Gotisk, er Biskop Wulfilas Bibeloversættelse fra ca. 375. — Ordet Wulfila har vi i det tyske Wölfel, der betyder »lille Ulv«.

Vestgermansk har ikke nær saa gamle Sprogformer som Gotisk. De ældste oldengelske Optegnelser er fra det 7. Aarhundrede, medens oldhøjtyske og oldnederlandske Tekster først findes fra det 8. og 9. Aarhundrede.

Anderledes er det med Nordgermansk. Her fik vi allerede inden Aar 300 efter Kristi en særlig Bogstavskrift, der kaldes Runer. Vi skelner mellem »de ældre Runer«, hvis Alfabet var paa 24 Tegn, og »det yngre Runealfabet«, der kun bestaar af 16 Tegn. Runerne egnede sig navnlig til Indridning i Træ, og vi har et Minde derom i Ordene Bog (eng. book, ty. Buch), der betyder »Bøg«, og Bogstav, der betyder »Runestav« eller »Runetegn i Bøgetræ«.

Det ældste Alfabet blev brugt i Tiden fra 300—800. Der findes ca. hundrede kendte Indskrifter med de ældre Runer. De er alle meget korte, og mange af dem er uforstaaelige. Den berømteste Indskrift er den, der staar paa det Guldhorn, der i 1734 blev fundet ved Gallehus i Nærheden af Tønder og stjalet 1802. Hornet er fra ca. 400 e. Kr., og dets Indskrift lyder:

ek hlewagastiR holtinaR horna tawiðo,

hvilket af de fleste Filologer oversættes: Jeg Lægæst (Gæsten, som søger Beskyttelse), Holtes Søn gjorde Hornet.

I dette Tidsrum (300—800) kaldes Nordgermansk for Urnordisk, og Sproget er ens i hele Norden. Men omkring Aar 800 gaar man over til det »yngre Runealfabet«, og fra dette Tidsrum, der i sproglig Henseende kaldes Olddansk og strækker sig til 1050, har vi en Masse Runeindskrifter. Mest kendt er Jellingestenene, af hvilke den mindre Jellingestens Indskrift, der daterer sig fra ca. 940, lyder saaledes: GormR konungR gærði kumbl þåusi æft þyrwi konu sina danmarkaR bot. (Gorm Konge gjorde Mindesmærke dette efter Tyre Hustru sin, Danmarks Bod). Runerne er bedst bevarede, hvor de er indhuggede i Gravsten. Desværre er mange af disse Gravsten Middelalderen igennem brugt til Bygning, navnlig af Kirker.

Det er i dette Tidsrum, at Omlyd og Brydning indtræder.

Omlyd er en Forandring af en Stavelses Vokal i Retning af en følgende Lyd. I moderne Dansk findes den i ca. 25 Navneords Flertalsdannelse, f. Eks. Mand — Mænd, Bonde — Bønder, Gaas — Gæs, og i fire Tillægsords Gradbøjning: lang — længere, ung — yngre, stor — større og faa — færre samt i sjællandsk Dialekt: tung — tyngre. I Svensk er Omlyd derimod sjældnere end i Dansk, naar det gælder Navneordene — ko, klo, tå, barn danner saaledes Flertal uden Omlyd (kor, klor, tår, barn) — men hyppigere for Tillægsordenes Vedkommende, hvor de foruden

de fire danske bl. a. har grof — gröfre, låg — lägre, trång — trängre, tung — tyngre og små — smärre.

Ved Brydning indtræder der en Forandring af et oprindeligt e i Rodstavelsen til *ja* under Paavirkning af et *a* i den følgende Stavelse: urnordisk *efnaR* > *javn* (jævn), eng. even, ty. eben; olddansk *jag*, *fjala*, *stjala* bliver til dansk *jeg*, *fjæle*, *stjæle* (*jak* maa altsaa tidligere have heddet *eka*). Oldnordisk har *ek*, *fela*, *stela* uden Brydning. Endvidere bortkastes i denne Periode alle oprindelige trykløse, korte Vokaler: *dagar* bliver til *dagr*, *horna* til *horn*, *gastir* til *gæstr*, *sunur* til *sunr*, *erilar* til *jarl* o. s. v.

Disse Lydudviklinger er afsluttet omkring Aar 1000. Men allerede i det 9. Aarhundredes Runeindskrifter kan der konstateres Dialektforskelle, og disse er ca. Aar 1000 saa udprægede, at man kan skelne mellem fire Hoveddialekter. Af disse staaer Norsk og Islandsk paa væsentlige Punkter sammen over for Svensk og Dansk.

Filologerne taler derfor om Vestnordisk eller Oldnordisk og Østnordisk. Og der findes en Del Lydovergange mellem disse to Grupper. Østnordisk har saaledes Bortfald af *h* foran *l*, *n* og *r*, saa *hläupa* bliver til *löpa*, *Hroalds* til *Roulv*. Det gaar ogsaa fra Tvelyd til Enkeltlyd: *æi* bliver til *e*, f. Eks. i *stæinn*, der bliver til *stenn*, og *dauðr*, der bliver til *döðr*, og der udvikles et *d* mellem oprindeligt *nn* og *r*, saa *mannr* i Østnordisk bliver til *mandr*.

Af særlige vestnordiske Lydovergange er Bortfald af *v* i Forlyd foran *r*. Vestnordisk har derfor *reiðr* og *riða*, hvor Dansk og Svensk har *vred* og *vride* (*vrida*). Desuden har det Udjævning af *nl* til *ll* og af *nt* til *tt*. Hvor Dansk har *Enke* og *Vante*, har Vestnordisk *udjævnet* til *ekkjá* og *vottr*. Det skyldes ligeledes Udjævning, naar *nnr* bliver til *ðr*. Det forekommer bl. a. i Ordet *mannr*, der i Østnordisk udvikles til *mandr*, men i Vestnordisk udjævnes til *maðr*.

Hele denne Udvikling er afsluttet omkring 1050. Men den indbyrdes Forstaaelse mellem de nordiske Sprog er endnu længe urokket, og Sproget kaldes stadig »dansk Tunge«.

Det danske Sprog Middelalder strækker sig fra 1050—1525 og deles i ældre Middeldansk (1050—1350) og yngre Middeldansk fra 1350 til 1525. Allerede Kristendommens Indførelse førte nogle græske og latinske Laaneord med sig. Oprindelig græske Laaneord er f. Eks. *Kirke*, *Præst*, *Biskop*, *Munk*, *Klerk*, *Engel*, *Djævel*, *Satan*, medens vi fra Latin har *Alter*, *Font*, *Provst*, *Pave*, *Klokke*, *Messe*, *ofre*, *prædike* m. fl. Og med Munkevæsenet og de til Klostrene knyttede Latinskoler fulgte Skrive- og Skoleudtryk som *Brev*, *Pen*, *Stil*, *Kridt*, *Skrift*, *Pergament*, *Skole*, *Rektor*, *Pedel*, *Ferle* o. a. Den første egentlige Litteratur, vi har, skyldes da ogsaa Munkene. De skrev paa Latin, og Indholdet var af kirkelig og historisk Art.

Den ældste Litteratur paa »dansk Tunge« er skrevet paa Islandsk. Der begyndte man omkring Aar 1100 at nedskrive Historie, men de ældste bevarede Bøger paa Islandsk er dog fra ca. 1200, og Sproget falder i alt væsentligt sammen med Olddansk fra omkring Aar 1000. De ældste Haandskrifter paa Dansk er fra Slutningen af 1200-Tallet. De indeholder gamle Landskabslove, bl. a. Skaanske Lov.

Sproget er nu ogsaa ved at skille sig ud fra Svensk, og Dialekterne er kommet frem. De kan deles i tre naturlige Grupper: Jysk, Ødansk og Skaansk. Af disse tre har Jysk gennemgaaet den stærkeste Udvikling og har fjernet sig mest fra Olddansk.

Yngre Middeldansk har altsaa ikke noget fælles Talesprog. Anderledes er det med Skriftsproget. Det tenderede allerede da stærkt hen imod en skriftsproglig Enhed, baseret paa den sjællandske Dialekt. Men Skriftsprogets Udvikling kan dog ikke holde Trit med Talesprogets, hvor Lydovergange og nye Former udvikler sig, længe inden de viser sig i Litteraturen. Skriftsproget faar derved gennemgaaende en mere indviklet Sætningsbygning end Talesproget.

Af Lydovergangene maa den vigtigste vel siges at være Svækkelsen af den ubetonede Selvlyd. Det er den Selvlyd, der findes i et Ords Udlyd, altsaa i dets sidste Stavelse. Det gælder Selvlydene *a*, *i* og *u*, der alle bliver til *e*. — I Svensk svækkes de ogsaa, men ikke saa meget, her bliver de til *a*, *e* og *o*.

a > e:	oldn. kalla	— sv. kalla	— da. kalde
i > e:	oldn. undir	— sv. under	— da. under
u > e:	oldn. tungur	— sv. tungor	— da. Tunger

Men meget vigtig er ogsaa Udviklingen af de ustemte Lukkelyde *p*, *t*, *k* til de aabne, stemte Lyde *b*, *d*, *g*. En Udvikling, der ikke har fundet Sted i Svensk. (Svensk staar i det hele taget paa et noget ældre Stade end Dansk). Eksempler paa disse Lydovergange har vi blandt andet i:

p > b:	oldn. hláupa	— sv. löpa	— da. løbe
t > d:	oldn. lata	— sv. låta	— da. lade
k > g:	oldn. riki	— sv. rike	— da. Rige

Ogsaa paa Ordbøjningens Omraade kan Middeldansk notere en stor Fremgang, idet det fra at have fire Fald udvikler sig til kun to. Olddansk har følgende Former henholdsvis i Nævnfald, Genstandsfald og Hensynsfald for Ordet Søn: sonr, son, syni, kun Ejefaldsformen, der paa Olddansk hedder sonar, faar paa Dansk et -s føjet til: Søns. — En Del danske Dialekter, saaledes Vendsysselsk, Fynsk og Sjællandsk, har dog endnu tre Køn. For Eksempel har Fynsk Hankønsordet Hesti for Hesten, hvilket svarer til det oldn. hestr-inn, der ogsaa er Hankøn. Til Gengæld har Vestjysk kun eet Køn, Manden og Barnet hedder æ Mand og æ Barn. Tillægs-

ordenes vanskelige Bøjning forenkles ogsaa i Middelalderen til kun at omfatte to Former, nemlig Fælleskøn og Intetkøn. Ligeledes forenkles Stedordenes og navnlig Udsagnsordenes Bøjning i dette Tidsrum.

Det er ogsaa i Middelalderen at det for Dansk saa ejendommelige Stød udvikles. Stød fremkommer ved en kort Lukning af Stemmeridsen, saa Luftstrømmen ikke kan passere, hvorved Stemmedannelsen for et Øjeblik ophører: Ba'rn, Raa'd, Ov'n, Bøn', Hal'm. Stød fremkommer ogsaa i nogle Tilfælde, hvor stødløse Fællesnavne er brugt som Egenavne, f. Eks. Manden er Møller, Manden hedder Møller. — Stød mangler i det sydøstlige Sønderjylland, det sydligste af Fyn og Sjælland og Øerne Syd herfor.

Det 14. og 15. Aarhundrede var Hansaforbundets Glansperiode, og den vældige Handel, som det efter Datidens Forhold havde paa Danmark, fik i høj Grad Indflydelse paa det danske Sprog. En Mængde plattyske Handels- og Krigsudtryk vandt Indpas i vort Sprog: Pris, rejse, smage, Helled, Lanse, Glavind, Harnisk, Krig, Orlog, Strid, Jagt, Kæmpe, Junker, Foged, Greve m. m. fl. Og foruden rene Laaneord trængte ogsaa en Del tyske Afledningsendelser og Forstavelser sig ind. Saadanne Endelser er -skab (Selskab, Venskab), -hed (Rettighed, Snuhed), -agtig (delagtig, barnagtig), -isk (høvisk, morderisk) og -bar (aabenbar, saarbar). Af Forstavelser har vi be- (betale, beholde), for- (forsvinde, fordrive) og und- (undvære, undlade). — Dette er i det hele taget langt den vigtigste Paavirkning udefra, som det danske Sprog har været udsat for. Og vi har her et slaaende Bevis paa, hvordan et Sprog langsomt kan lade sig fortrænge, og hvis ikke det danske Folk lidt efter lidt havde formaaet at frigøre sig og atter hævde den nordiske Kultur, vilde vi uden Tvivl have talt Tysk i Dag.

Omkring 1525 begynder Den nyere Tid i Dansken, og den vedvarer endnu. Baade Bogtrykkerkunstens Opfindelse og Reformationens Indførelse virker stærkt paa Udviklingen hen imod et fælles Litteratursprog, et Litteratursprog, der bygger videre paa den Grund, som Middelalderens Lovskrivere havde lagt af den sjællandske Dialekt. De mange Skrifter, som Katolikker og frisindede udsendte, fik et mere og mere ensartet Skriftsprog, hvilket maaske navnlig skyldtes Bogtrykkerne, ligesom Brugen af de store Bogstaver ogsaa skyldtes dem. Indtil da var Navneordene i Dansk altid skrevet med smaat, og mange senere Skribenter fortsatte ogsaa dermed. Det gælder for Eksempel Holberg, der hele sit Liv skrev med smaat, men hvis Bøger ikke desto mindre af Bogtrykkerne — efter tysk Mønster — blev skrevet med stort.

Paa Holbergtiden optager Dansk en hel Del franske Laaneord, som f. Eks. Parti, Kompliment, Konversation, Maner, Taille, men mange af dem er senere gledet ud. Det gælder saaledes Ord som agreable, obligeant, admiration. Naar disse Laaneord saa hurtigt forsvandt igen, skyldes det danske Sprogmand, der omkring Midten af

1700-Tallet begynder at folkeliggøre Sproget og i Stedet for de mange Fremmedord sætter danske Ord eller i alt Fald oversatte Fremmedord. De bruger Højskole i Stedet for Akademi, Synskreds for Horisont, Forfatter for Autor, Genstand for Objekt o. s. v. Trods det, at denne Sprogrensning er fortsat ned gennem 1800-Tallet, blandt andet af de romantiske Digtere og trods det, at danske Kunstord er dannet for nogle Begreber, f. Eks. Ilt, Brint, Rumfang og Vægtfylde af H. C. Ørsted, saa har Sproget dog optaget ikke faa Fremmedord gennem dette Tidsrum og gør det stadigvæk. Det gælder saaledes en Del engelske Ord indenfor Sport og Tekstilvarer, en Del franske Ord indenfor Post og Telegraf samt en Del Ord af græsk og latinsk Rod som Anti-, Auto-, Bio-, Filo-, Foto- m. fl.

Ligesom Talesproget forandres ogsaa Skriftsproget lidt efter lidt. Men Skriftsproget er dog betydeligt mere konservativt. Paa samme Maade som der i disse Aar er en ret stor Gruppe skandinaviske Sprogmand, der arbejder for en Tilnærmelse mellem de skandinaviske Sprog, finder vi ogsaa hos forrige Aarhundredes Filologer Tendenser i samme Retning. Saaledes afholdt nordiske Sprogforskere og Forfattere i 1869 et Møde i Stockholm, hvor de ogsaa drøftede den daværende »Sprogforbistring«. Blandt de der opstillede Forslag var der ogsaa eet, der gik ud paa, at Norge og Danmark skulde gaa tilbage til de smaa Bogstaver. Norge gjorde det, men Danmark ikke. Derimod virkeliggjorde Danskerne omkring 1890 et andet af Forslagene, nemlig Udeladelsen af det stumme *j* efter *h* og *g*, der f. Eks. fandtes i Kjøbenhavn og Gjen-tofte. Gamle Folk og konservative Firmaer har endnu bevaret dette *j*, ligesaa skriver gamle Mennesker stadig ere for er, selv om det ikke har eksisteret i Talesproget gennem de sidste Par Generationer.

Medens det tidligere har været saadan, at Talesproget har præget Skriftsproget, saa at i hvert Fald det næste Slægtled kom til at skrive, som Forældrene havde talt, saa har det i de sidste Aartier været modsat, idet Udtalen nu tenderer hen imod Skriftsproget. Den vigtigste hertil medvirkende Faktor er Radioens store Udbredelse over det ganske Land.

Vi har nu fulgt det danske Sprogs Udvikling gennem Tiderne, hvor det fra at være et Sprog, der kun taltes af nogle spredte Stammer, og som havde udviklede grammatiske Systemer, har udviklet sig til det Dansk, vi kender og bruger i Dag — et Dansk, der, som Søren Kierkegaard siger, »har en yndig, en tækkelig, en livsalig Forkærlighed for Mellemtanken og Bibegrebet og Tillægsordet, og Stemningens Smaasnakken, og Overgangens Nynnen, og Bøjningens Inderlighed og den dulgte Velværens forborgne Frodighed; et Sprog, der forstaar Spøg nok saa godt som Alvor: et Modersmaal, der fængsler sine Børn med en Lænke, som er let at bære — ja! men tung at bryde.«

OSCAR LEVINSEN

Da Oscar Levinsen døde den 23. Januar i Aar, mistede de danske Landarbejdere deres Fører, men ogsaa Oplysningsforbundet og Arbejderoplysningen i det hele mistede en af sine bedste Støtter og Talsmænd.

Kun en Snes Aar gammel var Oscar Levinsen allerede optaget af Tanken om at faa Tyendet og Landarbejderne, de der sad nederst ved Bordet i Danmarks Folkestue, til at samle sig og i Fællesskab kræve og tilkæmpe sig lysere Kaar. Fra omkring 1907 lød der spredte Steder Bebudelser om, at nu kom fra Dybet den mørke Armé, men det blev i hvert Fald kun faa og svage Pioner-Afdelinger, som rykkede ud. Levinsen stiftede 1912 den første Landarbejderforening paa sin Fødeø Møen, og da de eksisterende Tyende-Organisationer i 1915 paa Kongressen i Odense dannede Landarbejderforbundet, var han saa langt fremme i Fronten, at Begivenhederne det følgende Aar anbragte ham i Formandsstolen. Han var Forbundets Formand til 1934, da det blev sluttet sammen med Dansk Arbejdsmandsforbund, og O. L. hed derefter Forretningsfører for Landarbejdergruppen under D. A. F.

Det, der karakteriserede ham som Fagforeningsmand, ja, ogsaa som Politiker (fra 1932 havde han Sæde i Folketinget), var hans samvittighedsfulde Forberedelse og Tilrettelæggelse af alt, hvad han havde med at gøre. Axel Olsen bemærker i sin Mindeartikel om Oscar Levinsen, at hans Medarbejdere netop husker ham bedst, naar han i Debatten med Arbejdsgiverne fremdrog den ene dokumenterede Paavisning efter den anden af hans Udtalelsers og Paastandes Rigtighed. Han lod sig ikke bringe ud af Fatning, hverken af Bønder eller Godsejere ved Forhandlingsbordet eller af politiske Modstandere i Rigsdagsdebatten. Han beherskede nemlig sit Stof til Fuldkommenhed; hvad han ikke vidste om Landarbejdernes Forhold i Almindelighed eller det foreliggende Spørgsmaal i Særdeleshed, det var ikke værd at vide, som det hedder.

Og det havde han tilegnet sig selv gennem maalbevidst Arbejde. Han følte tidligt, at de Kundskaber, som han, den fattige Knægt fra det fattige Landarbejderhjem, blev sendt ud i Verden med, de forslog ikke langt. Derfor gik han energisk i Gang med at forøge dem. Og det Sted, han først stiledede mod i sin Ungdom, var Esbjerg Arbejderhøjskole, som var blevet oprettet 1910. For den, der først kom til denne Skole noget senere, da Elevskarens »Industrialisering« var mere fremskreden, er det paafaldende, hvor stærkt de første Elevhold maa have været præget af Landarbejdere.

Om det nu skyldes, at Navnet Sundbo var kendt i Landarbejderkredse, fra han før sin Redaktørtid virkede som Landarbejderagitator? Eller det skyldes den første Fortrop, hvoraf Carl Westergaard jo ogsaa havde været paa Højskole? Eller det skulde have bidraget, at Jeppe Aakjær ligesom stod Fadder til Arbejderhøjskolen?

OSCAR LEVINSEN
7. Maj 1891 — 23. Januar 1942.

Nok er det, at der blandt de første Elevhold ikke blot var mange Landarbejdere, men mange af de Landarbejdere, som havde været ude i Agitationen, eller som senere skulde gøre sig gældende som Agitatorer og Tillidsmænd for Bevægelsen. Nogle af dem, der senere havnede ved den socialdemokratiske Presse, opøvede deres Penne ved at skrive — ofte mere lidenskabelige og patetiske end muntre og vittige — Bidrag til Elevernes Lørdagsaftens-Avis »Argus«. Blandt disse unge Landarbejdere vil man finde senere landskendte Navne som *J. Ragne* (nu Kolding), *P. Stegenborg* (nu Randers), *Axel Hansen* (død som Redaktør af Korsør Social-Demokrat), *Rs. Ankjær*, *Magnus Ingemann* og — *Oscar Levinsen*. Man kan levende forestille sig, hvor Debat-terne har gaaet højt efter *Rs. Vinds* Foredrag i de trange Lokaler i Exnersgade. Og disse unge Hedsporer drog ogsaa ud til Møder i Byen og Omegnen og trænede sig til de Kampagner, de senere var Anførere for. Levinsen var Elev i Vinteren 1912—13, men opholdt sig ogsaa paa Skolen en Del af den følgende Vinter, og da han havde begyndt sit Organisationsarbejde, forsømte han sjældent, naar han var paa disse Kanter, et Besøg paa den Skole, som han ofte erklærede, han skyldte saa meget. Og naar han havde Møder i den Del af Landet, indbød han ofte Arbejderhøjskolens Forstandere og Lærere til at komme til Stede og tale for Deltagerne. Jeg husker tydeligt engang i Bramminge, hvor jeg var med, at han talte om det store Fremskridt, en bestemt ny Overenskomst betød, hvori der fandtes en Passus om, at Karlekamrene nu skulde være forsvarligt indrettede og »saaledes oplyst, at de kunde benyttes som Læse-lokale«, og hvordan han indskærpede Landarbejderne at dygtiggøre sig, finde frem til Bøgerne og holde Oplysningsfaklen tændt. Det kan vist siges uden at forklejnne nogen, at Landarbejderforbundet under Oscar Levinsens Ledelse var den Fagorganisation, der mest konsekvent forbandt Agitation og Oplysning. Derom vidner de instruktive Tryksager, det udsendte til sine Lokalrepræsentanter, og det fortræffelige Fagblad. Derom taler højt, at Landarbejderforbundet var en af de første Organisationer, der efter Oprettelsen af Arbejdernes Oplysningsforbund 1924 traf Overenskomst med dette om særlige Foranstaltninger med Henblik paa Skoling og Dygtiggørelse af sine Medlemmer. Først i en Aarrække gjaldt den Ordning, at Landarbejderforbundet ved sine Kredsmøder gennem A. O. F. lod afholde oplysende Foredrag, om økonomiske, sociale, kommunale Forhold etc. Heraf udviklede sig særlige lokale Et- eller To-dages Kursus for Landarbejderforbundets Tillidsmænd og Medarbejdere, som Regel en halv Snes Kursus aarlig med omkring 150 Deltagere hver. De fortsattes af D. A. F. Af Oplysningsforbundets Bestyrelse var Levinsen et meget interesseret og virksomt Medlem fra dets Oprettelse, til han udtraadte 1933. Han var ikke sjældent Foredragsholder ved vore Sommerkursus, og saa sent som i Oktober stod han paa Katedret i Roskilde Højskoles Foredragssal.

Hvor meget denne Mand har betydet i den lange og stadig staaende Kamp for at skaffe Landbrugets Arbejdere deres Ret, skal der ikke redegøres for her. Ej heller for de Resultater, han opnaaede, i hvert Fald med Hensyn til at vække Landarbejderne som Stand og til at præge en stor Del af den sociale Lovgivning, om udenlandske Arbejdere, om Husbond og Medhjælper, om Grundforbedringsforhold, om Landarbejderboliger m. m. Paa dette Sted skal han mindes som en af Arbejderklassens gode Mænd, der vel maatte sætte store Kræfter ind i Kampen om Femøren og Kronen, men som ikke glemte, at en Stands Rejsning betyder noget mere, at det gælder en baade menneskelig og kulturel Højnelse. Vi takker ham i hans Grav for det Eksempel, han har været, og hans Minde vil altid blive holdt i Ære blandt os.

O. B.

Esbjerg.

Kraglund klædt i Vinterdragt.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE
VINTEREN 1941-42
AF FORSTANDER POUL HANSEN

Lørdag den 25. April sluttede Vinterskolen med en Fest, der paa alle Maader vil staa som et smukt Minde om vor anden Nomadevinter. Den begyndte med alvorlige Taler af Overbibliotekar Carl Thomsen, Forstanderen og Karl Østergaard Jensen paa Elevernes Vegne. Efter Kaffen, der markerede Overgangen til den lettere Underholdning, kom en usædvanlig velskreven »Argus« læst af Erik Hauerslev, saa Latteren rullede gennem Stuen. Carl Thomsen læste mesterligt op, og Elevforeningens Kasserer, M. P. Jensen, fremturede i sine Glansnumre kendt af de fleste tidligere Elever. Ind imellem blev der sunget meget, danske Sange, Arbejdersange og engelske og tyske Sange, navnlig spirituals og Vandresange. Til Slut: Skuld gammel Venskab rejn forgo, mens hele Forsamlingen staaende krydsende Arme og duvede frem og tilbage i Takt til Sangen paa rigtig skotsk Maner. Et Øjeblik efter hørtes Sangkoret i Salen under Hans Fruerlunds Ledelse, og det var Tegn til, at Dancen straks skulde begynde.

Vinterskolen begyndte ellers ikke ubetinget lovende. Den 3. November ankom kun 15 Elever; men heldigvis blev Tallet mere end fordoblet i Løbet af Maaneden, og efter Jul naaede vi et absolut Maksimum paa 48. Ikke en eneste Seng var nu ledig paa Skolen. Denne Trip-Trap-Træsko Start var naturligvis forstyrrende for Skoleplanen; men saadan gaar det vel, naar man flytter til ukendte Steder. Folk syntes nok, det kunde gaa an, at vi flyttede til Bramminge. Det var ganske nær ved Skolens gamle Hjemsted, og der faldt af sig selv og paa Forhaand et gyldent og romantisk Skær over den gamle Herregaard, der nu skulde rumme os. Eleverne meldte sig i mere end rigeligt Antal til baade Vinter- og Sommerskole, og der var egentlig ikke andet i Vejen, end at den gamle og skrøbelige Gaard i Vinterens Løb viste sig totalt uegnet til Formaalet. Med Kraglund gik det helt anderledes. Navnet lod af ukendt og uberømt Afkrog, som hverken Staden Hammel eller Frijsenborg Slots Nærhed kunde bøde paa.

Alligevel gik Vinteren godt, og vore unge Lærere, baade Erik Hauerslev og Karl Jensen, har trukket et stort Læs under vanskelige Forhold. Kraglund viste sig slet ikke saa ueffen til Højskolebrug; ikke alt var godt, men med nogle Forbedringer som f. Eks. de tidssvarende Toiletforhold, der nu gennemføres, kan vi se Fremtiden roligt i Møde paa det Punkt. Dertil kommer Omgivelserne med en Natur saa skøn som vel næppe mange andre Steder i Danmark. Man kan blive ved med at strejfe om i de vældige

Esbjerg.

Forstanderen ved Arbejdsbordet.

Esbjerg.

Kraglunds Have set mod Øst.

og Snebjerge. Fællesudflugterne til Aarhus maatte da blive dobbelt betydningsfulde, for selv om de to af dem blev foretaget i stærk Kulde og Snestorm, saa flere af os fik Forfrysninger i Ørene, saa bragte de os en Mængde nye Indtryk, som der senere kunde leves og arbejdes paa.

Den første Tur foretoges i December, hvor vi i Centralbibliotekets Foredragssal hørte et Foredrag af Musæumsdirektør Peter Holm om Den gamle By, som vi senere skulde besøge. Vi havde truffet Aftale med Aarhus Teater om en Række Teateraftener i Forbindelse med Udflugterne, og første Forestilling var Svend Rindoms Skuespil »Première«. Det var en lovlige tynd Kop Te at servere for en Højskole, men i denne Omgang var der ikke andre Muligheder. Næste Tur fandt Sted i Februar med en grundig Gennemgang af det fortrinlige naturhistoriske Musæum ved Aarhus Universitet under Ledelse af en af Musæets kyndige Folk. Paa Teatret spillede denne Gang Bernard Shaws »Pygmalion«, som hos de fleste satte Smagen for rigtigt Teater nogle Grader i Vejret.

Men den store Teateroplevelse kom først i tredje Omgang, da vi tog ind for at se August Strindbergs »Et Drømmespil« i Svend Gades straalende Opsætning. Visse Betæneligheder havde meldt sig paa Forhaand, fordi Stykket maatte anses for at være vanskeligt tilgængelig for Ungdom uden megen Teatertræning. Men det var helt forkert. Alle var grebne af det mærkelige Eventyr. Tidligere paa Dagen havde vi besøgt Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeningers Fabriksby i Viby og hørt et fortrinligt Foredrag om Dansk Retsvæsen af den fhv. Justitsminister, Dommer Unmack Larsen i Centralbibliotekets Foredragssal. Sidste Aarhusbesøg fandt Sted paa en af de første Foraarsdage og begyndte med et Besøg i Den gamle By om Formiddagen og fortsatte med en grundig Gennemgang af Frichs Fabrikker, hvor man stillede to Ingeniører til vores Raadighed, om Eftermiddagen. Endda blev der Tid til en Times Bibliotekskundskab paa Centralbiblioteket. Paa Teatret saa vi Cronins »Og Guderne ler«. Under alle Aarhusbesøgene stillede D. s. U. i Aarhus sine Lokaler til Raadighed til Spisning af medbragt Mad og serverede endda hver Gang gratis Kaffe til.

I Vinterens Løb havde vi Fornøjelsen af at se en lang Række Foredragsholdere som vore Gæster: Forpagter Bang Nikolajsen sammenlignede Fordele og Mangler ved det store og det lille Landbrug, Skovrider H. H. Billmann talte om Danmarks Skove, Kaptajn Tage Hansen om Folk og Værn, Redaktør N. Winther om Dagspressen, Landbrugskonsulent J. Jacobsen om Landbrugets Organisationer, Overlæge Dr. med. N. Fr. Gregersen om Ernæring og Ernærings sygdomme, Reservelæge Løv-dahl om Kønssygdomme, Arkitekt M. Michaelsen om Boligens rigtige Indretning,

Esbjerg.

Foraarets Komme paa Kraglund.

Esbjerg.

Forpagtergaarden i Kraglunds Nærhed.

Gaardejer Marius Byriel om Landbruget og dets Vanskeligheder og Rejsesekretær Svend Nielsen om Landarbejderens Verden.

Af nyt i Undervisningen maa særlig understreges de saakaldte praktiske Studiekredse, som Erik Hauerslev imidlertid behandler i en selvstændig Artikel i dette Nummer af »Arbejderhøjskolen«.

Om et Par Dage aabner Sommerskolen, og endnu ved kun Guderne, hvor mange Elever, der kommer. Alle Ansøgere om Optagelse har uden Undtagelse først søgt Understøttelse gennem Amtsskoleraadene efter den egentlige Fristis Udløb 1. Januar, — i København 1. Februar, og endnu har kun en halv Snes Stykker meddelt, at de har faaet Svar paa deres Ansøgning.

Sluttelig de bedste Hilsener til alle gamle Elever med Ønsket om at se mange her til Elevmødet 25.—26. Juli.

INDBYDELSE TIL ELEVMØDE

I Aar afholdes Elevmødet Lørdag den 25. og Søndag den 26. Juli paa »Kraglund« pr. Hammel. Programmet vil forme sig som de foregaaende Aar. Der indledes saaledes med en Fest Lørdag Aften, hvor Forstander Poul Hansen vil holde Festtalen. Søndag Formiddag afholdes Elevforeningens Generalforsamling. Søndag Eftermiddag bliver der et Foredrag og en Tur i de store Frijsenborg Skove. Om Aftenen sluttes med en kammeratlig Sammenkomst.

Forslag, der ønskes behandlet paa Generalforsamlingen, maa være Elevforeningens Formand i Hænde senest den 15. Juli. Anmeldelse om Deltagelse i Elevmødet maa sendes i god Tid og senest den 15. Juli til Forstander Poul Hansen, »Kraglund« pr. Hammel. Da der kun raades over et begrænset Antal Sengepladser, anbefales det Kammerater, der har Telt, at tage dette med.

Prisen for Opholdet bliver ca. 4—5 Kr. pr. Døgn. Husk at medbringe de nødvendige Rationeringsmærker!

Vel mødt til Elevmødet paa »Kraglund« den 25. og 26. Juli!

Bestyrelsen.

Elevforeningens Adresser er:

Kasserer: M. P. Jensen, Kommuneskolen, Østergade, Esbjerg.

Sekretær: Viggo Sørensen, Haraldsgade 56, Esbjerg.

Formand: Hans Holm, Nørvang 16, Esbjerg.

ROSKILDE HØJSKOLE
VINTEREN 1941-42
VED FORSTANDER HJALMAR GAMMELGAARD

Naturligvis var vi forberedt paa, at den tredje Krigsvinter vilde bringe øgede Vanskeligheder og et voksende Tryk over Sindene. Men at det tillige blev den tredje Isvinter i Træk og tilmed den værste af dem alle, var unægtelig en ubehagelig Overtaskelse, ganske i Strid med dagligdags Begreber om Sandsynlighed, og voldte mange yderligere Kalamiteter.

Det blev umuligt at gennemføre den Besparelse i Brændselsforbruget, som vi havde foresat os; ikke saa meget af Hensyn til de frysende Mennesker, som fordi det var nødvendigt at holde Bygningen gennemvarmet for ikke at faa alt for mange Katastrofer med frosne Vandrør o. l. Dem slap vi forøvrigt ikke alligevel. Selve Vandværket kom gentagende i Ulave p. Gr. a. Frosten, og efter den store Snestorm var Skolen i 3 Dage uden Lys og Vand som Følge af Afbrydelsen af den elektriske Strøm. Kort efter viste det sig, at flere Kloakledninger var tilfrosne. Det var umuligt at finde Skaden gennem det 1 m tykke frosne Jordlag, og i de sidste 2 Vintermaaneder maatte Vandet pumpes ud af vore Kældere, hvor det endog truede med at gøre Fyring i Centralvarmekedelen umulig.

Paa Vinterens koldeste Dag, Søndag den 25. Januar, var Skolen paa et af sine Besøg i København. Et Hold blev vist rundt i den romerske Samling, hvor Termometret viste $\div 8^{\circ}$. En af Eleverne besvimed paa Grund af den stærke Kulde og fik Ansigtet slaaet fordærvet paa Fodstykket af en Marmorsarkofag. Han maatte køres paa Hospitalet i Ambulance — og Glyptoteket blev i den Anledning lukket en Uge. Kort efter Skolens Hjemkomst ved Midnatstid hørte vi Vandet som en mægtig Fos styrte ned ad Trapperne, hvorfra det sivede ind langs Loftemes Ledninger og gik gennem Pudslagene og dryppede ned fra Lyslegemerne. Den Nat maaltens Temperaturen $\div 30$ her i Himmelev. Og den næste Dag gik mange af Eleverne rundt med stærkt opsvulmede Ører, oversmurt med hvidt Salve, et ufor-glemmeligt Syn.

Lignende og tit værre Ting vil kunne berettes fra andre Steder i Landet. Men det maa nævnes i Skolens Kronik; og nu staar det der. Ogsaa Skolens Regnskab vil bevare et sørgeligt Vidnesbyrd om denne Vinters Ødelæggelser, der har krævet og stadig kræver store ekstra Reparationer og vanskeliggør og fordyrer Foraarsarbejderne i Mark og Have betydeligt.

Men naturligvis glemte vi ikke at fortælle hinanden, hvor smaa vore Kvaler var

i Forhold til de ufattelige Lidelser, Størstedelen af Europas Befolkning maa gennemgaa.

— Vi havde været forberedt paa en anden Ubehagelighed: at Skolen vilde faa svært ved at samle Eleverne ved Starten. Efteraaret var mildt og Beskæftigelsen større end normalt, især som Følge af det store statsunderstøttede Reparationsarbejde. I den sidste Uge før Skolens Aaabning øgedes Tilstrømningen imidlertid stærkt, og den 3. November var alt optaget, kun faa maatte møde med nogle Dages Forsinkelse. Alligevel satte Arbejdssituationen sit Præg paa Elevflokkens S sammensætning, saa at denne blev meget forskellig fra forrige Vinters. De faglærte Arbejdere udgjorde kun 30 pCt. af Eleverne mod 60 pCt. i Fjor og Antallet af Københavnerne kun 27 mod 46. Af Bygningshaandværkere var der næsten ingen. Mens Jyderne før Krigen gerne udgjorde ca. Halvdelen, er de nu næppe en Tredjedel. Vi har haft flere Landboere (ialt 38) end i noget tidligere Aar.

Disse Ændringer — færre Københavnerne, færre faglærte — giver sig utvivlsomt stærkest Udslag ved Undervisningen i Kunst, Litteratur og Musik. I al Almindelighed kan man uden Overdrivelse sige, at den »moderne« Ungdom kunstnerisk og musikalsk sværger til »Klunketiden«s Idealer, den Stilart, der var herskende under den nuværende Konges Bedstefader. Men Haandværkeren har ofte gennem sit Fag (Møbler, Byggeformer m. m.) Færten af, at der forlængst er skiftet Signaler der, og vil derfor lettere kunne gaa med til, at det samme maa være Tilfældet paa andre Omraader. Og Københavneren har set og hørt et eller andet nyt, om ikke andensteds saa i Strøgets Vinduesudstillinger — er derfor mindre konservativ, f. Eks. i sin Paastand om, at et Billedes vigtigste (eneste) Opgave er at »ligne« sin Model.

Almindelig er ogsaa den Opfattelse, at kun aandsforladt og sløvende Musik, gerne sentimental (og gerne Harmonika) har Berettigelse, medens »Opus'er« saavel som det kgl. Teaters Repertoire »ikke er noget for Arbejdere.« Man forbløffes Gang paa Gang over denne stædige Konservatisme. Social-Demokratens Søndagsnumre har i mange Aar ufotrødent kæmpet for høje kunstneriske Idealer (ud fra Mottoet: »For Folket er det bedste ikke for godt«). Og selv om Hygge- og Opvaskevands-Musik endnu dominerer stærkt i Radioens Programmer, saa er der dog hver Dag Lejlighed til at høre den ypperste Musik, om ikke fra ét saa fra et andet Lands Udsendelser.

Jo, der er mange »Fortids møre Mure,« der skal brydes ned paa ret korte Vintermaaneder.

Vi savnede i Vinter det ihærdige Arbejde hvormed Jens Lange i Fjor supplerede C. M. Saverys fortrinlige Undervisning i Sang og Musik. Men i Johan Møller Nielsen har vi faaet en glødende Forkynder af Billedkunstens evige Værdier og Fortolker

Roskilde.

En Sangtime i Foredragssalen.

Roskilde.

Dagligstuen.

ogsaa af dens moderne Udtryksformer. Men Kunst maa ogsaa ses, og det betyder utvivlsomt en Del, at Skolen paa sine fire Ture til Hovedstaden har haft Lejlighed til at besøge de vigtigste Kunstsamlinger. Til daglig har vi jo Mogens Lorentzens Fresker for Øje og i en enkelt Maaned var en af Roskilde Kunstnersamfund foranstaltet Maleriudstilling ophængt paa Skolens Vægge. Selv om den ikke gav et saa fyldigt Indtryk af de forskellige Kunstretninger, som de Vandreudstillinger, vi i tidligere Aar har haft herude, har den dog utvivlsomt bidraget til at aabne Elevernes Øje for, hvad det er, Kunstneren vil med sit Arbejde. For første Gang har vi ogsaa i Aar, med Møller Nielsen som Leder, haft en Gruppe, der selv arbejdede med Tegning og Maleri.

Vi prætenderer naturligvis ikke at ville gøre vore Elever til Kunstnere. Men det er en given Ting, at selvstændigt Arbejde ogsaa paa dette Omraade faar en til at se og høre langt anderledes end før. Vi har derfor ogsaa i de sidste to Aar dannet et Sangkor med det størst mulige Antal Deltagere — over Halvdelen af Eleverne — skønt et kræsnere Udvalg naturligvis vilde give et finere Resultat. Men der er ingen Tvivl om, at Deltagelse i flerstemmig Sang udvikler Øret for Opfattelsen af de forskelligt end over for de rent kulturelle, der gennemgaaende er mere nye for dem. nengang af Hovedlinierne i Klavermusikens Historie foretog Savery i Aar med Held det vovelige Foretagende at gennemgaa hele Mozarts »Don Juan«.

Skolens ældre Lærere, Frode Kristensen, Kaj Bundvad og undertegnede har i det store og hele behandlet vore sædvanlige Emner i Foredrag og Studiekredse. Desuden holdt Lektor ved Roskilde Katedralskole Adler Lund et ugentligt verdenshistorisk Foredrag samt ledede en Studiekreds i »Grænselære«.

Over for disse Fag, der under ét kunde henføres under Navnet »Menneske og Samfund« (Verdenspolitik, Erhvervsgeografi, Nationaløkonomi, Historie, Biologi, Psykologi, Fagforeningskundskab, Statistik m. m.) forholder Eleverne sig langt mere forskelligt end over for de rent kulturelle, der gennemgaaende er mere nye for dem. Man maa her huske paa den store Aldersforskel — fra 18—30 Aar — og den dermed følgende Forskel i Udviklingstrin. Her møder mange med betydelig flere Forudsætninger, fra det praktiske Liv, Forenings- og Studiekredsarbejde, Læsning og Deltagelse i politisk Liv, mens nogle naturligvis er helt ubeskrevne Blade. Nogle møder med den Forestilling, at de er naaet til den ene rigtige Løsning af de politiske, religiøse og etiske Problemer, mens andre hurtig føler, hvor uendelig faa vi i Virkeligheden er i Stand til at klare. Ogsaa Opfattelsen »hvad rager det os?« mødes her og der.

Det er naturligvis Højskolens Opgave at kaste Lys over alle Livets Sider. Men den maa heller ikke glemme, at en Ungdom uden Brydninger ikke er ung. Hvorledes skulde en god Vin blive til uden Gæring? Det kan ofte være lige saa vigtigt at faa

Roskilde.

»Kaffeklubben« samlet.

Roskilde.

Skakspil.

Gæring i Gang som at skabe Klarhed. Hvor vi møder Vedhængen ved tilvante Forestillinger, Modstand mod at betræde nye Veje, maa vi erindre Bjørnsons Ord:

»Forløs, hvad som venter
i Vintertaage
i *Vanedvale*,
det venter paa dig!«

Til det gærende Liv i Ungdommen hører ogsaa dens Oppositionstrang, vel et Udtryk for Ungdommens særlige Mindreværdsfølelse. Jeg husker fra min egen Studietid en Aften, hvor vi gav vore Lærere ved Universitetet det glatte Lag. En af Kammeraterne bemærkede til sidst tørt: »Man behøver vel ikke at være Idiot for at blive Professor ved Universitetet?« Vi blev allesammen lidt flove. Inden i det brusende Ungdomssind ligger det voksne Menneske jo allerede i Svøb. Men hvis vi aldrig mødte Protest hos vore Elever, vilde vi sikkert blive meget ilde til Mode.

Som i tidligere Vintre var en særlig Aften fastlagt til Foredrag af fremmede Talere. I dette Aar har Museumsinspektør Koefoed Pedersen holdt to Foredrag, et om Haandværket: Oldtidens Ægypten og et om Portrætter fra Roms Kejsertid. Landbrugskandidat Emil Fenger fortalte om sit 5-aarige Ophold i Japan som Landmand og Lærer. Biblioteksdirektør Døssing fortalte om Grundtvig, Forbundsformand Poul Hansen indledede en Diskussion om Dansk Ungdomssamvirke, Sekretær Victor Gram og Kredsformand Carl Petersen fortalte om deres Studierejser i Vinter henholdsvis til Finland og Tyskland. Bibliotekar ved Centralbiblioteket i Roskilde, Haralda Poulsen, talte om Læsning, Politifuldmægtig Brix om Dansk Retspleje og cand. jur. Henning Nielsen om den nordiske Sprogudvikling, spec. i Norge. Endelig gav Folketingsmand Poul Sørensen en Oversigt over den politiske Situation.

Til Skolens Traditioner hører den lille ugentlige Fest, »hjemmestrikket« af Eleverne, i Aar ofte samlet om et bestemt Emne, f. Eks. Karikaturkunst, danske satiriske Forfattere, Sømandsliv, Frankrig, en eller anden Forfatter. Da jeg henad Foraaret købte Stødbrende til Køkkenets Sommerforening, hindrede nogle behjertede og sagkyndige Elever os fra at blive snydt for omtrent 1000 Kroner. Ved den følgende Fest var Emnet »Stødbrende«, og det viste sig at kunne varieres paa de mest forbløffende Maader, fra Salens Udsmykning til Udvalget af Sange og Læsestykker samt de improviserede Taler. Et Hovedpunkt i Festerne var vore udmærkede Uge-*revyer* (af Kai Kryger og Alex Olsen) samt »Smeltediglen«, Skolens faste Organ.

En efterhaanden lige saa fast Institution er de fire Besøg i København, der muliggøres ved Tilskud fra Arbejdsløshedsfonden samt betydelig Rabat paa Billetpriserne i Folketeatret og Det kgl. Teater. De vigtigste Museer blev besøgt i Middags-

Roskilde.

En Undervisningstime.

Roskilde.

Til Studiekreds hos Frode Kristensen.

timerne og blandt de Teaterstykker, vi overværede, var »Erasmus Montanus«, »Den ny Barselstue«, »Kardinalernes Middag«, »Sylfiden« og »Marie Grubbe«.

Ved Skolens Solhvervsfest var Mogens Lorentzen efter flere Aars Forløb atter vor Gæst. Midt imellem de Billeder, der daglig taler til Eleverne, overraskede han ved, at Nationaløkonomi ogsaa kan doceres i Form af versificerede Myter. Den unge Operasanger Frands Andersen sang Mozart, Heise og Rossini og Savery spillede Chopin. Fastelavnsfestens Rammer var nogenlunde i sædvanlig Stil: Gymnastiksalen smykket efter Møller Nielsens Tegninger af Aarets Syndebukke. En stor Revy over Vinterens Begivenheder, skrevet og spillet af Eleverne selv, løb af Stabelen, og Dansen gik til det første Morgentog. Ved Afslutningsfesten den 25. April besøgte Aakjærs og Anton Berntsens mesterlige unge Fortolkerske Frøken Asta Esper Andersen, Hovedparten af Underholdningen.

Skolens Begyndelse faldt sammen med den »danske Boguge«. Ved Boghandler Max Müllers Velvilje fik vi en af Skolens første Dage arrangeret en Forfatteraften herude, hvor Digterne Aage Berntsen, Kai Woel og Bertel Budtz Müller tolkede egne Værker. Den anden Aften viste Hr. Max Müller en Række Lysbilleder, der illustrerede Den danske Litteraturs Udvikling fra dens første Begyndelse til vore Dage.

I Fortsættelse af det sidste Sommer begyndte Arbejde paa at medvirke til Skabelsen af et bedre Forhold mellem Folk og Værn havde vi som Repræsentant for Værnene den Glæde at have Maskinmester i Flaaden E. H. Andersen som Deltager i Undervisningen. Skønt han kunde have været Fader til de andre Elever, klarede Maskinmesteren med Takt og godt Humør alle Situationer, var paa den smukkeste Maade Tolk for Samarbejdets Idé og Værnets Opgaver og bragte Kendskab til Arbejderungdommen og Højskolens Arbejde med til de Kredse, hvor han har sin Virksomhed. En Aften var Kommandørkaptajn Hammerich, en af Lederne af Forsvarsministeriets Foredragsudvalg herude og indledede en Diskussion om Norden og Forsvarsspørgsmaalet. En af Skolens sidste Dage besøgte Skolen af ca. 50 Officerer, de fleste nylig udgaaet fra Officersskolens ældste Klasse, som overværede Foredrag, Sang og Studiekredse og ogsaa kom i livlig Samtale med Eleverne.

Over 40 Elever havde inden Skolens Slutning faaet Arbejde, og Resten vil sikkert i Aar hurtig finde Beskæftigelse ved et eller andet. Men under de urolige og usikre Forhold vil formodentlig kun meget faa i dette tilfældige Arbejde kunne se noget, der viser fremad mod et bestemt Maal. De gør bedst i at tilegne sig Staden Paris' Devise: »Fluctuat, nec mergitur« — jeg svømmer paa Bølgerne, men jeg gaar ikke under. Man maa inderligt ønske, at Efterkrigstiden ikke giver Ungdommen saa ødelæggende Vilkaar som dem, der kom til at præge adskillige Aargange ved Afslutningen af sidste Krig.

Roskilde.

Køkkenet arbejder.

Roskilde.

»Spidserne« optræder ved Fastelavnsfesten.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

Det sidste Halvaar er forløbet uden større Begivenheder indenfor Elevforeningen. Det mest indgribende i vort Arbejde er sket ved at vor Skole nu er flyttet længere fra Esbjerg end den var i Forvejen, idet den fra Oktober har taget Ophold paa »Kraglund« pr. Hammel. Derved taber vi endnu mere af den direkte Kontakt med Skolen. I Fjor da Skolen holdt til paa »Bramminge Hovedgaard« kunde vi naa derud pr. Cykle eller Tog paa en Times Tid. Nu tager det det meste af et Par Døgn at aflægge et Besøg paa Skolen og er samtidig en ret kostbar Historie.

Dog har vi ikke undladt at gøre Vinterholdets Elever bekendt med Elevforeningen, idet Bestyrelsen var repræsenteret ved vor Kasserer M. P. Jensen ved Afslutningsfesten, ved hvilken Lejlighed han agiterede for Tilslutning til Elevforeningen, som medførte, at 34 Elever af Vinterholdet nu er indtegnet som Medlemmer.

Søndag den 22. Februar afholdt Elevforeningen en kammeratlig Sammenkomst paa »Parkhotellet« i Esbjerg, hvortil de lokale Medlemmer af Elevforeningen og ca. 30 efterkom Indbydelsen, med vort Æresmedlem Rasmus Vind i Spidsen. Som Aftenens specielle Gæster var indbudt vort tidligere Lærerpaa Marie og Michael Andersen og Søn. Aftenen formede sig som en Afskedsfest med dem og for Michaels Vedkommende som mangeaarig Kasserer i Elevforeningen. Efter en Sang holdt Formanden en Tale for de to Gæster og bragte dem en oprigtig Tak for mange Aars Gæstfrihed i deres tidligere Hjem paa Skolen i Esbjerg og Michael en speciel Tak for den store Indsats han havde gjort for Elevforeningen igennem de 12 Aar han havde været Kasserer, hvorefter der overrakte dem en Erkendtlighed, en Radering og et Bing og Grøndahl Askebæger med Fanømotiv. Mange af Deltagerne havde i Aftenens Løb Ordet og rettede en Tak til Michael Andersen. Michael holdt en lille Tale, hvori han fortalte om de nye Forhold, de levede under som Forstander paa en Ungdomslejr. Takkede for Opmærksomheden og indbød de tilstedeværende til et Besøg paa »Brosbølgaard«. I Aftenens Løb var der iøvrigt Kaffe og flere Fællessange blev sunget, ligesom Michael læste op af »Daglejerne«.

Elevforeningens Økonomi, der har faaet et Knæk, da vi i 1940 undlod at opkræve Kontingent, er grundet herpaa stadig meget anspændt, og vi sætter vor Lid til, at Kammeraterne, naar Elevskriftet udsendes og Kontingentet opkræves, ikke svigter os, da vort Tilskud til Sommerskolen saa kan komme i Fare, saafremt vi ikke paa en eller anden Maade skal tage Revanche for Kontingentet, vi ikke fik i 1940.

Elevmødet i Aar den 25. og 26. Juli bliver afholdt paa »Kraglund«. Dermed vil adskillige Kammerater, der tidligere ikke havde ret langt til Elevmødet, mens det holdtes paa Skolen i Esbjerg, nu faa en længere Rejse ud af det. Til Gengæld vil andre faa meget lettere Adgang til at kunne deltage i Mødet i Aar. Jeg tænker særlig paa de Kammerater, der bor paa Aarhus, Horsens og Silkeborg Egnen, og jeg synes, flere af disse skulde benytte denne Lejlighed til at deltage i Elevmødet i Aar og hilse paa de Kammerater fra det øvrige Land, der sikkert som sædvanligt møder op.

Hans Holm.

Roskilde.

Der holdes Brandøvelse paa Skolen.

Roskilde.

Udsmykningen ved Fastelavnsfesten.

BERETNING FRA ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENINGS VINTERSAMMENKOMST SØNDAG DEN 8. MARTS 1942

Søndag den 8. Marts afholdt Elevforeningen den traditionelle Vintersammenkomst paa Roskilde Højskole, hvor der var Lejlighed til kammeratligt Samvær mellem nye og gamle Elever fra Roskilde Højskole.

Vi samledes ved 17-Tiden paa Skolen, idet de vanskelige Trafikforhold forhindrer Fællesarrangementer. Der fik vi først set de Nyforandringer og Tilbygninger, der var foretaget i Aarets Løb, hvorefter vi samledes i Spisesalen til Aftensmad Kl. 18.

Efter Spisningen samledes alle i Foredragssalen, hvor Filmen om Roskilde Højskole blev forevist, medens man ivrigt betragtede alle de kendte Scenerier fra ens egen Højskoletid. Arbejdernes Oplysningsforbund fortjener al mulig Ros for denne udmærkede Film, der vil tjene som et godt Agitationsgrundlag for at faa Ungdommen til at tage paa Højskole.

Efter Filmen holdt Frode Kristensen et glimrende Foredrag om Østen, især med Henblik paa de seneste Tidens Krigsbegivenheder i denne Verdensdel. Foredraget blev hilst med kraftigt Bifald. Ligemeget hvornaar Elevforeningen lægger Beslag paa Frode Kristensen, er han altid en beredvillig og oplagt Foredragsholder som det er en Fornøjelse at høre, fordi han er Manden, der ved Besked og forstaar at give denne Viden videre til en større Kreds .

Til Slut samledes vi igen i Spisesalen til fælles Kaffebord, hvorefter Skuespilleren Kaj Holm læste op, for til sidst, levende og fængslende at gengive og spille Jeppe Monolog ved sin Opvaagnen i Baronens Seng af »Jeppe paa Bjerget«.

Til sidst vil Elevforeningen takke Værtsfolkene Hjalmar og Karen Gammelgaard for den store Gæstfrihed, de altid udviser overfor Elevforeningen og dennes Medlemmer naar vi har Arrangementer paa Roskilde Højskole. Det siger vi dem hjertelig Tak for.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING

afholder Aarsmøde Lørdag den 1. August og Søndag den 2. August 1942 paa Roskilde Højskole.

Lørdag den 1. August:

- Kl. 17 Samling.
- Kl. 18 Aftensmad.
- Kl. 19,30 Fælles Kaffebord med Underholdning.

Søndag den 2. August:

- Kl. 10 Folk og Værn (Foredrag ved General E. Gørtz).
- Kl. 12 Middag.
- Kl. 13 Generalforsamling i Elevforeningen. (Dagsorden i Henhold til Lovene.)
- Kl. 18 Aftensmad.
- Kl. 19,30 Fælles Kaffebord med kunstnerisk Underholdning.
Afslutning ved Forstander Hj. Gammelgaard.

Prisen for Deltagelse i hele Aarsmødet (Lørdag-Søndag) Kr. 5,00; for Søndag alene Kr. 3,00.

Sekretæren.

OTTO JENSEN MINDEFOND

Paa Forslag af Bestyrelsen for Roskilde Højskoles Elevforening vedtoges det paa Generalforsamlingen i 1941 at oprette et Fond til Minde om afdøde Folketingsmand, Sekretær Otto Jensen, hvis Arbejde som Lærer ved Roskilde Højskole satte saa dybe Spor.

Der blev hensat foreløbig Kr. 500,—. I 1942 har Fondet modtaget fra Vinterholdets Kooperation Kr. 20,— og fra Elevforeningen yderligere Kr. 35,—. Fondet bestyres af Roskilde Højskole og skal, naar det naar op paa et tilstrækkeligt Beløb, bruges som Legater evt. Flidspræmier.

— — —
Fra Vinterholdets Kooperation har Elevforeningen haft den Glæde at modtage Kr. 20,00 til Elevhjemsfonden foruden førømtalte Kr. 20,00 til Otto Jensens Mindefond.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENINGS REGNSKAB
OPGØRELSE PR. 31. MARTS 1942

INDTÆGTER

Kontingenter	1009,35	
Emblemer	57,50	
Indtægt ved Sommerfest	286,00	
Do. ved Vinterfest	39,00	
Renter paa Giro	21,18	
Kassebeholdning fra forrige Aar	801,01	
		2214,04

UDGIFTER

Porto, Tryksager etc.	301,24	
Rejsegodtgørelser	36,00	
Udgift ved Sommerfest	286,00	
Do. ved Vinterfest	25,00	
Emblemer	52,00	
Diverse	20,50	
Indsat paa Navn: Otto Jensen	500,00	
Elevskrifter	690,00	
		1910,74
At overføre til næste Aar	Kr. 303,30	

BYGGEFOND

Overført fra sidste Aar	2028,45	
Kontingenter	409,00	
Renter	99,31	
Gaver	77,00	
		Ialt Kr. 2613,76

KAREN GAMMELGAARD

Regnskabet er revideret og godkendt. Beholdningerne til Stede.

Roskilde, den 31. Maj 1942.

A. BOYE HANSEN,
Revisor.

KR. KRISTENSEN,
Revisor.

